

Quityi nu nguscua San Lucas ñi'ya nu ngua cha' ji'i Jesús

Cha'cña nu nscua clyo

1 Cua quiña'a ñati nguscua lo quityi ñi'ya nu ngua lcaa cha' ji'i Jesús nde su ndi'i ya, quityi historia laca bi'. ²Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ngulu'u cha' bi' ji'na; ngu' bi' ni, cua na'a ngu' cha' bi' clyo, tya lo'o nguxana Jesús ngua'ni yu cña, lo'o jua'a ndyaa ngu' nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o lcaa ñati. ³Bi' cha' lo'o na', ngulana tsa na' ñi'ya ngua lcaa cha' nu nteje tacui tya lo'o nguxana cha' bi'. Tso'o nti' na' si lo'o na' scua na' lcaa cha' bi', cha' tsa slo nu'u, cusu' Teófilo, ⁴cha' caca cuayá' ti' nu'u tso'o la lcaa cha' nu nda ngu' lo'o nu'u.

Ndyaa xca' ji'i ycui' Ndyosi ca slo Zacarías nu caca sti Juan Bautista

⁵Tyempo nu ngua rey Herodes cña, lo'o ngua yu loo ji'i ngu' loyuu su cuentya Judea, li' ndi'i sca sti jo'ó nu naa Zacarías. Bi' ndya'a lo'o taju sti jo'ó nu ndu cña su ngutu jyo'o Abías nquicha'. Elisabet naa clyo'o yu bi', laca ma' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o Aarón nu ngua sti jo'ó tya clyo la. ⁶Liñi tsa ndu'ni tyucuaa ngu' bi' cuentya ji'i ycui'

Ndyosi, ndaquiya' ngu' lcaa cña ji'i ycui' Ni; ndaquiya' tsa ngu' lcaa cha' nu cua nda Ni lo'o ñati cua sa'ni la, jua'a ná tucui nchcui' cha' cuxi ji'i ngu' bi'. ⁷Pana ná ntsu'u ni sca sñi' ngu'. Ná ndyiji sñi' Elisabet, lo'o jua'a ngusu' tsa juani.

⁸Cua ndyalaa semana ji'i taju sti jo'ó lo'o nga'a Zacarías, cha' cua'ni ngu' cña ne' laa. ⁹Ndi'ya ngua'ni sti jo'ó nu ngua li': lcaa taju ngu' ngusubi ngu' ji'i sca tya'a sti jo'ó ngu', cha' sca ti yu taca tyatí yu su tacati ne' laa tonu, cha' taqui yu yana jo'ó lo mesa ca bi' li'. Lo'o juani ndyanu cña bi' ji'i ycui' Zacarías. ¹⁰Hora nu ndyaqui yana jo'ó bi' ne' laa, li' ndyu'u ti'i ngu' quichi' nde liya' ti, nchcui' tya'na ngu' lo'o ycui' Ndyosi. ¹¹Li' ndu'u tucua sca xca' ji'i ycui' nu Xu'na na ca slo Zacarías su ndi'i yu ne' laa, na'a yu cha' ndu xca' bi' la'a tsu' cui' slo mesa tacati su ndyaqui yana jo'ó. ¹²Lo'o na'a Zacarías ji'i xca' bi', nga'aa jlo ti' yu ñi'ya cua'ni yu, cha' ndyutsii tsa yu ji'i. ¹³Nchcui' xca' bi' lo'o yu li':

—Ná cutsii nu'u Zacarías — nacui—. Cua ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu tya'na tsa nchcui' nu'u lo'o

Ni, bi' cha' cala sca sñi' Elisabet clyo'o nu'u. Juan caca naa yu, jua'a caca xtañi nu sta nu'u jil'i. ¹⁴Chaa tsa ti' caca tyiquee nu'u lo'o cua ngula nu piti bi'. Lo'o jua'a, tso'o tsa caca tyiquee quiña'a tsa ñati lo'o ña'a ngu' jil'i nu piti bi', ¹⁵cha' nu bi' caca sca ñati tlyu nde loo ycu'i Ndyosi. Ná co'o Juan bi' lcui ngatsi, lo'o jua'a ni sca lo lcui ná co'o yu. Tya hora nu cala yu, li' tyanu Xtyi'i ycu'i Ndyosi ne' cresiya jil'i yu. ¹⁶Cua'ni yu cha' xa' caca tso'o cresiya jil'i quiña'a tya'a ngu' Israel, cha' taquiya' ngu' jil'i ycu'i Ndyosi nu Xu'na ngu'. ¹⁷La cui' xtyi'i nu nguti'i ne' cresiya jil'i jyo'o Elías nu ndyaa lo'o ycu'i Ndyosi jil'i tya sa'ni la, la cui' xtyi'i bi' caja jil'i Juan juani. Ca nde loo la caa Juan chcu'i lo'o ñati, cha' tyaala' tyiquee ñati, cha' nga'aa xuu tya'a ngu' lo'o sñi' ngu'. Li' taca cha'a lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ngu', cha' taquiya' ngu' jil'i lcaa cha' nu liñi. Jua'a chcu'i Juan lo'o ngu' cha' cua'ni cho'o ngu' tyiquee ngu', cha' tyaja'a ngu' xñi ngu' cha' jil'i ycu'i Ndyosi. Li' caa ycu'i Cristo.

¹⁸Li' nchcuane Zacarías jil'i nu xca bi':

—¿Ñi'ya caca cha' ca cuayá' ti' na' si chañi ca cha' bi'? Cusu' tsa na', lo'o jua'a clyo'o na' cusu' tsa —nacui Zacarías jil'i xca bi'.

¹⁹—Gabriel naa na' —nacui xca jil'i yu li'—. Na ndu ti na' ca slo ycu'i Ndyosi; bi' laca nu nda 'na lijyaa cha' chcu'i na' lo'o nu'u, cha' ta na' cha' tso'o re lo'o nu'u. ²⁰Cua'a jyaca nu'u jna' juani: caca cu'u nu'u juani, cha' nga'aa caca chcu'i nu'u ña'a cuayá' nu cala cubi' bi' jinu'u; jua'a

caca jinu'u xqui'ya cha' ná jly'a ti' nu'u jna'. Chañi tyalaa tyempo bi', li' caca cuayá' ti' nu'u cha' cha' liñi laca lcaa cha' nu nchcu'i na' lo'o nu'u —nacui xca bi' jil'i Zacarías.

²¹Tya ndil'i ngu' quichi' to' laa, ntajaty'a ngu' jil'i nu Zacarías bi' ña'a cuaya' nu tyu'u yu nde liya'; pana quiña'a tsa ncyacua ti' ngu' ni cha' tyiquee' tsa ngutu'u Zacarías nde ne' laa bi'. ²²Lo'o ndu'u Zacarías nde liya', li' nga'aa ngua chcu'i yu lo'o ngu'. Ngua tii ngu' cha' ne' laa ngulu'uloo sca xee tlyu jil'i yu nu ndu'u yaa ca slo ycu'i Ndyosi. Li' sel'i ti ndu yu ndyu'ni ya' yu jil'i ngu', pana ndyanu cu'u ti yu.

²³Lo'o cua ndye tsa lo'o ngua'ni Zacarías cña ne' laa, li' ngxutyuu yu ndyaa yu quichi' tyi yu. ²⁴Tiya' la li', ngua tii clyo'o yu, nu naa Elisabet ni, cha' ngujui sñi' ma'. Li' cua ntsu'u cua ca'yu co' nu xcu'i ne' ni'i ti ndyanu ma'. ²⁵Ndi'ya ngulacua ti' ma': “Ycu'i Ndyosi nu Xu'na na laca nu ngua'ni cha' re cuentya jna'. Cua ngua'ni Ni cha' nga'aa chcu'i la ñati cha' cuxi jna'.”

**Nchcu'i xca jil'i ycu'i Ndyosi lo'o
María cha' cua cala ti Jesús**

²⁶Lo'o cua ntsu'u scua' co' nu ndya'a tana Elisabet, li' ngulo ycu'i Ndyosi cña jil'i sca xca jil'i Ni, cha' tsa ca quichi' Nazaret, sca quichi' nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o nu xca bi' ni, la cui' Gabriel laca bi'. ²⁷Nda ycu'i Ndyosi jil'i xca bi' jil'i Ni cha' tsa slo sca nu cuna'a nu ntucua ycu'i ti. Na cua ngüiñi cha' jil'i nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o lo'o sca nu qui'yu nu naa José; David laca xtañi nu qui'yu bi', sca

ti xtañi yu lo'o jyo'o cusu' David nu ngutu'ú sa'ni la. María naa nu cuna'a nu ntucua ycuu' ti bi', lo'o jua'a la cui' tya'a nu Elisabet bi' laca María. ²⁸Lo'o ndyalaa xca slo nu cuna'a bi', li' nchcui' lo'o:

—Tso'o ti tyi'i nu'u —nacu'i xca bi' ji'i—, tyaca'a tsa nu'u ji'i ycuu' Ndyosi. Tso'o ndi'i Ni lo'o nu'u —nacu'i—. Quiña'a tsa cha' tso'o nda ycuu' Ndyosi jinu'u, masi ná ndu'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a.

²⁹Cua na'a María ji'i xca bi'. Lo'o ndyuna María cha' nu nchcui' yu, li' ngulacua tsa ti' ni cha' laca nchcui' xca bi' jua'a. Ndyutsii tsa li'. ³⁰Xa' nchcui' xca bi' lo'o nu cuna'a cuañi' bi' li':

—María —nacu'i—, ná cutsii nu'u cha' cua nda ycuu' Ndyosi sca cha' tso'o hi' —nacu'i xca bi' ji'i—. ³¹Caca tana nu'u, caja sñi' nu'u; ñacu'i nu'u cha' Jesús ca naa cubi' nu caja jinu'u. ³²Caca yu bi' sca ñati' tlyu. Ñacu'i ngu' ji'i yu cha' Sñi' ycuu' Ndyosi nu Xu'na na nu tlyu la caca yu. La cui' tya'a cña tlyu nu ngua'ni jyo'o rey David, nu tya'a yu nu yaa chalyuu cua sa'ni la, bi' cña laca nu ta ycuu' nu Xu'na na ji'i Jesús, ³³cha' lcaa tsá ná tye cha' caca yu loo ji'i lcaa tya'a ngu' Israel; jua'a ná tye cha' culo yu cña ji'i lcaa ñati' chalyuu.

³⁴Li' nchcui' María lo'o xca bi':

—¿Ñi'ya caca re lacua, cha' nu bilya caja clyo'o na'? —nacu'i María ji'i xca bi'.

³⁵Li' nda xca sca cha' lo'o:

—Ta ycuu' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyaa su ndi'i nu'u, cha' tyu'ú tyucui ña'a nu'u; sca cha' tlyu nu cua'ni ycuu' Ndyosi nu laca loo caca cha'

bi'. Nu lo'o cala sñi' nu'u, sca ñati' nu lubii tsa cuentya ji'i ycuu' Ndyosi caca cubi' nu cala bi', la cui' bi' laca nu caca naa Sñi' ycuu' Ndyosi.

³⁶Lo'o chaca cha' chcu'i' lo'o nu'u —nacu'i xca ji'i—, cha' lo'o Elisabet tya'a cusu' nu'u nguxana ngua tana, masi cusu' tsa ma'. Tya tsubi' la nacui' ngu' cha' ná ndyiji sñi' ma' tsiya' ti, lo'o juani cua ndya'a scuá co' ntsu'u sñi' ma'. ³⁷Ni sca cha' ná tucui nti' ycuu' Ndyosi.

³⁸Li' nacui' María ji'i xca bi' ndi'ya:

—Si nacui' ycuu' Ndyosi cha' cala sñi' na' jua'a, cua laca cha' li'. Tso'o ntsu'u tyiquee na' cua'ni na' cña ji'i Ni, lcaa ña'a cña nu culo ycuu' Ndyosi nu Xu'na na 'na —nacu'i María.

Li' ndu'u xca bi', ndyaa.

Ndyaa María nde slo Elisabet tya'a

³⁹Li' ndu'u María ndyaa yala ti nde sca quichi' nu ndi'i laja ca'ya Judea. ⁴⁰Li' ndyalaa María to' tyi Zacarías, nguxana nchcui' lo'o Elisabet; ⁴¹pana laja lo'o ndyuna Elisabet cha' nu nchcui' María lo'o, hora ti ngüiña xi cubi' nu ntsu'u ne' ma'. Li' ngutsa'á tyiquee Elisabet ntsu'u Xtyi'i ycuu' Ndyosi, ⁴²bi' cha' cui' tsa nchcui' ma' lo'o María li':

—Tlyu tsa cha' tso'o nu nda ycuu' Ndyosi jinu'u —nacu'i Elisabet ji'i María—. Ná cua'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a. Lo'o jua'a tyaca'a tsa cubi' nu ntsu'u jinu'u cuentya ji'i ycuu' Ndyosi —nacu'i—. ⁴³¿Tilaca ta laca na' cha' cua ndyalaa nu'u nu caca tya'a nu Xu'na na ca slo na'? ⁴⁴Chañi cha' nu nda na' lo'o nu'u, cha' cua ngüiña xi cubi' nu ntsu'u

ne' na' cha' chaa ti' yu laja lo'o ndyuna na' cha' nu nchcui' nu'u lo'o na'. ⁴⁵Tso'o tsa tyiquee nu'u cha' jlya ti' nu'u cha' ji'i ycu'i' Ndyosi, cha' cua'ni Ni lcaa cha' nu nda ycu'i' Ni lo'o nu'u.

Jua'a nacui Elisabet ji'i María.

⁴⁶Li' ngua'ni tlyu María ji'i ycu'i' Ndyosi:

Tyucui tyiquee na' cua'ni tlyu na' ji'i ycu'i' nu Xu'na na', nacui María.

⁴⁷Ca chaa ti' cresiya jna' xqui'ya ycu'i' Ndyosi nu ngua'ni lyaá jna'.

⁴⁸Ndube tsa ti' ycu'i' Ni 'na cha' laca na' msu ji'i Ni, masi sca ñati ti'i laca na'.

Su nguxana ti juani, ñacui lcaa ñati nu lijya chalyuu nde loo la cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'.

⁴⁹Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycu'i' Ndyosi, lo'o jua'a tlyu tsa cha' nu ndyu'ni Ni lo'o na'; lubii tsa ycu'i' Ndyosi, nacui María.

⁵⁰Ná culaya' ycu'i' Ndyosi ji'i ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni; ña'a cuayá' lcaa tyempo lijya ñati tyi'i chalyuu, chañi cha' cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ngu' bi'.

⁵¹Quiña'a tsa cña tlyu cua ngua'ni Ni.

Cua ngua'ni tye Ni cha' ji'i ñati nu xcu'i' cha' tyixi ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.

⁵²Cua ngulo'o Ni ji'i ñati tlyu ca su ntucua tlyu ngu' nti' ngu', cua nda Ni su tso'o la cha' tyi'i ngu' ti'i, nacui María.

⁵³Cua ngua'ni Ni cha' tyaala' ti' ñati nu lyiji tsa cha' tso'o ji'i, pana ngulo Ni cña cha' nga'aa caja la cha' culiya' ji'i ngu' culiya'.

⁵⁴⁻⁵⁵Nguxtyucua tsa Ni ji'i lcaa ngu' Israel tya'a na, cha' laca na msu ji'i ycu'i' Ni; tso'o tsa ngüüni cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na. Ná ngujlyaa ti' ycu'i' Ndyosi ji'na, ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham na; xcu'i' ngua tya'na ti' Ni ji'i ngu' tya'a na.

Lo'o ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' Ni ji'na lo'o ji'i sñi' na tyucui tyempo nde loo la.

⁵⁶Tya xna co' ndyanu María slo Elisabet, li' ndu'u ñaa nde to' tyi.

Lo'o ngula Juan Bautista

⁵⁷Cua ndyalaa tsā nu cala sñi' Elisabet. Qui'yu cubi' nu ngula ji'i. ⁵⁸Lo'o ndyuna ngu' cha' ngula sñi' ma' cusu' bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu' tya'a, lo'o ngu' nu nga'a cacua ti. Li' ndyalaa ngu' slo cha' ta ngu' cha' lo'o ma' cusu' bi', cha' tso'o tsa ngua'ni tya'na ti' nu Xu'na na ji'i ma'. ⁵⁹Lo'o ndu'u scua snu' tsa, li' ñaa ngu' toni'i cha' culacua ji'i nu piti cuentya ji'i ngu' judío lo'o ngusi'yu quiji yu. Cua sta ti ngu' xtañi Zacarías ji'i nu piti bi' ñi'ya nu naa xtañi sti, ⁶⁰lo'o li' ngua'a xtya'a nu piti bi' ji'i ngu': —Nga'aa si'i jua'a caca naa yu — nacui Elisabet ji'i ngu'—, Juan caca naa yu re.

⁶¹—Ná ntsu'u tya'a ma nu naa jua'a —nacui ngu' tya'a ji'i ma' cusu' bi'.

⁶² Ngua'ni ya' ngu' ji' sti nu piti li', cha' ña'a ti tya cu'u nu cusu' bi'. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ñi'ya xtañi nu piti re scua nu'u nti' nu'u? —nacui' ngu' ji'i.

⁶³ Li' ndijña nu cusu' sca ngoca' piti cha' lo bi' scua letra. Ndi'ya nguscua nu cusu' bi' li': “Juan ca naa yu”. Li' ngulacua tsa ti' lcaa ñati' nu ndi'i slo. ⁶⁴ Hora ti ndyaala tu'ba Zacarías, nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'i ycu' Ndyosi li'. ⁶⁵ Ndube tsa ti' lcaa ñati' nu ndi'i cacua ti li'; leua ti su ndi'i ngu' nde quichi ca'ya su cuentya Judea bi', nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu ngua ji'i Zacarías. ⁶⁶ Ngulacua tsa ti' lcaa ñati' nu ndyuna cha' bi':

—¿Ni cña caca nu piti re? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni ycu' Ndyosi lo'o nu piti bi'.

Ngua'ni chi Zacarías loo ycu'

Ndyosi, ndyula tu'ba yu sca jii

⁶⁷ Cua ngutsa'á tyiquee Zacarías ntsu'u nu Xtyi'i ycu' Ndyosi lo yu. Li' nguxana nu cusu' bi' nda cha' lo'o ñati' ca bi', lcaa ña'a cha' nu cua nda Ni lo'o ycu' yu. Ndi'ya nchcui' yu:

⁶⁸ Ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi nu Xu'na na, nu laca ycu' Ndyosi ji'na ngu' Israel, nacui' nu cusu' bi' li'.

Cua chaca quiya' nguxana nchcui' Ni lo'o ngu' tya'a na nu laca na ñati' ji'i ycu' Ni, juani ndyu'ni Ni cña cha' clyaá na ji'i nu cuxi.

⁶⁹ Cua nda ca ti ycu' Ndyosi lijya sca nu tso'o tsa nchca ji'i, cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na;

bi' laca sca ñati' nu la cui' ñati' tya'a ji'i jyo'o David nu ngua'ni cña ji'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la.

⁷⁰ La cui' jua'a cha' nu nda Ni lo'o ngu' tya'a na tya sa'ni la, cha' cua ngua tyuu siyento yija nu nda Ni cha' bi' lo'o jyo'o cusu' ji'na nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi.

⁷¹ Nacui' jyo'o cusu' bi', cha' cua'ni lyaá ycu' Ndyosi ji'na laja lo'o nxuu tya'a ñati' cuxi lo'o na,

lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na laja lo'o ti'i ti' ñati' ña'a ngu' ji'na.

⁷² Cua'ni tya'na ti' ycu' Ndyosi ji'na, lo'o jua'a ji'i jyo'o cusu' ji'na;

ná ngujlyaa ti' ycu' Ni cha' nu cua ngüiñi ji'i Ni lo'o jyo'o tya'a na cua sa'ni, nacui' jyo'o cusu' bi'.

⁷³ Nde laca cha' nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, nu lo'o ngua'ni jura ycu' Ndyosi lo'o yu:

⁷⁴ nacui' Ni cha' culo Ni ji'na laja ñati' cuxi nu nxuu tya'a lo'o na;

jua'a cua'ni Ni cha' ná cutsii na, laja lo'o ndyu'ni na cña ji'i ycu' Ni tyucui tyempo lo'o ndi'i na nde chalyuu.

⁷⁵ Ta Ni chacuayá' bi' ji'na si lubii tyiquee na, si tyucui tyiquee na taquiya' na ji'i Ni, nacui' nu cusu' Zacarías li'.

⁷⁶ Lo'o nu'u juani, sñi', nacui' yu ji'i nu piti Juan, chcui' ngu' cha' nu'u laca nu ta cui' lo'o ñati' cuentya ji'i ycu' Ndyosi nu laca loo.

Tya'a nu'u ca nde loo la ji'i ycu'i
nu Xu'na na, cha' quiñi tso'o
tyucuii su caa ycu'i.

⁷⁷ Culu'u nu'u ji'i ñati cha' ji'i ycu'i
nu Xu'na na;
cua'ni nu'u cha' ca cuayá' ti'
ngu' cha' cua'ni clyu ti' ycu'i
Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i
ngu', cha' li' taca clyaá ngu'
bi' ji'i nu cuxi.

⁷⁸ Ntsu'u tsa tyiquee ycu'i Ndyosi
ña'a Ni ji'na; tya'na tsa ti' Ni
ji'na, bi' cha' cua ta ti ycu'i Ni
ji'i Cristo cha' caa nde su ndi'i
na.

Bi' laca sca xee tlyu nu tyu'ú
ne' cresiya ji'na, ñi'ya nti' xee
ndubi nu ntyiji'i su ndi'i na
lo'o lijya ca ti cuichaa.

⁷⁹ Li' ta Ni xee bi' cha' tyu'ú ne'
cresiya ji'i ngu' nu nga'aa
ndyiji ñi'ya cua'ni ngu', cha'
talya tsa ña'a ne' cresiya ji'i
ngu' bi'.

Masi tya lu'ú ngu' bi', pana ñi'ya
nti' si na cua ngujui nti' ngu',
xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ne'
cresiya ji'i ngu'.

Culu'u Cristo ji'na ñi'ya cua'ni
na cha' tyi'i ti ti na lo'o tya'a
na.

Cua ndye cha' nu nda Zacarías li'.

⁸⁰ Cua ndyaluu la nu piti, lo'o jua'a
cua ngua tlyu la tyiquee yu. Pana
xcui' ne' quixi' ndi'i yu ña'a cuayá'
nu nguluu yu, ña'a cuayá' nu ndu'u
tucua yu slo ngu' Israel tya'a yu.

Lo'o ngula Jesús

2 Tyempo bi', ñati nu laca loo la
tyucui ña'a chalyuu bi' ngua
nu emperador; Augusto naa yu, lo'o
li' ngulo yu cña cha' xcua xtañi

ngu' lcaa quichi lo quityi. ² Bilya
xcua xtañi ngu' jua'a nquicha', clyo
juani cua'ni ngu' cha' xcua xtañi
ngu'. La cui' tyempo laca Cirenio
governador nde loyuu su cuentya
Siria, cña ji'i nu emperador bi'. ³ Li'
ndyaa lcaa ñati quichi tyi jyo'o
cusu' ji'i ngu', cha' ca bi' nscua
xtañi ngu' li'. ⁴⁻⁵ Cua ndi'i sca quichi
nu naa Belén nde loyuu su cuentya
Judea bi'; quichi bi' laca quichi tyi
jyo'o David nu ngua jyo'o cusu'
ji'i José, bi' cha' ndu'u José quichi
Nazaret su laca quichi tyi yu, ndyaa
yu nde quichi Belén. Stu'ba ti ndyaa
yu lo'o María nu caca clyo'o yu, cha'
xcua xtañi ngu', masi ngua tana nu
cuna'a bi'. ⁶ Li' cua ndyalaa hora
cala sñi' nu cuna'a bi', laja lo'o ndi'i
ngu' quichi Belén bi'. ⁷ Qui'yu cubi'
nu ngula ji'i María bi', sñi' clyo nu
cuna'a bi' laca cubi' bi'. Tso'o ngüixii
xtya'a late' hichu' cubi' bi', lo'o li'
ngusta ji'i cubi' ne' canoa su ndacu
cuayu, cha' ná ngujui ni'i su tyi'i
ngu' tsiya' ti.

**Ngu' nu ntsu'u cua ji'i xlya'
talya bi' ndyuna cha' nu
nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o**

⁸ Cacia ti to' quichi bi' ndya'a ngu'
nu ña'asi' ji'i xlya' ji'i ngu'. Talya
bi' ntsu'u ngu' cua ji'i taju xlya' bi'.

⁹ Tsiya' ca ndu'u tucua sca xca ji'i
ycui' Ndyosi su ndi'i ngu' ca bi';
jua'a ngujui' sca xee tlyu su ndi'i
ngu' bi', xee ji'i ycu'i Ndyosi laca bi'.
Ndyutsii tsa ngu' li'. ¹⁰ Pana nchcui'
xca bi' lo'o ngu':

—Ná cutsii ma tsiya' ti —nacui—.
Cua lijya na' re cha' ta na' sca cha'
tso'o lo'o ma —nacui—. Tso'o tsa
caca tyiquee lcaa ñati xqui'ya cha'

nu ta na' lo'o mā juani —nacuī xca jil'i ngu' bi'—. ¹¹Cua lijya na' cacha' na' jil'i mā cha' juani cua ngula sca cubi' ca quichī tyi mā, cha' la cui' quichī tyi jyo'o David laca bi'; cubi' bi' laca nu cui'tyi qui'ya nu ntsu'u jil'i mā. Bi' laca nu Cristo nu laca ycuī' nu Xu'na na, nu cua nda ycuī' Ndyosi jil'i cha' lijya lo yuu chalyuu —nacuī—. ¹²Si quije jil'i mā su ntsiya sca cubi' nu tso'o tsa ngūixii late' chū', nu ntsiya ne' canoa su ndacu cuayu, li' caca cuayá' ti' mā cha' bi' laca nu naa Cristo.

¹³Lo'o ndye nchcui' xca bi' lo'o ngu', li' nde cua ndu'u tucua chaca taju xca nu quiña'a la nu ndu'u nde slo ycuī' Ndyosi; tso'o tsa ndyu'ni tlyu xca bi' jil'i ycuī' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu' xca bi' lo'o ngu':

¹⁴Cua'ni tlyu na jil'i ycuī' Ndyosi, masi ca bi' ca su tlyu su ntucua Ni, masi nde lo yuu chalyuu, cha' tlyu tsa laca ycuī' Ni, nacui' ngu' xca bi' li'. Cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i tyiquee ñati' chalyuu lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni jil'i ngu', nacui' ngu' xca li'.

¹⁵Nguxtyuu xca bi' ndyaa ngu' nde cua ca slo ycuī' Ndyosi. Lo'o nu ngu' nu ndi'i cua jil'i xlya' bi' ni, nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Tyaa clya na nde Belén —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu' li'—. Tsa na'a na, na laca nu ndyaca jua, ni cha' laca nu nchcui' ycuī' Ndyosi lo'o na.

¹⁶Yala ti ndyaa ngu' li'; nquije María lo'o José jil'i ngu', ndi'i ngu' lo'o sca cubi' nu ntsiya ti ne' canoa su ndacu cuayu. ¹⁷Lo'o cua na'a

ngu' jil'i cubi' bi', li' ndacha' ngu' cha' bi' jil'i xa' ñati, lcaa ña'a cha' nu nchcui' xca bi' lo'o ngu' cuentya jil'i cubi' bi'. ¹⁸Pana lo'o nchcui' ngu' nu ndya'a cua jil'i xlya' cha' bi' li', ngulacua tsa ti' nu xa' la ngu' bi'. ¹⁹Tyiquee ti María ndyanu cha' bi', quiña'a tsa ngulacua ti' cha' ngua jua'a. ²⁰Li' ngutu'u ngu' nu ndya'a cua jil'i xlya', ndyaa ngu'; tso'o tsa ndyu'ni tlyu ngu' jil'i ycuī' Ndyosi cuentya jil'i lcaa cha' nu cua ndyuna ngu', cuentya jil'i lcaa cha' nu cua na'a ngu'. Chañi cha' cua nteje tacui' cha' bi', lcaa cha' nu cua nchcui' xca lo'o ngu' bi'.

**Ngusta ngu' xtañi cubi', lo'o
jua'a ngulacua ngu' jil'i**

²¹Cua ndu'u scua snu' tsa, li' ngulacua ngu' jil'i nu cubi' cuañi' bi' cuentya jil'i ngu' judío. Li' ngusta ngu' xtañi cha' Jesús caca naa yu, nacui' ngu', cha' la cui' jua'a cua ndacha' xca jil'i ycuī' Ndyosi jil'i María lo'o tya lyiji caca tana.

²²Tiya' la li', lo'o ndye nguxco'o ngu' tsa cuentya jil'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi sa'ni cha' cua ngula cubi', li' ndyaa lo'o ngu' jil'i nu piti Jesús bi' ca quichī Jerusalén cha' tya ngu' xlya'be jil'i ycuī' Ndyosi cuentya jil'i cubi' bi'.

²³Jua'a ngua'ni ngu', cha' ndi'ya nscua lo quityi jil'i ycuī' Ndyosi nu Xu'na na: “Cubi' qui'yu nu ngula clyo jil'i mā ni, ta mā jil'i cha' caca yu cña jil'i ycuī' Ndyosi”, nacui' quityi. ²⁴Bi' cha' ndyalaa ngu' bi', cha' sta ngu' msta' nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nu msta' bi' laca tucua tya'a cru, masi tucua tya'a tyupe' sube ti.

²⁵Tyempo bi' nde quichi Jerusalén ndi'i sca nu cusu' nu naa Simeón; ñati tso'o laca yu, nu ndaquiya' tsa cña jii' ycu' Ndyosi, nu ndalo tsa tyiquee nchcui' lo'o ycu' Ndyosi. Ntajatya tsa yu jii' sca ñati tlyu nu ta ycu' Ndyosi jii' cha' caa nde chalyuu, bi' laca Cristo nu caa cha' cua'ni lyaá jii' ngu' Israel jii' nu cuxi. Lo'o jua'a cua ndi'i Xtyi'i ycu' Ndyosi lo'o nu Simeón bi'; ²⁶ngua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' yu cha' ná cajaa chca yu ña'a cuayá' tyalaa tsa nu ña'a yu jii' nu Cristo, nu ta ycu' Ndyosi jii' cha' caa nde chalyuu. ²⁷Tsa bi' ngua'ni Xtyi'i ycu' Ndyosi cha' ndyaa nu cusu' bi' ca ne' laa tlyu, bi' cha' ndyaa clya nu cusu' bi' li'. Ndi'i yu lo'o ndyalaa sti xtya'a Jesús, ñaa lo'o ngu' jii' cubi' cha' cua'ni ngu' lo'o cua ña'a ca cha' cusu' nu nscua cha' cua'ni ngu' ne' laa. ²⁸Li' ndaya' Simeón jii' nu cubi' bi', nguxana ndyu'ni tlyu yu jii' ycu' Ndyosi xqui'ya cubi' bi' li'. Ndi'ya nacui yu jii' Ni:

²⁹Ndyosi Xu'na ya, cua nda nu'u chacuayá' cha' cajaa na' tso'o ti, nacui yu jii' ycu' Ndyosi. Cua ndye ngua'ni nu'u cña nu nacui nu'u cha' caca jna', cha' ndyu'ni na' cña cuentya jinu'u, nacui nu cusu' bi'.

³⁰Lo'o si'yu cloo ycu' ca na' cua na'a na' jii' ycu' nu culo jii' ñati laja cha' cuxi nu ntsu'u jii' ngu';

³¹lo'o jua'a ñati tyucui ña'a chalyuu, ña'a ngu' cha' bi'.

³²Caca ycu' nu bi' sca xee tlyu nu tyu'u ne' cresiya jii' ñati tyucui ña'a chalyuu; tlyu tsa cha' tso'o caca ycu' nu bi' cuentya jii' ñati jinu'u, nu ngu' Israel bi'.

Jua'a cha' nda nu cusu' Simeón bi' lo'o ycu' Ndyosi.

³³Li' ndube tsa ti' José lo'o xtya'a Jesús, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Simeón lo'o ycu' Ndyosi, ñi'ya nu caca jii' nu cubi' bi'. ³⁴⁻³⁵Lo'o li' ngulacua nu cusu' Simeón jii' ngu' bi'. Nde laca cha' nu nda nu cusu' lo'o María xtya'a Jesús li':

—Quiña'a tsa cha' tso'o caca jii' ngu' Israel xqui'ya cubi' re —nacui nu cusu' bi'—, masi ntsu'u ñati nu chii' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jii', pana ntsu'u ñati nu caja chalyuu cucui jii' xqui'ya cubi' re. Culo tu cubi' re lcaa cha' nu ntsu'u yacu' ne' cresiya jii' ñati; caca cubi' re sca cha' tlyu nu cua nda ycu' Ndyosi jii' ñati, masi ná tyaja'a lcaa ñati tucua' cha' jii' —nacui Simeón jii' María xtya'a cubi' bi'—. Lo'o jua'a jinu'u —nacui nu cusu' bi'—, tyacua sca cha' xñi'i ti' jinu'u xqui'ya cha' ná taquiya' ngu' jii' sñi' nu'u.

³⁶Ntsu'u sca nu cuna'a nu laca tu'ba jii' ycu' Ndyosi, nu ndi'i ne' laa bi'; Ana naa nu cuna'a bi', sñi' Fanuel laca, lo'o la cui' ñati tya'a jii' ngu' Aser laca nu cuna'a bi'. Cusu' tsa ma' bi' juani. Tya cuañi' ma' lo'o ngujui clyo'o ma'; pana cati ti yija nguti'i ma' lo'o clyo'o ma', lo'o li' ngujui nu qui'yu bi'. ³⁷Ndyanu ti'i ma' tyucui tyempo lo'o ndi'i ma' chalyuu, lo'o nu juani ntsu'u jacuayala ntucua jacua yija ma'. Tyucui tyempo ndi'i ma' ca ne' laa tlyu bi', nde tsa lo'o jua'a nde talya ndyu'ni tlyu ma' jii' ycu' Ndyosi; ná ndacu ma' tyaja hora lo'o nchcui' ma' lo'o ycu' Ndyosi. ³⁸Lo'o ndye

nchcui' Simeón lo'o xtya'a Jesús, la cui' hora bi' ndyalaa ma' Ana bi' ca su nga'a ngu' lo'o Jesús ca ne' laa, la cui' cubi' bi' ni. Ndyá tsa ma' xly'a'be ji'í ycuí' Ndyosi xqui'ya cha' cua na'a ma' ji'í nu cubi' bi'. Li' nchcui' tsa ma' lo'o tyuu tya'a ngu' quichí tyi ma', jua'a lo'o lcaa ngu' nu ndu ti' ji'í Cristo ña'a cuayá' tyalaa tsá nu caa yu cha' cua'ni lyaá yu ji'í ngu' Jerusalén ya' ngu' xa' tsu'. Nacuí ma' ji'í ngu' bi', cha' nu cubi' bi' laca nu culo lyiji ji'í ngu' ji'í yabe' nu cua nxyanu ycuí' Ndyosi ji'í ngu'.

Nguxyuu ngu' ndyaa ngu' nde quichí Nazaret

³⁹Lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni ngu', cña nu ngulo ycuí' nu Xu'na na ji'í ngu' judío cua sa'ni la cha' cua'ni ngu', li' nguxyuu ngu' ndyaa ngu' ca nde loyuu su cuentya Galilea; ndyalaa ngu' ca quichí Nazaret nu laca quichí tyi ngu' li'. ⁴⁰Ca Nazaret bi' nguluu nu piti bi'; ngua lye la juersa ji'í yu, cua nchca cuayá' la ti' yu. Lo'o jua'a ycuí' Ndyosi, tso'o tsa nti' Ni ña'a Ni ji'í yu.

Nquiye nu piti ji'í ngu' cusu' ca su nga'a yu ne' laa

⁴¹Lcaa yija ndya'a ngu' cusu' ji'í nu piti bi' ta'a nde quichí Jerusalén, cha' ca bi' ndyu'ni tlyu ngu' ta'a pascua. ⁴²Cua ntsu'u tii tyucuaa yija Jesús, lo'o ndyaa ngu' ta'a ca Jerusalén ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' lcaa yija. ⁴³Nu lo'o cua ndyu'u ta'a, li' nguxyuu ngu' ndyaa ngu' nde quichí tyi ngu'. Ndyanu ycuí' ti Jesús ca quichí bi', pana ná ngua

cuayá' ti' xtya'a yu, ná jlo ti' ycuí' José cha' cua ndyanu yu; ⁴⁴ngua ti' ngu' cha' ñaa yu laja tsa tlyu ti ñati nu ñaa tyucuii bi'. Jua'a cha' ngulacua ti' ngu', bi' cha' tya ndyaa la ngu' tyucuii tyucui tsa. Chacua' li' ngulana ngu' ji'í yu laja ngu' tya'a tso'o yu, laja ngu' tya'a yu. ¿Ma caja yu li'? ⁴⁵Ná nquiye yu ji'í ngu' tsiya' ti; bi' cha' xa' nguxyuu ngu' chaca quiya' nde Jerusalén, nclyana ngu' ji'í nu piti Jesús bi' li'.

⁴⁶Lo'o jua'a ngua li', tsá nchca tyuna nquiye nu piti bi' ji'í ngu', nga'a yu ca ne' laa. Tyi'í ca chu' nu piti bi' ndi'í mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna nu piti bi' lcaa cha' nu nchcui' ngu', lo'o jua'a tyuu tsa cha' nchcuane nu piti ji'í ngu' bi' li'. ⁴⁷Lcaa ñati nu nga'a cacua ti, ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda nu piti bi'; ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa ji'í yu. ⁴⁸Lo'o jua'a ngu' cusu' ji'í nu piti bi' ni, ndube tsa ti' ngu' bi' lo'o na'a ngu' ji'í yu cha' stu'ba ti ntucua yu lo'o ngu' tlyu bi'. Li' nchcui' xtya'a yu lo'o yu:

—¿Ni cha' laca ngua'ni nu'u jua'a, sñi'? —nacuí—. Quiña'a tsa ngulacua ti' na' lo'o sti nu'u macala su ndyanu nu'u.

⁴⁹Li' nchcui' Jesús lo'o xtya'a yu: —¿Ni cha' ndya'a ma nclyana ma jna'? ¿Ha ná jlo ti' cu'ma cha' ntsu'u cha' cua'ni na' cña ji'í Sti na'? — nacuí Jesús li'.

⁵⁰Pana, ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a.

⁵¹Li' ndu'u nu piti bi' ndyaa nde Nazaret chaca quiya' lo'o ngu' cusu' ji'í yu. Ña'a ti tya ndaquiya' tsa yu

ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi'. Lo'o jua'a xtya'a yu ni, nchco'o ma' lcaa cha' bi' ne' cresiya ji'i. ⁵²Ñi'ya nu lijya ndyaluu Jesús, jua'a lijya ndyaca cuayá' la ti' yu. Tso'o tsa nti' ycuu' Ndyosi ña'a Ni ji'i yu; lo'o jua'a ñati chalyuu, tso'o nchcui' ngu' lo'o ña'a ngu' ji'i yu.

Nda Juan cuij lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñati

3 Cua ntsu'u ti'yu yija cha' laca Tiberio emperador nu laca loo ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu: Poncio Pilato laca loo nde loyuu su cuentya Judea cuentya ji'i nu Tiberio bi' li'; lo'o jua'a nu naa Herodes bi' ni, laca yu loo loyuu su cuentya Galilea tyempo bi'; lo'o Felipe, tya'a ngula Herodes bi', laca yu loo loyuu su cuentya Iturea lo'o jua'a loyuu su cuentya Traconite la cui' tyempo bi'; lo'o chaca nu naa Lisanas, laca yu loo loyuu su cuentya Abilinia li'. ²La cui' tyempo bi' laca Anás lo'o Caifás xu'na sti jo'ó. Li' nda ycuu' Ndyosi cha' lo'o Juan sñi' Zacarías ca su ndya'a yu ne' quixi', ³bi' cha' ndu'u Juan ndya'a yu nde nati' tyucui ña'a to' sta'a Jordán bi'; nchcui' tsa Juan lo'o lcaa ñati nu ndyu'u ti'i slo yu, cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' xtyanu ngu' lcaa cha' cuxi bi'. Li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' bi'. Jua'a cui'ya ycuu' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' li', nacui Juan. ⁴Laca cha' bi', ñi'ya laca cha' nu nguscua jyo'o cusu' Isaías nu nda cha' ji'i ycuu' Ndyosi lo'o ñati cua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

Cuij ndañi nxi'ya sca ñati ne' quixi':

“Xaala clya ma sca tyucui su caa ycuu' nu Xu'na na”, nacui nu nxi'ya bi'.

“Xquiñi tso'o ma tyucui su tyeje tacui ycuu'.

⁵Cua'ni cha'a ma lcaa laja cua'a, jua'a cuityi ma lcaa ca'ya, lcaa cuati yuu; cua'ni liñi ma lcaa su nxyti'i tyucui,

jua'a cua'ni stu'ba tso'o ma tyucui ña'a tyucui”, nacui.

⁶“Cua ngulala ti cha' ña'a ngu' tyucui ña'a chalyuu, cha' taca cua'ni lyaá ycuu' Ndyosi ji'i ñati.”

Jua'a nguscua jyo'o Isaías lo quityi bi'.

⁷Quiña'a ñati ndyalaa su ndu Juan cha' tyucuatya ngu'. Li' nchcui' Juan lo'o ngu' quiña'a bi':
—Ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma —nacui Juan—. ¿Ha cua nchcutsi' ngu' ji'i ma lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma cha' xcube' ycuu' Ndyosi ji'i ma lo'o tye chalyuu? —nacui—. ⁸Tso'o lacua, culu'u ma ji'i ya si chañi cha' cua ngulochu' ma cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma; ná ñacui ma cha' sñi' ycuu' Ndyosi laca ma, xqui'ya cha' ndyu'u ma ji'i jyo'o Abraham. Cha' liñi ta na' lo'o ma —nacui Juan—, cha' taca ji'i ycuu' Ndyosi subi Ni ji'i xa' la ñati nu caca sñi' Abraham ñi'ya laca na juani, masi nti' ma cha' na ple ti nu xa' la ñati bi', masi nti' ma cha' ñi'ya laca quee re, jua'a ti laca ngu' —nacui Juan ji'i ngu'—. ⁹Ñi'ya ndu sca ñati lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' ycuu' Ndyosi. Si'yu yu bi' lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o, cha' tyaqui yaca

bi' lo quii'; jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i.

¹⁰Lo'o ndye ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Juan bi':

—¿Ni cña cua'ni ya lacua?

¹¹Li' ngulu'u Juan ji'i ngu':

—Nde laca cña nu cua'ni ma — nacui Juan—. Si ntsu'u tucua tya'a camxa ji'i sca ma, ta ma tsaca ji'i sca ñati ti'i nu ná ntsu'u ji'i tsiya' ti; si ntsu'u na cacu ma, li' sa'be ma xi cha' ta ma xi cacu ñati nu ná ntsu'u tsiya' ti ji'i —nacui Juan ji'i ngu'.

¹²Lo'o jua'a yaa xi ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu', yaa ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i ngu'. Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Juan:

—¿Ñi'ya cña cua'ni ya, mstru? — nacui ngu' bi' ji'i Juan.

¹³—Ná tyeje tacui cuayá' cha' culo ma cñi cña loo ngu' —nacui Juan ji'i ngu' bi'.

¹⁴Lo'o xi ngu' sendaru ndyalaa cha' cacha' ji'i Juan li':

—Jua'a cuare, ¿ñi'ya cña cua'ni ya? —nacui sendaru bi'.

—Nga'aa xlyaá ma na nu ntsu'u ji'i ñati, ni nga'aa xcutsii ma ji'i ngu'; nga'aa sta ma qui'ya laja ti ji'i ngu', cha' caja cha' bi' ji'i ma. Lo'o jua'a, nga'aa ñacui ma cha' xti ti caya' ndyiji ji'i ma —nacui Juan ji'i ngu' sendaru bi'.

¹⁵Nclyacua tsa ti' ngu' su ndi'i ti ngu', cha' ngua ti' ngu' cha' Juan laca nu Cristo nu cua caa ti chalyuu.

¹⁶Li' nchcui' Juan lo'o lcaa ngu' nu ndi'i bi':

—Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i ma —nacui Juan—, pana cua caa ti chaca ñati slo cu'ma nu nchca la

ji'i que na'. Lo'o na' cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'. Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na', masi cña ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu ji'i ngu' lo'o hitya ti, pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu', nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu'. Lo'o li' cua'ni lubii Ni ji'i ngu' bi' lo'o xee ji'i Ni, cha' jua'a caca tso'o tyiquee ngu' —nacui—. ¹⁷Ñi'ya ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'ya ndyu'u co'o yu ji'i nscua' pana ndaquí yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'i ñati. Li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaquí ngu' lo quii' nu nga'aa ca tyubi'.

¹⁸Jua'a quiña'a tsa cuii nda Juan lo'o ñati, nu lo'o nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya laca cha' tso'o nu caca ji'i Jesús. ¹⁹Lo'o li' ngusta Juan qui'ya ji'i gobernador Herodes cha' nguaana ycui' nu cusu' bi' ji'i Herodías clyo'o tya'a yu nu naa Felipe. Lo'o jua'a tya ntsu'u la xa' cha' cuxi nu ngua'ni nu cusu' Herodes bi'. ²⁰Pana ná ndaquiya' Herodes bi' ji'i cha' nu nchcui' Juan lo'o, masi cuxi la ngua'ni yu, cha' ngusu'ba yu ji'i Juan ne' chcuá.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

²¹Nu lo'o tya lyiji tsa Juan bi' ne' chcuá, tya ndu yu to' sta'a ntyucuatya yu ji'i quiña'a tsa ñati, li' ndyalaa Jesús slo cha' tyucuatya Juan ji'i. Laja lo'o ntyucuatya yu ji'i Jesús, li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi; ndyaala tyucui ca nde cua li'. ²²Ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi su ndu Jesús; ñi'ya nu ndyacui sca tyupe', jua'a ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo xlya hi que Jesús. Li'

nguañi nchcui' ycui' Ndyosi nde
cua:

—Sñi' na', tso'o tsa ntsu'u tyiquee
na' ña'a na' jinu'u. Tyaca'a tsa nu'u
jna' —nacui' ycui' Ndyosi ji'i Jesús.

Jyo'o cusu' ji'i Jesucristo

²³ Calaa tyii yija' cua ntsu'u Jesús
lo'o nguxana ndyu'ni yu cña ji'i
ycui' Ndyosi Sti yu. Ngua ti' ngu'
cha' José ngua sti yu,
lo'o sti José bi' ngua jyo'o Elí;
²⁴ lo'o sti Elí bi' ngua jyo'o Matat;
Leví ngua naa sti Matat bi';
Melqui ngua naa sti Leví bi';
Jana ngua naa sti Melqui bi';
lo'o chaca José ngua sti Jana bi';
²⁵ Matatías ngua naa sti José bi';
Amós ngua naa sti Matatías bi';
Nahum ngua naa sti Amós bi';
Eslí ngua naa sti Nahum bi';
Nagai ngua naa sti Eslí bi';
²⁶ Maat ngua naa sti Nagai bi';
lo'o chaca nu naa Matatías ngua
sti Maat bi';
Semei ngua naa sti Matatías bi';
lo'o chaca nu naa José ngua sti
Semei bi';
sñi' Judá ngua nu José bi';
²⁷ Joana ngua naa sti Judá bi';
Resa ngua naa sti Joana bi';
Zorobabel ngua naa sti Resa bi';
Salatiel ngua naa sti Zorobabel
bi';
Neri ngua naa sti Salatiel bi';
²⁸ lo'o chaca nu naa Melqui ngua
sti Neri bi';
Adi ngua naa sti Melqui bi';
Cosam ngua naa sti Adi bi';
Elmodam ngua naa sti Cosam bi';
Er ngua naa sti Elmodam bi';
²⁹ Josué ngua naa sti Er bi';
Eliezer ngua naa sti Josué bi';

Jorim ngua naa sti Eliezer bi';
lo'o chaca Matat ngua sti Jorim
bi';
³⁰ lo'o chaca nu naa Leví ngua sti
Matat bi';
Simeón ngua naa sti Leví bi';
lo'o chaca nu naa Judá ngua sti
Simeón bi';
lo'o chaca nu naa José ngua sti
Judá bi';
Jonán ngua naa sti José bi';
Eliaquim ngua naa sti Jonán bi';
³¹ Melea ngua naa sti Eliaquim bi';
Mainán ngua naa sti Melea bi';
Matata ngua naa sti Mainán bi';
Natán ngua naa sti Matata bi';
³² David ngua naa sti Natán bi';
Isaí ngua naa sti David bi';
Obed ngua naa sti Isaí bi';
Booz ngua naa sti Obed bi';
Salmón ngua naa sti Booz bi';
Naasón ngua naa sti Salmón bi';
³³ Aminadab ngua naa sti Naasón
bi';
Aram ngua naa sti Aminadab
bi';
Esrom ngua naa sti Aram bi';
Fares ngua naa sti Esrom bi';
lo'o chaca nu naa Judá ngua sti
Fares bi';
³⁴ Jacob ngua naa sti Judá bi';
Isaac ngua naa sti Jacob bi';
Abraham ngua naa sti Isaac bi';
lo'o nu naa Taré ngua sti
Abraham bi';
Nacor ngua naa sti Taré bi';
³⁵ Serug ngua naa sti Nacor bi';
Ragau ngua naa sti Serug bi';
Peleg ngua naa sti Ragau bi';
Heber ngua naa sti Peleg bi';
Sala ngua naa sti Heber bi';
³⁶ Cainán ngua naa sti Sala bi';
Arfaxad ngua naa sti Cainán bi';

Sem ngua naa sti Arfaxad bi';
Noé ngua naa sti Sem bi';
Lamec ngua naa sti Noé bi';

³⁷ Matusalén ngua naa sti Lamec bi';

Enoc ngua naa sti Matusalén bi';
Jared ngua naa sti Enoc bi';
Mahalaleel ngua naa sti Jared bi';

lo'o chaca nu naa Cainán ngua sti Mahalaleel bi';

³⁸ Enós ngua naa sti Cainán bi';
Set ngua naa sti Enós bi';
Adán ngua naa sti Set bi';

lo'o liñi ña nacui na cha' ycui' Ndyosi laca sti jyo'o Adán bi', cha' ycui' Ni laca nu cua ngüiñá jil'i nu Adán bi'.

Lcaa ngu' nu nscua xtañi lo quityi re ni, ngua ngu' jyo'o cusu' jil'i Jesucristo nde chalyuu.

Ngua ti' nu xña'a tyijiloo jil'i Jesús

4 Ngutsa'á tyiquee Jesús ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya jil'i, nu lo'o ndu'u Jesús to' sta'a Jordán ñaa chaca quiya'; nde sca nati' btyi su ná ndi'i ñati' ndyaa li', ²cha' tu'ba tsá ndyaa lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi jil'i yu. Ca bi' nchcui' cuayá' nu xña'a lo'o Jesús. Nu lo'o ndu'u scua tu'ba tsá, ntyute' tsa Jesús li', cha' ná sca na ndyacu yu tsiya' ti. ³Lo'o li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u —nacui' nu xña'a bi' jil'i—, cua'ni nu'u cha' caca nu quee re sca xlyá cacu na lacua.

⁴Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Lo quityi jil'i ycui' Ndyosi nscua cha' ndi'ya: “Si'i na cu'ú ñati' chalyuu cha' cacu ngu' tyaja ti; lo'o

cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'”, —nacui' Jesús jil'i nu xña'a bi'.

⁵Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi' jil'i yu ca lo xlya ca'ya cua. Sca hora ti ngulu'u nu xña'a bi' tyucui ña'a chalyuu jil'i Jesús. ⁶Li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u loo jil'i lcaa chalyuu jua —nacui' nu xña'a bi'—, cha' caja lcaa na nu ndi'i jua jinu'u —nacui'—. Ntsu'u chacuayá' bi' jna'. Lo'o jua'a ta na' chacuayá' bi' jil'i cua ña'a ca ñati' nu nti' na' cha' caca loo —nacui'—. ⁷Sca ti si tyu sti' nu'u loo na', si cua'ni tlyu nu'u jna', li' caja chacuayá' bi' jinu'u —nacui' nu xña'a bi' jil'i Jesús.

⁸Li' nguxacui' Jesús cha' jil'i:

—Tyatsu' nu'u slo na', Satanás —nacui'—. Lo quityi jil'i ycui' Ndyosi ndi'ya nchcui': “Sca ti jil'i ycui' Ndyosi nu Xu'na ma' cua'ni tlyu ma' jil'i, sca ti cha' jil'i ycui' Ni nga'a cha' taquiya' ma' nde chalyuu”. Si'i loo nu'u tyu sti' na' lacua —nacui' Jesús jil'i.

⁹Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi' jil'i Jesús nde quichi' Jerusalén, ngusacui' jil'i Jesús ndyaa ca que laa tonu bi'. Lo'o li' xa' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u —nacui'—, xtyú lo'o nu'u jil'i ycui' ca nu'u ca chcua'a re. ¹⁰Lo quityi jil'i ycui' Ndyosi ndi'ya nchcui':

Culo ycui' Ndyosi cña jil'i xca' jil'i Ni cha' ña'asi' ngu' jinu'u.

¹¹Lo'o ya' ti xca' xatu' ngu' jinu'u li', cha' ná caca quicha quiya' nu'u su tyú nu'u chu' quee.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycu'i
Ndyosi —nacu'i nu xña'a bi' ji'i
Jesús.

¹²Li' chaca quiya' nguxacu'i Jesús
cha' ji'i nu xña'a bi':

—Lo'o jua'a ndi'ya nchcui' lo
quityi ji'i ycu'i Ndyosi: “Ná chcu'i
cuayá' ma' lo'o ycu'i Ndyosi nu
Xu'na ma'”, nacu'i quityi.

¹³Cua ndye nchcui' nu xña'a
bi' lo'o Jesús li', lo'o ná ngua ji'i
tyijiloo ji'i yu tsiya' ti. Hora ti ndu'u
nu xña'a bi' ndyaa li'; ca tiya' la
caja ñi'ya caca nu tyijiloo ji'i Jesús,
ngua ti'.

**Cua nguxana Jesús ndyu'ni cña
ji'i ycu'i Ndyosi ca Galilea**

¹⁴Li' nguxtyuu Jesús ndyaa nde
loyuu su cuentya Galilea chaca
quiya'. Tlyu tsa chacuayá' ngujui
ji'i Jesús xqui'ya Xtyi'i ycu'i Ndyosi,
ña'a cuayá' tyucui ña'a loyuu ca
bi' ndañi nchcui' ngu' cha' ji'i yu.

¹⁵Lcaa quichi' su ndya'a yu nda yu
cha' lo'o ngu' ca ne' laa ji'i ngu'
judío, lo'o jua'a lcaa ñati' ngua'ni chi'
ngu' loo Jesús.

Lo'o ndi'i Jesús nde quichi' Nazaret

¹⁶Li' ndyalaa Jesús nde quichi'
Nazaret, su nguluu yu. Lo'o ndyalaa
tsa nu ndi'i cña' ngu', li' ndyaa
yu ne' laa ji'i ngu', cha' xcu'i jua'a
ndu'ni yu tsa bi'. Li' ndatu' Jesús
cha' chcu'i' yu lo quityi nu nscua
cha' ji'i ycu'i Ndyosi; ¹⁷quityi nu
nguscua jyo'o Isaías, bi' laca quityi
nu nda ngu' ji'i Jesús cha' chcu'i'
yu lo. Li' nguscana Jesús quityi
bi', ngulana macala nscua cha' nu
nchcui' ndi'ya:

¹⁸Cua ngulacua ycu'i Ndyosi nu
Xu'na na jna', nacu'i lo quityi
bi'.

Cua ngua'a loo Ni jna', bi' cha'
cua ndi'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi lo
na', cha' chcu'i' na' cha' tso'o
lo'o ngu' ti'i.

Cua nda Ni jna' liyyaa cha'
cua'ni cho'o na' tyiquee ñati'
nu xñi'i tsa ti', nacu'i lo quityi
bi'.

Ntsu'u cha' chcu'i' na' lo'o ngu'
nu laca preso ji'i nu xña'a,
cha' cua tyu'u ti ngu' ya' nu
xña'a bi'.

Ta na' xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i
ñati' nu ndyacu' hique ngu'.

Lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'i tya'a
ngu' ni, li' ta na' chacuayá' ji'i
ngu' cha' tyu'u ngu' laja ti.

¹⁹Na liyya ti na' cha' chcu'i' na'
lo'o ngu', cha' cua ndyalaa
tyempo tso'o la nu nda ycu'i'
Ndyosi nu Xu'na na ji'i ngu'.

Jua'a nscua lo quityi su nchcui'
Jesús.

²⁰Li' nguxcatya'a Jesús quityi
bi', xa' ndya yu quityi bi' ji'i xirta
ne' laa bi', xa' ndyaa tucua Jesús li';
pana lcaa ngu' nu ndi'i ne' laa bi'
ña'a tsa ngu' ji'i yu. ²¹Li' nguxana
Jesús nda yu cha' lo'o ngu':

—Hasta juani cua ndu'u tucua
cha' bi' su ntucua ycu'i' ma, cha' nu
ndyuna ca ti ma —nacu'i Jesús.

²²Ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu'
ji'i Jesús cha' tso'o tsa nchcui' yu,
jua'a ndiya tsa ti' ngu' cha' nu nda
yu lo'o ngu'. Ndi'ya cha' nu nchcui'
ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i yu li':

—¿Ha si'i ca sñi' José laca yu re?
—nacu'i ngu'

²³Li' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Ná tyiquee' tiya' la xi ta mā cha' re lo'o na': “Si nu jo'o laca nu'ū, cua'ni nu'ū jo'o jil'i ycuil' ca lacua”. Lo'o jua'a ná tyiquee' ñacui mā jna': “Cua ndyuna ya cha' jil'i lcaa cña tonu nu ngua'ni nu'ū nde quichi Capernaum bi'”, ñacui mā. “La cui' jua'a cua'ni nu'ū nde quichi tyi na lacua, cha' ña'a ya xi”, ñacui mā 'na li'. ²⁴Ta na' sca cha' liñi lo'o mā lacua —nacui Jesús—. Macala su chcuil' sca ñati cha' jil'i ycuil' Ndyosi lo'o ngu' tya'a quichi tyi yu, ná taquiya' ngu' jil'i cha' nu nchcuil' yu, cha' la cui' tya'a quichi tyi ngu' laca yu. ²⁵Tyempo lo'o nguti'i jyo'o cusu' Elías chalyuu —nacui—, ntsu'u ti' mā cha' cua nteje tacui sna yija ntucua scuá co' nu ná ngua'ya tyo tsiya' ti; tlyu tsa jbi'ña ngua tyucui ña'a chalyuu li'. Tyuu tsa tya'a nu cuna'a ti' nguti'i loyuu re tyempo bi'; ²⁶pana nda ycuil' Ndyosi jil'i Elías cha' tsa yu slo sca ti nu cuna'a ti' nu ndi'i nde quichi Sarepta, sca quichi tyijyu' la nde loyuu su cuentya Sidón. Ná ndyaa Elías slo ni sca nu cuna'a ti' tya'a quichi tyi ngu' Israel. ²⁷La cui' jua'a ngua lo'o nguti'i jyo'o Eliseo. La cui' tyempo bi', nguti'i tsa ngu' quicha nu ngutsu' cuaña' nde loyuu re; pana ni sca ngu' bi', ná ndyaca tso'o ngu' jil'i quicha bi'. Sca ti nu Naamán bi', sca ti nu bi' ndyaca tso'o; sca ngu' xa' tsu' ngua yu, cha' loyuu su cuentya Siria laca su ngutu'u yu —nacui Jesús jil'i ngu' bi'.

²⁸Laja lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcuil' Jesús su ndi'i ngu' ne' laa bi', ngua ñasi' tsa ngu' bi' li'. ²⁹Lo'o li' ndyatū ngu' ndyaa lo'o ngu' jil'i

Jesús, ngulo'o ngu' jil'i yu cha' tyu'u yu ca to' quichi. Li' ntejeya' ngu' jil'i Jesús, ntojolaqui ngu' jil'i yu ña'a cuayá' ndyalaa ngu' lo'o yu ca to' cua'a, sca to' yuu nu ntsu'u to' quichi bi'. Ngua ti' ngu' cha' xtyú ngu' jil'i yu tsa yu nde chcu'a, ³⁰pana tso'o ca ti ndu'u Jesús ya' ngu'; ntejetacui yu laja ngu', ndyaa yu li'.

Sca ñati nu ngusñi cui'i cuxi jil'i

³¹Li' cua ndi'i Jesús nde quichi Capernaum, sca quichi nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea bi'. Nu lo'o ngua tsā nu ndi'i cña' ngu', li' nguxana Jesús ngulu'u yu jil'i ngu' ca ne' laa jil'i ngu'. ³²Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u jil'i yu lo'o nchcuil' yu lo'o ngu'.

³³Ca ne' laa bi' ntsu'u sca nu qui'yu nu ngusñi sca cui'i cuxi jil'i. Cuii tsa ngusi'ya nu quicha bi' jil'i Jesús lo'o na'a cha' lijya yu nde ne' laa:

³⁴—¿Ni cña cua'ni nu'ū ca nde, Jesús Nazaret? —nacui nu qui'yu quicha bi'—. ¿Ha na cua nti' nu'ū cua'ni tye nu'ū cha' 'na tsiya' ti? Nslo tso'o na' jinu'ū, cha' ycuil' nu lubii laca nu'ū; cua nda ycuil' Ndyosi jinu'ū lijya ca nde.

³⁵Ngua'a Jesús cha' jil'i nu quicha li'; ngulo yu cña jil'i cui'i cuxi bi', cha' nga'aa cua'ni cuxi lo'o yu quicha bi'.

—Chca'a ti nu'ū —nacui Jesús—. Nga'aa cua'ni xña'a cui'i lo'o nu'ū.

Li' ngxulyú nu cui'i cuxi bi' jil'i yu quicha nde loo su ndi'i ngu' quiña'a bi'. Lo'o li' ndu'u nu cui'i cuxi bi'

ndyaa, nga'aa ngua'ni cuxi lo'o nu quicha bi' li'. ³⁶Ngulacua tsa ti' ngu' li', nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Macala ngujui cha' nu nchcui' Jesús cua? —nacui' ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' tso'o tsa ngujui chacuayá' ji'i yu cua cha' culo yu cña ji'i cui'i cuxi? Hora ti nduna cui'i cuxi cha' nu nchcui' yu lo'o, ndu'u cui'i bi' ndyaa li' —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

³⁷Bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu ca bi', nchcui' tsa ngu' cha' ji'i Jesús li'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a
laa Simón Pedro**

³⁸Li' ndu'u Jesús nde ne' laa, ndyaa yu to' tyi Pedro. Quicha tsa xtya'a laa Simón Pedro bi', cha' tlyu tsa tyique' ngusñi ji'i ma'. Tya'na tsa nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tsa na'a xi ji'i ma'. ³⁹Ndu ti Jesús slo ma' ña'a tsa yu ji'i ma'. Li' ngua'a yu ji'i tyique' bi', cha' tyu'u tyique' ji'i ma'. Hora ti ndaca'a ma', ngua'ni cña ti' ma' cha' caja xi na cacu ngu'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu
tya'a ngu' quicha**

⁴⁰Lo'o ndyaa cuichaa, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i laa tya'a ngu' nu quicha tsa cha' ngusñi tyuu lo quicha ji'i ngu', ndyalaa ngu' ca slo Jesús. Li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' quicha cuentya scaa ti ngu'. Hora ti ndyaca tso'o ngu' li'. ⁴¹Lo'o jua'a ngutu'u cui'i cuxi ji'i tyuu tya'a ngu' quicha bi' li'. Ndu'u si'ya cui'i bi' lo'o ndu'u ji'i ngu':

—Sca ti nu'u laca Sñi' ycui' Ndyosi —nacui' cui'i bi' ji'i Jesús.

Li' ngua'a Jesús chacuayá' ji'i cui'i cuxi cha' nga'aa chcui' bi' tsiya'

ti. Cua ndyuloo cui'i bi' ji'i Jesús, cha' la cui' Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i lijya chalyuu laca yu bi'.

**Nda Jesús cui' lo'o
ngu' ca nde Galilea**

⁴²Lo'o nguxee chaca tsa, li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca chaca se'i su tyi'i ycui' ti yu ca ne' quixi'. Ngulana tsa ngu' ji'i li', ña'a cuayá' nquije ji'i ngu' macala su nga'a yu. Ngua ti' ngu' tatsaa ngu' ji'i Jesús cha' nga'aa tsa yu xa' se'i. ⁴³Li' nacui' Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nde xa' quichi' ntsu'u cha' ta na' cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati, cha' cua ndyalaa tyempo cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu. Bi' laca cña nu cua nda Ni jna' lijyaa cha' chcui' na' cuentya ji'i ycui' Ni.

⁴⁴Jua'a ti ndya'a Jesús laa ne' laa ji'i ngu' ca nde Galilea, nda yu cui' lo'o ngu'.

**Nguxtyucua Jesús ji'i ngu' lo'o
ndyaa ngu' cuta cualya**

5 Ngua sca tsa ndyaa Jesús to' tayu' Genesaret. Tyuu tsa tya'a ñati lca'a ji'i yu. Li' tachaa tsa ndi'i ngu' ca su ndu yu to' tayu' bi', cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' lo'o nchcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi. ²Cua na'a Jesús su ndacui' tucua tya'a yaca ni'i sube ti ca to' tayu' bi'. Ná tucui' nga'a ne' yaca ni'i sube bi' tsiya' ti, pana cacua ti bi' ndu ngu' ngui'i ngu' taraya ji'i ngu', cha' cua ndye ngua'ni ngu' cña. ³Li' ndyatí Jesús ne' sca yaca ni'i ji'i Simón, nchcui' lo'o yu cha' tucuni'i yu ji'i yaca ni'i cha' tsa ca lo hitya la xi. Ndyaa tucua Jesús nde siyu' ti yaca

ni'i bi', li' nguxana Jesús nclyu'u cha' ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' quiña'a bi'. ⁴Lo'o cua ndye ngulu'u Jesús ji'i ngu', li' nacui ji'i Simón:

—Yaa mā lo'o yaca ni'i re ca su clyaa la hitya. Ca bi' cū mā taraya cha' caja cualya ji'i mā —nacui Jesús.

⁵Li' nguxacui Simón cha' ji'i:

—Cusu' —nacui—, tyucui talya nguta'a ya lo tayu' ngu' ya taraya; ni sca na ná ngujui ji'i ya tsiya' ti. Pana si jua'a culo nu'u cña 'na, tsa ya ca su nacui nu'u cha' cū ya taraya cajua —nacui Simón li'.

⁶Li' jua'a ngua'ni Simón lo'o tya'a yu, lo'o quiña'a tsa cualya ngujui ji'i ngu' li'. Xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ndyatí ne' taraya ji'i ngu', hasta nguta'a taraya ji'i ngu' li'; ⁷bi' cha' ngua'ni ya' ngu' ji'i tya'a ngu' nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', cha' caa ngu' xtyucua ngu' ji'i. Hora ti yaa ngu' li', ndojolaqui ngu' taraya ngutsa'a ne' ntsu'u cualya, cha' su'ba ngu' ji'i ne' yaca ni'i. Xi tya lyiji cha' clyu'u tyucuaa yaca ni'i bi' ne' hitya xqui'ya cualya bi'. ⁸Lo'o na'a Simón Pedro lcaa cualya bi', ngua cuayá' ti' yu cha' xqui'ya Jesús ngujui cualya ji'i ngu'. Hora ti ndyatí sti' yu loo Jesús li', nchcui' yu lo'o:

—Tyu'u clyu nu'u nde slo na', Xu'na —nacui Simón ji'i—. Ntsu'u tsa xqui'ya na' cha' ñati chalyuu ti laca na'.

⁹Ndube tsa ti' Simón, lo'o jua'a tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i ndube tsa ti' ngu', xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ngusñi ca ti ngu'. ¹⁰Lo'o tyucuaa nu qui'yu sñi' Zebedeo nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', nu naa Jacobo lo'o nu naa Juan ni, lo'o ngu' bi' ndyutsi' tsa ngu'; la cui' tya'a ndya'a Simón cña laca ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o Simón:

—Ná cutsij mā —nacui—. Tya tsubi' la cua laca ti cña ngua'ni mā, xcu'i cña cuta cualya ngua'ni mā; pana juani, ta na' xa' cña ji'i mā, cha' caa lo'o mā ji'i xa' ñati ca slo na' —nacui Jesús ji'i Simón, jua'a ji'i tya'a ndya'a yu cña.

¹¹Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' ca to tayu' chaca quiya', li' nguxtyanu ngu' bi' ji'i yaca ni'i, ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ngu' quicha nu ndyatsu' cuaña'

¹²Lo'o ndi'i ti Jesús sca quichi, li' ndyalaa sca yu quicha slo; lye tsa ndyatsu' cuaña' yu quicha bi'. Lo'o na'a yu ji'i Jesús, hora ti ndyatí sti' yu, ndyanu tu'ba yu hasta ca lo yuu. Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Si nti' nu'u cha' tyaca tso'o na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni jua'a jna' —nacui nu quicha bi'.

¹³Li' ngusta ya' Jesús chu' yu su ndyatsu' cuaña' yu:

—Tyaja'a na' —nacui Jesús ji'i—. Caca lubii tyucui ña'a nu'u juani ti.

Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, hora ti ndatsu' quicha nu ndyatsu' cuaña' yu li'. ¹⁴Lo'o li' nacui Jesús ji'i yu, cha' ná cacha' yu ji'i ñati ñi'ya' ngua ji'i yu. Ndi'ya' nchcui' lo'o yu:

—Yaa clyu nu'u chcui' lo'o sti jo'ó nu ndi'i ne' laa —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'—. Cajua ta nu'u msta nu nacui jyo'o Moisés cha' ta na ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i quicha nu ntsu'u ji'na. Jua'a ca cuayá' ti' ñati lo'o ycu'i sti jo'ó cha' cua ngua lubii tyucui ña'a nu'u. Nga'aa ca quicha nu'u juani.

¹⁵Lcaa tsa cua nguañi la cha' ji'i Jesús li', cha' nchcui' tsa ngu' cha' ji'i. Bi' cha' quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i slo Jesús, cha' cuna ngu' ña'a cha' nu nda yu lo'o ngu',

cha' cua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' jil'i quicha nu ntsu'u jil'i ngu'. ¹⁶Pana ntsu'u quiya' ndu'u Jesús ndyaa yu ca ne' quixi', ca su caca tyi'i yu ycu'i ti yu, cha' chcu'i yu lo'o ycu'i Ndyosi Sti yu ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca ñati nu nchcu' tyucuí tyucuí ña'a yu

¹⁷Ngua sca tsá nclyu'u Jesús cha' jil'i ycu'i Ndyosi jil'i tyuu tya'a ñati. Quichí tyi ngu' bi' laca lcaa quichí sube ti nu ntsu'u nde Galilea, nu ntsu'u nde Judea, nu ndi'i cacua ti quichí Jerusalén. Laja nu tsa tlyu ti ñati bi', cua ndi'i tyuu tya'a ngu' fariseo. (Tacati tsa ycu'i ngu', nti' ngu'; lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' jil'i xa' ñati.) Lo'o jua'a ndi'i tyuu tya'a mstru nu ngulu'u cha' jo'ó ne' laa. Ngua tii lcaa ngu' nu ndi'i ca bi', cha' ycu'i Ndyosi laca nu nxyucua jil'i Jesús lo'o ndyu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ¹⁸Li' ndyalaa lo'o ngu' jil'i sca nu quicha nu ntsiya ne' catya, cha' cua nchcu' tyucuí tyucuí ña'a yu quicha bi'. Ngua ti' ngu' cha' tyatí ngu' toni'i su nga'a Jesús, cha' tsaa lo'o ngu' jil'i nu quicha bi' ca su ndu ycu'i Jesús, ña'a lo'o catya ngua ti' ngu'. ¹⁹Pana ná ngujui ñi'ya nu tyatí ngu' lo'o nu quicha bi' ni'i, cha' tachaa tsa ndi'i ñati; bi' cha' ndyacu' ngu' nde que ni'i. Li' ngulotsu' ngu' cuxi'ña, ngucha ngu' yaca que ni'i, cha' jua'a ngujui ñi'ya nda'ya ngu' jil'i nu quicha bi' liñi ca su nga'a Jesús cla'be la su ndi'i ñati. ²⁰Lo'o ti ngua cuayá' ti' Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' bi' jil'i, bi' cha' nacuí jil'i yu quicha bi':

—Cusu' —nacuí—, na cua ngua'ni clyu ti' ycu'i Ndyosi jinu'u jil'i quí'ya

nu ntsu'u jinu'u —nacuí Jesús jil'i yu quicha bi'.

²¹Li' ngulacua tsa ti' ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ngu' fariseo: “¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Ni cha' laca re? Cuxi tsa nchcu'i yu cha' jil'i ycu'i Ndyosi lo'o nchcu'i yu jua'a”, nclyacua ti' ngu'. “Ná taca jil'i sca ñati chalyuu ñi'ya nti' yu re, ná taca cua'ni clyu ti' jil'i quí'ya nu ntsu'u jil'i ñati; sca ti ycu'i Ndyosi taca jil'i Ni cuityi Ni quí'ya nu ntsu'u jil'i ñati.” Jua'a nclyacua ti' ngu'.

²²⁻²³Cua jlo ti' Jesús ni cha' laca nu nclyacua ti' ngu'. Li' nchcuane yu jil'i ngu' bi':

—¿Ni cha' laca nti' ma jua'a? ¿Ha nti' ma cha' tucui la laca si ñacuí na' jil'i nu quicha cua cha' cua'ni clyu ti' ycu'i Ndyosi jil'i quí'ya nu ntsu'u jil'i yu? ¿Ha nti' ma cha' yala la caca si ñacuí na' jil'i nu quicha: “Tyatu clya nu'u tya'a nu'u”? ¿Ni cña yala la cua'ni na' cuentya jil'i yu cua lacua? ²⁴Cua nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' cua nda ycu'i Ndyosi chacuayá' jna', cha' cui'ya na' cha' clyu ti' jil'i quí'ya nu ntsu'u jil'i ñati laja lo'o ndi'i na' nde chalyuu —nacuí Jesús—. Xqui'ya cha' bi' cua nda Ni 'na lijyaa nde chalyuu cha' caca na' ñati.

Li' xa' nchcu'i Jesús lo'o nu qui'yu nu nchcu' tyucuí tyucuí ña'a yu:

—Nde laca cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacuí Jesús jil'i yu—, tyatu clya nu'u juani cha' tyaa nu'u nde to' tyi nu'u; tyaa lo'o nu'u jil'i catya su ngustii nu'u juani.

²⁵Hora ti ndyatú yu quicha bi', laja lo'o na'a lcaa ñati bi' jil'i. Li' ndyaa lo'o yu jil'i catya su ngustii yu tsá la. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee

yu lo'o ndu'u yu ndyaa yu, bi' cha' ndyu'ni tlyu yu ji'i ycu'i' Ndyosi.

²⁶Ndube tsa ti' ngu' ca su ndi'i ti ngu', li' lcaa ngu' ca bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i' Ndyosi:

—Bilya ña'a na cha' ngua'ni ycu'i' Ndyosi sca cha' tlyu tsa lo cua — nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

Na ntsii ti ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' jua'a.

Ngusi'ya Jesús ji'i Leví cha' tya'a yu lo'o

²⁷Ca tiya' la lo'o ndyaa Jesús xi lquichi, li' na'a yu ji'i sca ñati ca su ntucua yu nclyo yu cñi cña loo ngu'; Leví naa nu qui'yu bi'. Cña laca yu cha' culo yu cñi ji'i ñati cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. Li' nacui' Jesús ji'i yu:

—Tya'a lca'a nu'u jna' —nacui'.

²⁸Li' ndyatü Leví, nguxtyanu yu cña ji'i yu cha' tya'a yu lo'o Jesús li'.

²⁹Tiya' la li' ngua'ni Leví sca ta'a tlyu ca to' tyi yu, cha' cua'ni chi yu loo Jesús. Lo'o jua'a ndyalaa tyuu tya'a ngu' slo, tya'a ndyu'ni Leví cña nclyo cñi cña loo ñati; jua'a ndi'i xi xa' la ñati. ³⁰Li' nguxana ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu', lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús.

—¿Ni cha' laca cha' stu'ba ti ndacu ma tyaja, stu'ba ti nga'a ma lo'o ngu' cuxi cua? —nacui' ngu'—. Msu ji'i ngu' xa' tsu' laca ngu' cua, nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ñati. Lo'o jua'a ntucua xi xa' la ngu' nu ndya'a calle ti.

³¹Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ñati nu tso'o tyucui' ña'a, ná clyana ngu' bi' ji'i sca nu jo'o; ngu'

quicha laca nu ndyaana ji'i sca nu jo'o —nacui'—. ³²Lo'o jua'a na', ná lijya na' cha' culana na' ji'i ñati nu nclyacua ti ti' cha' tso'o tsa ycu'i' ca ngu'; na cua lijya na' cha' chcu'i' na' lo'o ngu' cuxi, cha' culochu' ngu' qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

Ca chaa ti' ngu' laja lo'o ndi'i Jesús chalyuu

³³Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús: —Lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ngu' fariseo, ¿ni cha' lu'ba ti nchcui' ngu' bi' lo'o ycu'i' Ndyosi? Lo'o jua'a ná ndacu ngu' tyaja tsa bi' lo'o nchcui' ngu' lo'o Ni. Pana ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, xa' ña'a ndu'ni ngu' bi'; xcui' tso'o tsa ndacu ngu', xcui' tso'o tsa ndyi'yu ngu' —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁴Ndi'ya nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o ji'i cutsii; ná ndi'i ngu' ntyute' ti ngu' tsa bi', nu lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui' Jesús—. ³⁵Pana nu lo'o tyalaa tsa nu tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii; caca xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'i ti' ngu' nde loo la —nacui' Jesús li'.

³⁶Lo'o li' nda Jesús cui' re lo'o ngu':

—Ná nsa'be ngu' sa yu'be ste' cucui' ngu' cha' calya lo'o sca late' cusu ji'i ngu'. Si jua'a cua'ni ngu', ná tyanu tso'o late' cucui' bi' li', tyati' jlyacua su ngalya bi'; lo'o nu yu'be late' bi', ná stu'ba xee loo lo'o nu late' cusu bi'. ³⁷Lo'o chaca cha' ni —nacui' Jesús ji'i ngu'—, ná

nsu'ba ngu' ji'í lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'í ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'í tyaca' bi'; clya'a tyaca', tye lcui tyalú li'. ³⁸Ne' tyaca' cucui tyu'ú lcui lo'o chca ndyu'u ti. ³⁹Pana lo'o cua ndyi'o ngu' lcui nu cua cusu', ná nti' ngu' co'o ngu' lcui nu chca ndyu'u ti. “Tyixi la ndyi'yu lcui nu cua cusu' bi'”, ñacui' ngu'.

Jua'a ngua cha' nu nda Jesús lo'o ngu'.

**Ná ndiya ti' ngu' cña nu
ngua'ni tya'a ndya'a Jesús**

6 Lo'o ngua sca tsá nu ndi'í cña' ngu', li' ndya'a Jesús tyucui', lijya yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í, nteje tacui ngu' su nscua xtya trigo ji'í ñati. Laja lo'o nteje tacui ti ngu', ngusuu ngu' xi si'yu trigo. Li' ngusatá ngu' ji'í tyuu ya' ti ngu' cha' tyalú si'yu trigo bi'; ndyacu ngu' xi si'yu li'. ²Lo'o li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu ndya'a lca'a ji'í ngu' bi', nu lye tsa nchcui' lo'o ngu' taju ji'í Jesús:

—¿Ni cha' laca ndyu'ni mā cña jua'a, cha' ngusuu mā si'yu trigo cua? ¿Ha ná jlo ti' mā cha' tsá tacati laca juani? Ná ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na cña tsá tacati —nacui' ngu' fariseo bi'.

³Li' nguxacui' Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' mā lo quityi ji'í ycui' Ndyosi su nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui' Jesús ji'í ngu'—. Ngua sca tsa ntyute' tsa yu, lo'o jua'a ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. ⁴Jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca msta ji'í ycui' Ndyosi lo mesa ne' ni'í nu

cuentya ji'í ycui' Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'í bi'; ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'a ca ñati ji'í, cha' sca ti ji'í ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' ndacu ngu' xlyá bi' —nacui' Jesús ji'í ngu'.

⁵Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Lo'o na' nu cua nda ycui' Ni lijyaa cha' caca na' ñati ni, laca na' loo, masi tsá nu ndi'í cña' ngu'.

Sca yu quicha nu nchcu' ya'

⁶Ngua chaca tsá ta'a, tsá tacati ji'í ngu', li' ndya'a Jesús ca ne' laa. Ca bi' ndyaa tucua yu, li' nguxana nclyu'u yu cha' ji'í ycui' Ndyosi ji'í ñati. Ca bi' nga'a sca ñati nu ngüityi ya' yu la'a tsu' cui' ji'í yu. ⁷Lo'o jua'a nga'a ngu' mstru cha' jo'ó ne' laa bi', lo'o ngu' fariseo nga'a lo'o. Ña'a tsa ngu' bi' ji'í Jesús, si cua'ni Jesús jo'o ji'í nu quicha bi' tsá tacati; nclyana ngu' cha', ñi'ya caca sta ngu' qui'ya ji'í.

⁸Pana hora ti ngua cuayá' ti' Jesús lcaa ña'a cha' nu nclyacua ti' ngu'. Li' nacui' Jesús ji'í yu nu nchcu' ya' bi':

—Tyatu clya nu'u, yaa tyu cla'be laja ngu' jua —nacui' Jesús ji'í nu quicha bi'.

Li' ndyatü yu quicha bi', ndyaa yu cajua su nacui' Jesús ji'í yu. ⁹Li' nda Jesús sca cha' lo'o nu ngu' nu ndu'ni ti cha' tacati bi':

—¿Ni cña tso'o la cha' cua'ni na tsá tacati lacua? —nacui' Jesús ji'í ngu' bi'—. ¿Ha sca cña tso'o cua'ni na li'? ¿Ha tso'o la cua'ni na sca cña cuxi li', nti' mā? —nacui'—. ¿Ha tso'o la si cua'ni lyaá na ji'í ñati tsá bi', cha' ná cajaa ngu' li'? ¿Ha tso'o la nti' cu'mā masi ta na chacuayá' cajaa ñati li'? —nacui' Jesús ji'í ngu'.

¹⁰Li' nguxña'a Jesús ji'i lcaa ñati nu ndi'i cacua ti slo, nchcui' lo'o nu quicha bi' li':

—Xquiñi nu'u ya'.

Jua'a ngua'ni yu bi', li' hora ti ndyaca tso'o ya' yu. ¹¹Li' ngunasí' tsa nu ngu' nu ndu'ni cha' tacati bi', nguxana ngu' nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya cua'ni na cha' cua'a na ji'i yu jua cha' nga'aa cua'ni yu jua'a? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

Ngusubi Jesús ji'i tii tyucuaa tya'a ñati nu ca tsa'a ji'i

¹²Tyempo bi' ycui' ti Jesús ndyaa sca ca'ya cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. Tyucui talya ngua'a yu nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi li'.

¹³Lo'o nguxee chaca tsa, li' ngusi'ya yu ji'i ñati nu ndya'a lo'o yu cha' tyaa ngu' slo yu. Li' ngusubi yu ji'i tii tyucuaa tya'a ngu'; nda yu chacuayá' ji'i nu ngu' bi', cha' tsa culu'u ngu' ji'i xa' ñati. ¹⁴Ndi'ya na xtañi ngu' nu ngusubi Jesús ji'i nu ngua tya li': Simón, nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro naa yu, bi' laca tsaca ngu'; jua'a Andrés tya'a ngula Simón, jua'a Jacobo, jua'a Juan, jua'a Felipe, jua'a Bartolomé, ¹⁵jua'a Mateo, jua'a Tomás, jua'a chaca Jacobo sñi' Alfeo, jua'a chaca Simón nu laca ji'i taju ngu' cananista, ¹⁶jua'a Judas tya'a Jacobo, jua'a Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la; jua'a naa ngu' nu cua ngusubi Jesús ji'i.

Ngulu'u Jesús ji'i quiña'a tsa ñati

¹⁷Li' ngxutyuu Jesús ngua'ya sii' cua'a bi' lo'o nu taju ñati bi' ji'i, nguti'i xi nde sca su nati' lo'o nu

tyuu tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i bi'. Lo'o jua'a ndyalaa quiña'a tsa xa' la ñati slo Jesús, ngu' nu ndu'u loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'a ngu' nu ndu'u nde quichi Jerusalén, lo'o jua'a ngu' nu ndu'u to' tyujo'o su ndi'i quichi Tiro, su ndi'i quichi Sidón. Cua ndyalaa ngu' ca bi', cha' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; jua'a nti' ngu' cha' cua'ni Jesús jo'o ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁸Lo'o nu ñati nu ngusñi cui'i cuxi ji'i ni, lo'o ngu' bi' nti' ngu' cha' tyaca tso'o ngu'. ¹⁹Lcaa ngu' bi' nti' ngu' sta ya' ngu' chu' Jesús; nti' ngu' cha' cua'ni yu jo'o ji'i lcaa ñati quicha bi', xqui'ya cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu. Ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi' li'.

Ñi'ya nu ngulu'u Jesús ji'i ngu' nu ngua'a sii' cua'a

²⁰Nguxña'a Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi ti'i ti ndi'i ma nde chalyuu — nacui—. Ycui' Ndyosi laca nu ña'asi' ji'i ma, cha' bi' nu laca Xu'na ma.

²¹'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi ñi'ya nti' si ntyute' tsa ma juani, cha' lye tsa nti' ma cuna ma sca cha' liñi —nacui—. Ca tiya' la, li' caca tyaala' ti' ma.

'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'ma masi xñi' ti ti' cu'ma ndi'i ma chalyuu juani, cha' ca tiya' la ca chaa ti' ma li' —nacui' Jesús—.

²²'Lo'o jua'a tso'o ti caca tyiquee cu'ma masi ti' ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma, masi culo'o ngu' ji'i ma ca su ndi'i ma, masi suba' tsa chcui' ngu' lo'o ma, masi hasta nga'aa nti'

ngu' chcuil' ngu' lo'o mā, xquilya cha' jlyā ti' mā jna', na' nu cua nda Ni lijyaa cha' caca na' ñatī; ²³tso'o tsa caca tyiquee mā li', caca chaā ti' mā, masi cua'ni ngu' lcaa cha' lya' ti' lo'o mā jua'a. Ná cube ti' mā, cua laca ndyu'u co'o ycuil' Ndyosi sca cha' tso'o nu cua tlyu xi nu tyacua jilī scaa mā ca su ntucua ycuil' Ni — nacuil' Jesús li'—. La cui' jua'a ngua tya sa'ni la, cha' lya' tsa ti' jyo'o cusu' jilī ñatī nu ngua tu'ba jilī ycuil' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñatī — nacuil' Jesús—.

²⁴Pana tya'na tsa cu'mā ngu' culiya'; masi chaā tsa ti' mā nquicha', cua laca ti tyempo caca chaā ti' mā —nacui—.

²⁵Lo'o jua'a tya'na tsa cu'mā nu tso'o tsa nguaala' ti' mā nde chalyuu juani, cha' quiña'a tsa cha' caca nu lyiji jilī mā nde loo la — nacuil' Jesús—.

Lo'o jua'a tya'na tsa cu'mā nu lye tsa nxyí lo'o mā jilī tya'a ñatī mā; ca tiya' la, li' lo'o cu'mā xi'ya mā cha' lye tsa caca xñilī ti' mā —nacuil' Jesús—.

²⁶Lo'o jua'a tya'na tsa cu'mā lo'o tso'o tsa nchcui' lcaa ñatī jilī mā. La cui' jua'a ngua'ni jyo'o cusu' jilī mā nu ngua sa'ni, cha' tso'o tsa nchcui' ngu' jilī ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ti jilī ycuil' Ndyosi lo'o ngu'; ndiya tsa ti' ngu' jilī cha' cuiñi bi'.

Jua'a ngulu'u Jesús jilī lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a jilī.

**Tso'o ti tyu'u tyiquee na
ña'a na jilī tya'a cusuu na**

²⁷Tya nchcui' la Jesús li':
—Ndi'yā chcuil' na' lo'o cu'mā
nu tyaja'a mā cua'a jyaca mā jilī

cha' nu nchcui' na': Tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā jilī tya'a cusuu mā, tso'o ti cua'ni mā lo'o ñatī nu ti'í ti' ña'a ngu' jilī mā. ²⁸La cui' tso'o ti chcuil' mā lo'o ñatī nu nda qui'ya jilī mā, jua'a chcuil' mā lo'o ycuil' Ndyosi cuentya jilī ñatī nu nchcui' cha' suba' lo'o mā. ²⁹Lo'o quijilī ngu' ndacu' hique mā, li' xtyacui mā ta mā chaca tsu' saca' mā cha' quijilī ngu' jilī mā chaca quiya' li'. Lo'o xlyaa sca ñatī late' tonu tu'ba nu nchcu' mā, li' ta mā chacuayá' cha' lo'o camxa jilī mā qui'ya ngu' tsaā ngu'. ³⁰Ta mā jilī ngu' na laca nu jña ngu' jilī mā; lo'o qui'ya ngu' sca na jilī mā, nga'aa jña mā jilī chaca quiya'. ³¹Nga'a cha' cua'ni tso'o mā lo'o ngu', si nti' mā cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o mā.

³²Jlo ti' na' cha' tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'a mā jilī cua laca ti ñatī nu jua'a tso'o nti' ngu' ña'a ngu' jilī mā; pana lo'o ñatī cuxi, taca jilī ngu' cua'ni ngu' tsa lo cua ti cha'. Cua nti' Ni cha' ña'a tso'o mā jilī cua ña'a ca ñatī, ni si'li sca ti jilī tya'a tso'o ti mā. ³³Lo'o jua'a ndu'ni mā cha' tso'o lo'o ñatī nu cua ngua'ni sca cha' tso'o lo'o mā; pana lo'o ñatī cuxi, taca jilī ngu' cua'ni ngu' la cui' jua'a. Cua nti' Ni cha' cua'ni mā cha' tso'o lo'o cua ña'a ca ñatī, ni si'li sca ti lo'o tya'a tso'o ti mā. ³⁴Na ndijñi' ti mā jilī ñatī nu xtyucua sca cha' tso'o jilī mā, nti' mā. ¿Ha tso'o tsa ndu'ni mā nti' mā li'? Lo'o ñatī cuxi ni, stu'ba ti ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si xtyucua tya'a ngu' sca cha' tso'o jilī ngu' li'. ³⁵Pana nu cu'mā ni, ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee mā ña'a mā jilī tya'a cusuu mā, cua'ni

mā cha' tso'o lo'o ngu' bi'. Ta mā jñi' ngu', ná tū ti' mā si ta ngu' sca cha' tso'o jil'i mā, si ná ta ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o tyacua jil'i mā ca slo ycu'i' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'a mā jil'i ngu', cha' jua'a ndu'ni ñati' nu laca sñi' ycu'i' Ndyosi. Lo'o ycu'i' Ndyosi ni, tya'na ti' Ni jil'i ngu', masi xña'a ngu', masi ná ndya ngu' xlya'be jil'i Ni; ³⁶bi' cha' cua'ni tya'na ti' mā jil'i ngu' lacua, ñi'ya nu tya'na ti' ycu'i' Ndyosi Sti na jil'i ngu'.

**Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya
jil'i tya'a ñati' ngu'**

³⁷'Ná sta mā qui'ya jil'i tya'a ñati' mā, cha' li' ná ntsu'u cha' sta ycu'i' Ndyosi qui'ya jil'i mā. Ná xcube' mā jil'i tya'a ñati' mā, cha' li' ná ntsu'u cha' xcube' ycu'i' Ndyosi jil'i mā. Cui'ya mā cha' clyu ti' jil'i tya'a ñati' mā, cha' li' cui'ya ycu'i' Ndyosi cha' clyu ti' jil'i mā. ³⁸Ta mā cha' tso'o jil'i tya'a ñati' mā, cha' li' ta ycu'i' Ndyosi cha' tso'o jua'a jil'i mā; tso'o tsa cuayá' ngutsa'á su'ba Ni cha' tso'o ne' cresiya jil'i mā li'. Ñi'ya nti' sca milya nu tachaa tsa nsu'ba ngu' na ne', cua nscui' ngu' jil'i cha' ca'ya ti'i la na bi', ntucua tsa tu'ba milya bi', jua'a laca lo'o cha' tso'o nu su'ba Ni ne' cresiya jil'i mā. Ñi'ya nu ndu'ni mā lo'o tya'a ñati' mā, jua'a cua'ni ycu'i' Ndyosi lo'o cu'mā.

³⁹Nde laca cui' nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Sca nu cui'ty'i' ni, ¿ha taca culu'u tyucui' jil'i tya'a cui'ty'i'? Ná taca. Cuxi ti caca jil'i ngu' li', stu'ba ti tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha' ni sca ngu' bi' ná nhca ña'a ngu' tyucui' su lijya ngu'. ⁴⁰Sca yu cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti, ná tyijilo yu jil'i

mstru jil'i yu; tsa bi' ti cha', lo'o tye ca tsa'a yu, li' stu'ba ti cuayá' ngua tsa'a yu lo'o mstru jil'i yu.

⁴¹¿Ni cha' yala tsa chcu'i' mā jil'i sca cha' cuxi nu ntsu'u jil'i xa' la tya'a ñati' mā, masi ñi'ya nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyat' cloo ngu'? Pana ná ndube ti' mā cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u jil'i ycu'i' mā, ñi'ya nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycu'i' ca mā.

⁴²¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee mā cha' chcu'i' mā lo'o tya'a ñati' mā ndi'ya: “Ta nu'u chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'u”? Jua'a ñacu'i' mā, masi ná ña'a mā nguti nu ntsu'u cloo ycu'i' ca mā. iNa cui'ni mā! Clyo la tyu'u nu nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycu'i' ca mā, li' taca ña'a mā tso'o la cha' culo mā satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a ñati' mā.

**Nslo na jil'i sca yaca lo'o ña'a
na si'yu nu nda yaca bi'**

⁴³'Sca yaca tso'o, ná ta bi' si'yu nu ná tso'o. Jua'a sca yaca nu cua btyi ti, nga'aa ta bi' si'yu nu cacu na. ⁴⁴Lcaa yaca nslo ngu' jil'i lo'o ña'a ngu' ni si'yu laca ndyu'u lo. Ná nsuu ngu' si'yu tyixi jil'i sca yaca quiche'; la cui' ti jua'a, ná nsuu ngu' si'yu losu' tyixi jil'i lti quiche' yane. ⁴⁵Cua ña'a ca ñati' nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcu'i' ngu' bi'; lo'o cua ña'a ca ñati' nu cuxi tyiquee ni, cuxi ti nchcu'i' ngu' bi' li'. Cua ña'a ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya jil'i scaa ngu', jua'a nchcu'i' ngu'.

Tucua lo qui'ya' ni'i ngüiñá ngu'

⁴⁶Tya nda Jesús chaca cui' lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ndu'ni tsa mā jna' cha' Xu'na mā laca na', pana ná

ndaquiya' mā jil'i cha' nu nchcui' na' lo'o mā? —nacui—. ⁴⁷Bi' cha' ta na' sca cuij lo'o mā juani, ñi'ya laca sca ñati nu lija ca slo na' cha' cuna yu cha' nu nchcui' na', lo'o li' ndaquiya' yu cha' bi': ⁴⁸cua laca yu ñi'ya laca sca nu qui'yu nu ngüiñá sca ni'i. Tso'o tsa ngüiñi tyuu su ndu quiya' ni'i jil'i, cha' chu' quee tsiya' ti nscua quiya' ni'i bi'. Li' lye tsa ngua'ya tyo. Lo'o cua ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i bi', cua xlya'ba ti jil'i ni'i; pana ná ngua jil'i hitya yuu bi' xlyú jil'i ni'i bi', cha' tachaa tsa ndu quiya' ni'i chu' quee bi'. ⁴⁹Pana ndi'ya laca chaca ñati nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' lo'o, lo'o li' ná ndaquiya' yu jil'i cha' bi': bi' laca ñi'ya laca chaca nu qui'yu nu ngüiñá sca ni'i jil'i lo yusí ti. Ná qui'ñi ndyaa quiya' ni'i jil'i yu bi'. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa, ndyalaa hitya sta'a ca quiya' ni'i bi'. Li' nguxlyú hitya yuu jil'i ni'i bi', ndye tsiya' ti nguxlya'ba hitya yuu bi' jil'i.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca msu jil'i xu'na sendaru

7 Lo'o ndye nchcui' Jesús lo'o ñati bi', li' ndu'u yu ndyaa yu ca quichi Capernaum. ²Ca bi' ndi'i sca capitán nu laca loo jil'i sendaru jil'i ngu' romano. Ntsu'u sca msu jil'i nu tyaca'a tsa jil'i; pana quicha tsa nu msu bi', cua cajaa ti. ³Lo'o cua ndyuna nu capitán bi' quiña'a cha' nu nchcui' ngu' cha' jil'i Jesús, li' nchcui' xi lo'o ngu' cusu' nu ca tyi quichi bi', cha' tsa ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús cuentya jil'i, cha' jña ngu' jil'i Jesús cha' caa yu cua'ni yu jo'o jil'i msu quicha bi' jil'i. ⁴Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Lo'o ndyalaa ngu'

bi' ca slo Jesús, li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o yu cuentya jil'i nu capitán bi'.

—Tso'o tsa nu capitán bi' —nacui ngu' jil'i Jesús—. Ndulo tsa yu jinu'u cha' cua'ni nu'u jo'o jil'i msu quicha bi' jil'i yu —nacui ngu'—. ⁵Cua ngui'i tsa nu cusu' bi' jil'na cha' ndi'i yu quichi tyi na, hasta ycui' yu cua nda yu cñi cha' tya' laa jil'na quichi re —nacui ngu'.

⁶Li' ndyaa Jesús lo'o ngu' bi'. Lo'o bilya tyalaa ngu' lo'o Jesús ca ni'i jil'i nu capitán bi', li' nda capitán jil'i xa' tya'a tso'o cha' tsa ngu' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús ca tyucuii su lija:

—Ndi'ya nchcui' nu capitán bi' —nacui ngu' jil'i Jesús li'—: “Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' nu'u, cusu'”, nacui, “masi ná caa nu'u to' ni'i jna'”, nacui. ⁷“Bi' cha' ná lo'o na' ndya'a ngu' ndyiqui'ya ngu' jinu'u tsa”, nacui. “Tsa bi' ti cña nti' na', si culo nu'u cña, tyaca tso'o msu jna' jua'a ti.” Jua'a nacui nu capitán bi', cha' chcui' ya lo'o nu'u. ⁸Chaca cha' nacui yu jil'i cua: “Lo'o jua'a na'”, nacui yu, “ntsu'u xa' ñati nu laca loo la nu nclyo cña 'na. Lo'o jua'a nclyo na' cña jil'i sendaru nu cuentya jna'”, nacui. “Tsa ngu' lquichi 'na, si culo na' cña jil'i ngu' cha' tsa ngu'; lija ngu' slo na', si xi'ya na' jil'i ngu' cha' caa ngu'; hora ti cua'ni msu jna' sca cña, si culo na' cña bi' jil'i yu”, nacui nu capitán bi'. “Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo nu'u cña cha' cati quicha bi'.” Tsa bi' ti cha' nti' capitán chcui' lo'o nu'u —nacui ngu' tya'a tso'o nu capitán bi' jil'i Jesús.

⁹Lo'o cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' ngu' lo'o, ndube tsa ti' yu.

Li' ngxuhtyacui Jesús su ndu tyucuij, nchcui' yu lo'o ñatī nu ndya'a lo'o yu:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús—, cha' bilya ña'a na' jilī sca ñatī nu jlya tsa ti' jilī ycuī' Ndyosi ñi'ya nu jlya ti' nu capitán bi'. Tyucui ña'a nasiyu Israel re, ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jna' jua'a —nacui Jesús jilī ngu'.

¹⁰Lo'o li' ngxuhtyuu tya'a tso'o nu capitán bi', ndyaa ngu' ca to' ni'j jilī. Li' nquije cha' jilī ngu' na'a ngu' jilī msu quicha bi', cha' cua ndyaca tso'o.

Ngua'ni Jesús cha' chaca quiya' ndyu'ú sca yu cuañi' nu ngujui ca ti

¹¹Tiya' la li' ndyaa Jesús sca quichi ca su naa Naín; ndyaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a jilī lo'o, lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la ñatī ndyaa ngu' lo'o. ¹²Lo'o cua ndyalaa ngu' ca to' quichi bi', li' na'a ngu' cha' ndyaa lo'o ngu' quichi bi' jilī sca jyo'o cha' cua tyatsi'. Sñi' sca nu cuna'a ti'i laca jyo'o bi'; cua ndyanu ma' ycuī' ti ma' nu lo'o ngujui sñi' ma', cha' nu sca ti sñi' qui'yu ma' laca yu nu ngujui bi'. Tyuu tsa tya'a ngu' quichi bi' ndya'a ngu' lo'o ma'. ¹³Lo'o na'a Jesús nu Xu'na na jilī jyo'o bi', ngua tya'na ti' yu jilī nu cuna'a ti'i xtya'a jyo'o bi'. Li' nchcui' yu lo'o ma':

—Ná xi'ya nu' —nacui.

¹⁴Li' ya Jesús cacua la slo ngu' bi', ngusta ya' yu chu' caju. Li' ndatu ngu' nu ndyi'ya jilī jyo'o bi', nchcui' Jesús lo'o nu jyo'o bi':

—Yu cuañi' nu' —nacui—. Tyaca'a clya nu'.

¹⁵Hora ti ndaca'a nu ngua jyo'o bi', nguxana nchcui' yu lo'o ngu' li'.

Xa' ndya Jesús jilī nu qui'yu cuañi' bi' jilī xtya'a yu li'. ¹⁶Ndube tsa ti' lcaa ñatī ca bi' lo'o na'a ngu' jilī yu nu ngujui bi'. Li' nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' jilī ycuī' Ndyosi.

—Tlyu tsa ñatī ndyalaa slo na juani —nacui ngu'—, bi' laca nu chcui' lcaa cha' jilī ycuī' Ndyosi lo'o na.

Jua'a nacui ngu' li'. Lo'o chaca cha' nacui ngu':

—Cua ndyalaa ycuī' Ndyosi juani cha' xtyucua Ni jilī ñatī jilī ycuī' Ni —nacui ngu'.

¹⁷Cua ngañi lye cha' jilī lcaa cña tonu nu ndyu'ni Jesús tyucui ña'a loyuu su cuentya Judea; jua'a lcaa quichi cacua ti, lo'o bi' ngañi cha' bi'.

Nda Juan jilī ñatī jilī cha' tsa'a ngu' ca slo Jesús

¹⁸Ngujui cha' jilī Juan ñi'ya nu ngua cajua, cha' nu ngu' cuañi' nu ndya'a lo'o Juan, bi' laca ngu' nu cua ndacha' jilī yu. ¹⁹Li' ngusi'ya Juan jilī tucua tya'a ngu' tya'a ndya'a yu bi'. Ngulo yu cña jilī ngu' cha' tsa'a ngu', tsa'a xcuane ngu' jilī Jesús si chañi cha' ycuī' yu laca yu Cristo, nu ñatī tlyu nu cua caa ti; si tya ntsu'u cha' jatya la xi ngu' ña'a cuayá' nu caa chaca ñatī nu cua tlyu la. ²⁰Li' ndyalaa ñatī jilī Juan ca su nga'a Jesús. Ndi'ya nacui ngu' jilī:

—Cua nda Juan nu ntyucuatya jilī ngu' jilī ya lijya ya —nacui ngu'—, cha' xcuane ya jinu'u si chañi cha' la cui' Cristo laca nu'u, nu ñatī tlyu nu cua caa ti nde chalyuu. Cua nti' ya cha' caja cha' liñi jilī ya si tya ntsu'u cha' jatya la ya jilī chaca ñatī nu tlyu la.

²¹Nu lo'o ndi'i ngu' bi' slo Jesús, li' ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ñati; masi cua sa'ni ngusñi quicha ji'i ngu', masi quicha ndya'a ti, masi ngusñi cui'i cuxi ji'i ngu', hora ti ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o nu cuityi', ngua'ni Jesús cha' ngulane xee cloo ngu' ña'a ngu' chaca quiya'. ²²Bi' cha' ndi'ya nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Yaa clya ma cacha' ma ji'i nu Juan bi' lcaa cha' nu cua na'a ma slo na', lcaa cha' nu cua ndyuna ma ca nde. Ñacui ma ji'i yu cha' xa' nda na' xee ña'a tyuu tya'a ngu' nu ngua cuityi'; lo'o juani tso'o tsa ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya'; jua'a cua ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña'; lo'o juani cua nduna tso'o ngu' nu ngua cu'u jyaca; jua'a xa' ndyu'ú ngu' chaca quiya', ngu' nu cua ngujui; jua'a ngu' ti'i ni, nduna ngu' cha' tso'o nu nda na' lo'o ngu' ñi'ya ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu' ji'i nu cuxi. Jua'a ñacui ma ji'i Juan bi'.

²³Taca caca tso'o tyiquee ma si ná caca tyuju'u ti' ma ña'a ma jna' — nacui Jesús ji'i ngu'.

²⁴Li' nguxtyuu ngu' ndyaa ngu', ñati nu nguane Juan ji'i cha' caa bi'. Li' nguxana Jesús nchcui' cha' ji'i nu Juan bi' lo'o ñati nu ndyanu slo.

—¿Na laca ngua ti' ma, nu lo'o ndyaa na'a ma ji'i nu Juan bi' ca ne' quixi' su ná ndi'i ñati? —nacui Jesús—. Ngua ti' ma cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee yu nu lo'o nchcui' yu lo'o ñati, ñi'ya nti' lo'o ndyaa yaca quii tyucuaa chu' ca lo'o lijya cui'i. ¿Ha jua'a nti' ma? ²⁵¿Na laca ngua ti' ma lo'o na'a ma ji'i yu bi' lacua? ¿Ha tso'o tsa ste' yu lo'o na'a ma ji'i yu ca bi'? Cua jlo ti' ma cha' si'i ne'

quixi' ndi'i ñati nu tso'o tsa ste', si'i ne' quixi' ndi'i ñati nu ntsu'u tsa cñi ji'i cha' culiji jua'a ti; to' tyi nu culiya' nu laca rey, ca bi' ndi'i ngu' bi'. ²⁶Ná tyiquee' ngua tii ma cha' laca nu Juan bi' sca ñati nu nda cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati; chañi cha' laca yu jua'a, pana lo'o sca cña tlyu la ngujui ji'i Juan. ²⁷Ndi'ya nscua lo quityi cusu' cha' ji'i cña nu ntsu'u ji'i Juan bi':

Culo na' cña ji'i sca msu jna' cha' tsa yu ca nde loo la su tya'a nu'u,

cha' saala clya yu tyucuii su caa ycui' nu'u, nacui ycui' Ndyosi ji'i Cristo.

²⁸Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li': —Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma ji'i Juan nu ntyucuatya ji'i ngu', cha' bilya cala sca ñati chalyuu nu jua'a tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'i, ñi'ya nu laca ji'i Juan bi'. Pana cua lijya na' cha' caca na' loo ji'i ñati, lo'o juani cua ña'a ca ñati nu jlya ti' na, tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i ngu' bi' que Juan, masi ti'i ti ngu', masi cuañi' ngu' —nacui Jesús.

²⁹Lo'o ñati nu ndyaa slo Juan cha' tyucuatya yu ji'i ngu' tya tsubi' la ni, lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ngua'ni tlyu lcaa ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi, masi nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu', masi xa' la ñati. ³⁰Pana nu ngu' fariseo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó nu ná ntaja'a cha' tyucuatya Juan ji'i ngu' nu ngua li', ná ngua'ni ngu' cuentya ji'i cña nu ndyu'ni ycui' Ndyosi cha' nguxtyucua Ni ji'i ñati. Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

³¹—Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu tyempo juani

—nacui—. ³²Ñi'ya ndu'ni nu sube nu ndya'a ndijya ti cla'be quichi, jua'a ndu'ni ñati chalyuu juani. Taja ti' nu sube ji'i tya'a quijya ngu', cha' ná nti' tya'a ngu' quijya la lo'o ngu' bi'. Li' nxi'ya nu sube ji'i tya'a ngu': “¿Ni cha' ná ntaja'a ma cula quiya' ma? Na nclya'á ya xi jii cha' ji'i ma”, nacui nu sube. “¿Ni cha' ná ntaja'a ma ca xñi'i ti' ma lo'o cua? Na nclya'á ya marcha, na nxi'ya ya nga'a ya.” Lo'o cu'ma ni —nacui Jesús—, la cui' jua'a ndyu'ni cu'ma ñati chalyuu juani; xcui' na taja ti' ma, cha' ná tso'o ntsu'u tyiquee ma tsiya' ti ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. ³³Nde nclú ti nchcui' ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. Lo'o yaa Juan nu ntyucuatya ji'i ñati chalyuu, ná ndyacu yu lo'o ma, ná ndyi'o yu lcui lo'o ma; li' nacui ma cha' ntsu'u cui'i xña'a ji'i yu —nacui Jesús ji'i ngu'—. ³⁴Tiya' la li' ndu'u tucua na' nu cua nda ycu'i Ndyosi lijyaa cha' caca na' ñati; tso'o ti ndacu na' lo'o ma li', stu'ba ti nga'a na' lo'o ma. Bi' cha' nchcui' ma jna': “Ña'a na ñi'ya nu ndu'ni nu jua juani”, nacui ma ji'i tya'a ma, “xcui' na cacu ti yu jua nti' yu, xcui' na cu'bi ti yu ndya'a yu. Ná tso'o yu jua cha' laca yu tya'a tso'o ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a xi xa' la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu”, nacui ma 'na. ³⁵Lo'o jua'a nacui ma cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na'; pana caca cuayá' ti' ma nde loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu', cha' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi laca na'.

**Ndyacu Jesús xlyaa ca
slo sca ngu' fariseo**

³⁶Ntsu'u sca ngu' fariseo nu nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa cacu

xlyaa lo'o yu ca toni'i ji'i yu. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni ycu'i ngu', nti' ngu'. Li' ndyaa Jesús ca toni'i ji'i yu, ndyaa tucua ca to' mesa. ³⁷La cui' quichi bi' ndi'i sca nu cuna'a nu quiña'a tsa nu qui'yu ntsu'u ji'i. Lo'o ngua cuaya' ti' nu cuna'a bi' cha' cua ndyalaa Jesús cacu xlyaa ca slo yu fariseo bi', li' cha' ji'i ti ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa ca slo Jesús; ñaa lo'o cho' sca caatya setye nu tyixi tsa xtyi'i. ³⁸Ndyaca'a cho' cacua ti slo quiya' Jesús li'. Ndyunaa tsa cho', hasta ndyalú hitya cloo cho' chu' quiya' Jesús; lo'o quicha' hique cho' nsube' cho' chu' quiya' Jesús cha' xquityi ji'i quiya' yu. Nchcuicha' cho' quiya' Jesús li', nda'a cho' setye tyixi xtyi'i bi' chu' quiya' Jesús. ³⁹Lo'o nu yu fariseo nu cua nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa cua'ni xlyaa ca slo yu ni, lo'o cua na'a yu ji'i nu cuna'a bi', ndi'ya cha' ngua'ya hique yu li': “Si'i cha' chañi laca re, cha' laca yu sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o na. Si la cui' laca yu, li' ta yu cuentya tilaca laca nu cuna'a nu nsta ya' lo quiya' yu juani; caca cuayá' ti' yu cha' sca nu cuna'a nu chiya'a tsa ndu'ni su ndi'i chalyuu laca nu cua.”

⁴⁰Li' nguxana Jesús nchcui' lo'o nu yu fariseo bi':

—Ntsu'u sca cha' nu ta na' lo'o nu'u, Simón —nacui Jesús ji'i.

—Cuacha' clya nu'u jna', cusu' —nacui yu fariseo ji'i li'.

⁴¹Li' nchcuane Jesús sca cha' ji'i yu fariseo bi':

—Ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ntsu'u tane' hichu' ngu', cha' ngüijñi' ngu' cñi ji'i sca nu culiya'. Tsaca yu ndacui

yu ca'yu siyento paxu ji'i nu culiya' bi', lo'o chaca yu ndacui yu tu'ba tyi ti paxu ji'i li'. ⁴²Pana tyucuaa ngu' ná ngua ji'i ngu' tya ngu' cñi ji'i nu culiya' bi' li'. Bi' cha' nguta'achü' nu culiya' bi' ji'i cha' nu ndacui ngu' ji'i; ngüityi yu cuentya ji'i ngu', ngua'ni tye tane' ji'i tyucuaa ngu' jua'a ti. Cuacha' clya nu'u jna' lacua —nacui Jesús ji'i yu fariseo bi'—, ¿tilaca laca nu tso'o la ntsu'u tyiquee ña'a ji'i nu culiya' bi'? Si tsaca yu, si chaca yu.

⁴³Li' nguxacui Simón cha' ji'i Jesús:

—Bi' laca nu quiña'a la ndacui, nu ngüi'ya nu culiya' bi' cha' clyu ti' ji'i. Jua'a nti' na' —nacui Simón.

—Chañi cha' nu nchcui' nu'u —nacui Jesús li'.

⁴⁴Lo'o nxña'a Jesús ca su nga'a nu cuna'a bi', li' xa' nchcui' lo'o nu Simón bi':

—Cui'ya nu'u xi cuentya ñi'ya nu ndyu'ni nu cuna'a cua —nacui—. Nu lo'o ndyalaa na' toni'i jinu'u tsa, ná nda nu'u hitya tyaati' quiya' na'; pana nu cuna'a cua ni, cua ngui'i cho' quiya' na' lo'o hitya cloo cho', cua nguxquityi cho' quiya' na' lo'o quicha' que cho'. ⁴⁵La cui' jua'a ná nchcuicha' nu'u jna' lo'o ndyalaa na' ni'i re; pana nu cuna'a cua ni, tya lo'o ndyat'i na' ñaa na' nde ni'i re, tya lyiji tye chcuicha' cho' ji'i quiya' na'. ⁴⁶Lo'o jua'a ná nda'a nu'u setye hique na' tsa; pana nu cuna'a cua ni, cua ngusalú cho' setye tyixi xty'i' chu' quiya' na'. ⁴⁷Nde laca cha' nu ndacha' na' jinu'u juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni tya'na ti' nu cuna'a cua jna', bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' cua ngüityi ycu'i Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i cho', masi quiña'a tsa

qui'ya ntsu'u ji'i cho' ca slo Ni. Pana ñati' nu ná lye ntsu'u qui'ya ji'i cha' cuityi ycu'i' Ndyosi ji'i, xti la xi cha' ndube ti' ngu' bi' ña'a ngu' ji'i ycu'i' Ni —nacui Jesús ji'i Simón.

⁴⁸Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi':

—Cua ngüityi ycu'i' Ndyosi lcaa qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacui.

⁴⁹Lo'o nu ñati' nu ñaa stu'ba ti lo'o Jesús cha' cacu ngu' xlyaa slo Simón, nguxana ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re?

¿Macala ngujui chacuayá' ji'i yu cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'? —nacui ngu'.

⁵⁰Pana ndi'ya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi' li':

—Cua ngulaá nu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u xqui'ya cha' jlya ti' nu'u 'na. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'u, tya nu'u lacua.

Nu ngu' cuna'a nu nxyucua ji'i Jesús

8 Tiya' la li', ndu'u Jesús ndyaa yu tyuu tya'a quichi, masi quichi tonu, masi quichi sube. Nchcui' tsa yu cha' tso'o ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o ngu' quichi bi'; nchcui' yu cha' cua lijya ti ycu'i' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Stu'ba ndya'a Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ²Lo'o jua'a, tyuu tya'a nu cuna'a ndyaa lo'o ngu'; cua ngua quicha nu ngu' cuna'a bi' tya tsubi' la, pana cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu', lo'o jua'a cua ngulo yu cui'i Cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi'. Ndyaa sca nu cuna'a nu naa María Magdalena lo'o ngu', ji'i bi' cua ngutu'u cati tya'a cui'i cuxi. ³Lo'o jua'a Juana naa chaca

nu ndya'a lo'o ngu'; clyo'o sca nu naa Chuza laca nu Juana bi', sca yu nu ndyi'ya cña loo rey Herodes laca clyo'o bi'. Jua'a Susana, lo'o jua'a tya tyuu tya'a ngu' cuna'a nu nxyucua jil'i Jesús lo'o cña nu ntsu'u jil'i ngu'.

Cuij jil'i ñati nu ndyataa si'yu

⁴Lo'o li' quiña'a tsa ngu' quichi cacua ndu'u ngu' ñaa ngu' se'i ti cha' ña'a ngu' jil'i Jesús. Nu lo'o cua ndyu'u ti'i ngu' quiña'a bi' tsa tlyu ti, li' nda Jesús sca cuij lo'o ngu'. Ndi'ya cha' nu ngulu'u yu jil'i ngu' bi' li':

⁵—Cua ndyaa sca ñati cataa nscua' trigo jil'i. Ndi'ya ngua su nguscui yu si'yu bi': ndyú xi si'yu bi' tyucuij su nteje tacui ngu', ngusatá quiya' ngu' si'yu bi' li'; jua'a ñaa quiñi ndyacu ni' jil'i. ⁶Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su lati tsa tu'ba yuu nscua chu' quee. Lo'o ntyucua si'yu bi', ná ngua caluu tso'o cha' ná quiñi ndyaa quiche suu; ndye calya bi' ndyanaa li', cha' ná tyacala' yuu bi'. ⁷Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su ndu yaca quiche' nquicha'; li' yala la ntyucua nu yaca quiche' bi', ña'a cuaya' nga'aa nda tyempo caluu calya trigo bi' tsiya' ti. ⁸Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su tso'o tsa yuu; tso'o tsa nguluu calya bi', quiña'a tsa si'yu ngutu'u lo juu bi' li'. Su ndyataa sca ti milya si'yu, ca bi' tso'o tsa ngutu'u hasta sca siyento tya'a milya si'yu li'.

Lo'o ndye nda Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' cuij tsa nchcui' yu ndi'ya: —Cua'a jyaca ma si nti' ma cuna ma cha' tso'o nu nchcui' na' lo'o ma.

Nde nchcui' Jesús ni cha' laca nda yu cuij lo'o ngu'

⁹Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús bi' ñi'ya ndyu'u cha'

bi'. ¹⁰Ndi'ya nguxacui Jesús cha' jil'i ngu':

—Cu'ma nu ndya'a ma lo'o na', ntsu'u tsa cha' nu nxyucua ycu'i' Ndyosi jil'i ma cha' caca cuayá' ti' ma sca cha' nu ntsu'u yacu' ti cua sa'ni la; bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma ñi'ya culo Ni cña jil'i ñati. Pana lo'o xa' ñati ni, xcui' lo'o cña cua nchcui' na' lo'o ngu' cha' ta na' sca cuij lo'o ngu', cha' jua'a ná caca cuayá' ti' ngu', masi na'a ngu' nquicha'; ná sca cha' tyanu hique ngu', masi cua ndyuna ngu' nquicha'.

Nchcui' Jesús ñi'ya ndyu'u cha' jil'i cuij jil'i ñati nu ndyataa si'yu

¹¹'Ndi'ya ndyu'u cha' jil'i cuij bi' —nacui Jesús jil'i ngu'—. Ñi'ya laca nu si'yu nu cua nscui yu bi', jua'a laca cha' tso'o nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o ñati. ¹²Ñi'ya laca nu tsa ycu' si'yu nu ndyú tyucuij bi', jua'a laca lo'o ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', lo'o li' hora ti lijya nu xña'a cha' cuityi cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya jil'i ngu' bi'; nga'aa ndyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi', ni ná nchca clyaa' ngu' bi' jil'i nu cuxi li'. ¹³Ñi'ya laca nu chaca ycu' si'yu nu ndyú lo yuu lati tu'ba chu' quee, jua'a laca lo'o ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o bi' nquicha'. Pana ñi'ya nti' nu calya sube bi', cha' ná quiñi ndyaa quiche suu chu' quee bi', jua'a nti' ñati bi', cha' xti ti tyempo ndalo ngu' lo'o ngusni ngu' cha' tso'o bi'; lo'o lya' ti' xa' ñati jil'i ngu' bi', yala ti tya'achu' ngu' li'. ¹⁴Ndi'ya laca cha' jil'i si'yu nu ndyalá laja yaca quiche': bi' laca ñi'ya laca lo'o ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', pana ntsu'u tsa cña jil'i ngu', ntsu'u tsa cñi jil'i ngu', lo'o jua'a ntsu'u tsa su

culiji ngu' cñi cha' jil'i ti ngu'; bi' cha' ná nchca tyanu tso'o cha' tso'o bi' ne' cresiya jil'i ngu'. ¹⁵Ñi'ya laca si'yu nu ndyú su tso'o tsa yuu, jua'a laca lo'o ñati nu tyucui tyiquee ngu' ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda yucui Ndyosi lo'o ngu'; ntaja'a ngu' ndaquiya' ngu' cua ña'a ca cha' nu nda Ni lo'o ngu'. Ndalo ngu' bi' li', ná xutacui ngu' cha' ngusñi ngu' cha' bi'. Li' tso'o tsa cha' tyu'ú ne' cresiya jil'i ngu' bi'.

Cuij jil'i xee nu tyu'u ne' ni'i

¹⁶Ná cua'a ngu' xee ni'i, lo'o hora ti tacu' ngu' loo xee bi' li'; la cui' ti, ná sta ngu' jil'i sca xee sca ne' qui'ña ti. Ná ndu'ni ngu' jua'a. Ndi'ya ndu'ni ngu' lo'o sca xee: nsta ngu' jil'i su cua, cha' clyane xee cha' tyaca' ña'a ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ¹⁷Lcaa cha' nu nsu'ba yacu' ngu' jil'i, quijeloo cha' bi' jil'i ngu' ca tiya' la; lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti, quije cha' bi' jil'i ngu' ca tiya' la, cha' caca cuayá' ti na jil'i cha' bi' li'.

¹⁸Bi' cha' cua'a tso'o jyaca ma. Nu ñati nu jlya ti' cha' nu ndyaca tsa'a ngu' jil'i Ni ni, tya ta la yucui' Ndyosi cha' lo'o ngu' bi'; pana ñati nu ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a ngu', cua'ni yucui' Ni cha' ná caca jil'i ngu' bi' ca tsa'a ngu' cha' jil'i yucui' Ni tsiya' ti.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o nu ngu' qui'yu tya'a Jesús

¹⁹Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús, ñaa lo'o ngu' qui'yu tya'a yu, ndyalaa ngu' su ndi'i yu li'. Ná ngua caa ngu' cacua la slo, cha' quiña'a tsa ñati ndi'i. ²⁰Bi' cha' ndyaa cha' slo Jesús li':

—Nde liya' ndu xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u. Cua nti' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u —nacui' ngu' jil'i.

²¹Li' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu': —Ñati nu nduna cha' nu nda yucui' Ndyosi lo'o, jua'a ndu'ni ngu' bi' cua ña'a ca cña nu nclyo Ni jil'i ngu', ñati bi' ndu'ni ñi'ya si laca ngu' xtya'a na', ñi'ya si laca ngu' tya'a na' —nacui' Jesús jil'i ngu'.

Ngulo Jesús cña jil'i cui'i lo'o jil'i clyoo' lo tayu'

²²Ngua sca tsa ndu'u Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi', ndyaa ngu' to' tayu'. Li' ndyaa ngu' ca ne' sca yaca ni'i piti ti.

—Ya'a ma tsa na nde chaca tsu' tayu' re —nacui' Jesús jil'i ngu'.

Ndyaa ngu' li'. ²³Lo'o tya ndyaa ngu' lo'o yaca ni'i bi' lo hitya, ndyu'u tsa xcalá Jesús; hora ti ngujua' yu. Li' nguxana cui'i, lye tsa ndyaca cui'i lo tayu' bi'. Li' ndyatú clyoo', ntyucua hitya ne' yaca ni'i bi'; cua quilyu'u ti bi' ne' hitya. ²⁴Li' ndyaa nguxtyu'u ngu' jil'i Jesús ca su ntsiya laja'. Nchcui' ngu' lo'o li': —Cusu', cusu' —nacui' ngu' jil'i—, que ti' nu'u. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re, cajaa na li'.

Ndaca'a Jesús li', ngulo yu cña jil'i cui'i lo'o jil'i clyoo' bi'. Hora ti ngua ti' bi' li'; nga'aa ndyaca cui'i, nga'aa ntyucua clyoo'. ²⁵Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi': —¿Ni cha' ná jlya ti' ma jil'i yucui' Ndyosi cha' caca jil'i Ni cua'ni Ni jua'a? —nacui' Jesús jil'i ngu' bi'.

Pana ntsii tsa ngu' bi', ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' jil'i Jesús li'.

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'—, cha' lo'o cui'i ndaquiya' jil'i yu, lo'o jua'a nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacui' ngu' jil'i tya'a ndyaca tsa'a ngu'.

**Ngulo Jesús ji'í cui'í xña'a
nu ntsu'u ji'í sca ñati**

²⁶Nde tsu' tayu' bi', loyuu su cuentya Galilea laca; lo'o nu chaca tsu' tayu' bi' loyuu su cuentya ngu' Gadara laca. Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'í piti ti bi', ndyalaa ngu' ca loyuu ji'í ngu' Gadara li'. ²⁷Lo'o cua ndu'u ngu' ne' yaca ni'í bi', li' ndyacua tya'a Jesús lo'o sca nu qui'yu ngu' Gadara nu ntsu'u cui'í xña'a ji'í. Cua sa'ni ngusñi cui'í ji'í yu; tya li' ná nchcu' yu late', ná ndi'í yu ni'í. Na ndya'a yu'u ti yu, ndyija' yu ne' lo'o jyo'o. ²⁸Lo'o cua na'a yu ji'í Jesús, li' cui'í ngusi'ya yu, nclýu yu nde loo Jesús.

—¿Na laca cua'ni nu'u lo'o na', cusu' Jesús? —nacu'í yu quicha bi'—. Jlo ti' na' cha' nu'u laca Sñi' ycu'í Ndyosi nu laca loo la. Cua'ni nu'u cha' clyu ti' jna', ná cua'ni nu'u cha' ti'í lo'o na' —nacu'í yu quicha bi' ji'í Jesús.

²⁹Jua'a nacu'í yu cha' cua ngulo Jesús cña ji'í cui'í xña'a bi', cha' nga'aa xñi cui'í bi' ji'í yu. Tya tsubi' la quiña'a quiya' cua nguxalú cui'í bi' ji'í yu; bi' cha' nguti'í ngu' cua ji'í yu, ndyaaca' ya' yu, ndyaaca' quiya' yu lo'o cadena chcuá. Pana ná ngüi'ya yu cuentya ji'í cadena bi', yala ti ngusi'yu cu' chcuá bi'. Li' ngujolaqui cui'í xña'a bi' ji'í yu, ngusna yu ca ne' quixi' su ná ndi'í ñati. ³⁰Lo'o ndyacua tya'a Jesús lo'o yu quicha bi', li' nchcuane ji'í yu:

—¿Ni naa nu'u? —nacu'í Jesús ji'í yu.

—Quiña'a tsa lo naa na' —nacu'í yu quicha bi' ji'í, cha' quiña'a tsa cui'í xña'a ndyu'ni lya' ti' ji'í yu.

³¹Ntsij tsa cui'í xña'a bi' si culo Jesús cña ji'í cha' tyaa cui'í bi' ca su laca tyi cui'í ca ne' yuu. Bi' cha' ngua'ni cui'í cha' ngüijña yu quicha bi' ji'í Jesús cha' ná culo yu cña cha' tyu'u cui'í bi'. ³²Lo'o jua'a tlyu tsa taju cube' nu ndya'a sii' ca'ya nu ndi'í cacua ti. Li' ngüijña yu quicha bi' chacuayá' ji'í Jesús cha' tyanu cui'í xña'a lo'o cube' bi'. Nda Jesús chacuayá' ji'í cui'í bi' li'. ³³Lo'o li' ndu'u cui'í xña'a bi' ji'í nu qui'yu quicha bi', ngusñi ji'í cube' li'. Hora ti ngusna cube' bi' sii' cua'a ca'ya, ndyú ni' ca lo hitya tayu' ngujui ni' li', cha' ndye ndyio ni' hitya tayu' bi' li'.

³⁴Lo'o na'a ngu' cha' bi', ngu' nu ndya'a lo'o cube' bi' ni, ngusna clyu ngu' li'. Ndyaa ngu' nde quichi' tyi ngu', ndyaa cacha' ngu' cha' bi' ji'í tya'a quichi' tyi ngu'; lo'o ji'í leaa ngu' nu ndi'í ne' quixi' cacua ti, ndacha' ngu' ji'í ngu' bi' ñi'ya' ngua cha' bi'.

³⁵Li' ndu'u ngu' quichi' bi', ndyaa na'a ngu' xi ji'í, na ca ngua. Lo'o ndyalaa ngu' su nga'a Jesús, li' na'a ngu' ji'í nu qui'yu nu ntsu'u cui'í xña'a ji'í tsa la, cha' juani tso'o ti yu; lacu' yu ste' yu, ti ti ntucua yu nde slo quiya' Jesús. Ndyutsij tsa ngu' li'. ³⁶Lo'o nu ñati nu cua na'a lo'o ngulo Jesús cui'í bi' ji'í yu, ndacha' ngu' bi' ji'í tya'a ngu' ñi'ya' nu ngua cha' ngua tso'o yu. ³⁷Li' nchcu' tsa leaa ngu' quichi' bi' lo'o Jesús cha' tyu'utsu', cha' nga'aa tyanu la Jesús loyuu bi'; ntsij tsa ngu' ca tyi bi'. Bi' cha' ndu'u Jesús ndyaa yu ne' yaca ni'í piti bi'. ³⁸Laja li' ndijña tsa nu qui'yu nu cua ngutu'u ca ti cui'í xña'a ji'í, cha' lo'o yu tsa yu lo'o Jesús ne' yaca ni'í bi'; pana ná nda Jesús chacuayá' tya'a yu lo'o.

³⁹—Xa' xtyuu nu'u tyaa nu'u to' tyi —nacui Jesús jil'i yu nu ngua quicha bi'—. Ta nu'u cha' lo'o lcaa ngu', cua ña'a ca cha' tlyu nu cua ngua'ni ycu'i Ndyosi lo'o nu'u.

Ndyaa yu li', nda yu cha' lo'o lcaa ñati tya'a quichi tyi yu, lcaa ña'a cha' tlyu nu cua ngua'ni Jesús lo'o yu.

Sñi' Jairo lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

⁴⁰Lo'o li' nguxtyuu Jesús ñaa nde tsu' tayu' chaca quiya'. Chaa tsa ti' ngu' su ndi'i ngu' cha' ndyalaa yu tsu' re chaca quiya' li'; tso'o tsa nchcui' ngu' lo'o yu, cha' ntajatya tsa ngu' jil'i yu ni jacua' tyaa ycu'i yu chaca quiya'. ⁴¹Lo'o cua ndyalaa Jesús, li' hora ti ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Jairo slo; ngu' cusu' laca yu, loo laca yu ne' laa jil'i ngu' bi'. Yaa yu li', ndu sti' yu nde loo Jesús, lye tsa ndijña yu cha' clyu ti' jil'i Jesús cha' tsa toni' jil'i yu.

⁴²Sca ti sñi' ntsu'u jil'i nu Jairo bi', sca nu cuna'a cuañi' nu ntsu'u tii tyucuaa ti yija. Pana juani quicha tsa nu piti bi', cua cajaa ti. Li' ndyaa Jesús lo'o nu cusu' bi', lo'o quiña'a tsa ñati tya'a ndya'a lo'o; cha' quiña'a ñati ni, tachaa tsa ndi'i ngu' slo Jesús.

⁴³Laja ngu' bi' ndi'i sca nu cuna'a quicha. Ndye tii tyucuaa yija quicha tsa nu cuna'a bi', lu'ba ti nda'ya tañi ma'. Cua ndye cñi jil'i ma' cusu' nguliji xcaya' ngu' jo'o, pana ni sca ñati ná ngua jil'i cua'ni jo'o jil'i ma'.

⁴⁴Nu juani cua lijya ma' bi' nde chu' Jesús, ndyala' quiya' ste' yu; hora ti ngusi'yu cu' cha' ndyalú tañi

ma', ngua tso'o ma'. ⁴⁵Li' nchcuane Jesús jil'i ngu' nu ndi'i slo:

—¿Tilaca laca nu ndyala' 'na? —nacui.

Lcaa ñati nchcui' cha' ná tucui ndyala' jil'i Jesús. Bi' cha' lo'o Pedro lo'o jua'a xa' tya'a ndya'a yu, nguxacui ngu' cha' jil'i Jesús li':

—Cusu' —nacui ngu'—, tyil'i ca chu' nu'u tachaa tsa ndi'i ñati, hasta nsatá tsa ngu' chu' na. Ni cha' nchcui' nu'u laca: “¿Tilaca laca nu ndyala' 'na?”

⁴⁶Li' xa' nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' cua ndyala' sca ñati jna' —nacui—. Ngua tii na' cha' juersa 'na ndyaa ngua'ni jo'o jil'i sca ñati.

⁴⁷Li' jlo ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquije cha' jil'i Jesús, bi' cha' yaa ma' nchcui' lo'o yu, masi nchcuaa tyucui ña'a ma' lijya ma' cha' ndyutsi ma'. Li' ndyatú sti' ma' nde su ndu Jesús; slo lcaa ñati nu ndu ca bi' ndacha' ma' jil'i yu ni cha' laca ndyala' ma' ste' yu, lo'o li' hora ti ngua tso'o ma'. ⁴⁸Li' nchcui' Jesús lo'o ma' cusu' bi':

—Cha' jlya ti' nu'u cha' caca jil'i ycu'i Ndyosi cua'ni Ni cña tonu bi', bi' cha' ngua tso'o nu'u, sñi' —nacui Jesús jil'i nu cuna'a bi'—. Ná cube ti' nu'u, tyaa clya nu'u juani.

⁴⁹Tya nchcui' Jesús, lo'o li' ndyalaa sca ñati nu ndu'u to' tyi Jairo, nu cusu' bi' nu laca loo ne' laa jil'i ngu' ca bi'. Ñati bi' ndyaa nchcui' lo'o ycu'i Jairo li':

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui yu—. Nga'aa chcui' nu'u lo'o nu cusu' jua cha' caa toni' jinu'u.

⁵⁰Pana cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' yu lo'o nu cusu' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús—, sca ti si jlya ti' nu'u cha' caca jii' ycui' Ndyosi, li' caca tso'o nu piti sni' nu'u —nacui Jesús jii' Jairo.

⁵¹Lo'o ndyalaa ngu' to' tyi Jairo, li' ná nda Jesús chacuayá' tyaa tsa tlyu ti ngu' ne' ni'i lo'o yu; cua laca ti nati tyaa nde ni'i nacui yu.

—Lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o sti xtya'a nu piti quicha re, tsa lo cua ti tya'a ngu' tyaa ngu' ni'i re —nacui yu.

⁵²Nxi'ya tsa xi xa' la ngu' ndii' ngu' nde liya' xqui'ya cha' ngujui nu cuna'a piti bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'.

—Ná xi'ya ma —nacui—. Si'i na ngujui nu quicha re, na laja' ti re —nacui Jesús jii' ngu'.

⁵³Nxyí lo'o ngu' jii' Jesús li', cha' jlo ti' ngu' cha' chañi cha' ngujui nu piti bi'. ⁵⁴Li' ndyatí Jesús ni'i, ngusni ya' nu piti, jua'a cui' nchcui' lo'o li'.

—Tyaca'a nu'u, mbixu' —nacui.

⁵⁵Li' xa' ndyalaa cui'i cresiya jii' nu cuna'a piti bi', hora ti ndaca'a li'; ngulo Jesús cña jii' ngu' cha' ta ngu' na cacu nu piti bi' li'. ⁵⁶Ndube tsa ti' ngu' cusu' jii' nu piti bi', pana ngulo Jesús cña jii' ngu' cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' nati ñi'ya nu ngua cha' bi'.

Ngulo Jesús cña jii' nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' tsa'a ngu' chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichi

9 Nguxuti'i Jesús jii' nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi', cha' ta yu chacuayá' jii' ngu' cha' culo ngu' jii' lcaa lo cui'i

cuxi nu ntsu'u jii' nati, lo'o jua'a cua'ni ngu' jo'o jii' lcaa lo quicha nu ntsu'u jii' nati. ²Ngulo yu cña jii' nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' ta ngu' cha' tso'o jii' ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichi su tsa'a ngu', lo'o li' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha. ³Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'.

—Ná sca na ná cui'ya ma tsa'a ma tyucui —nacui yu jii' ngu'—, ni yaca xca, ni cuiji, ni tyaja, ni cñi, ná cui'ya lo'o ma jii'. Sca ti camxa nu ntsu'u ti ma cui'ya ma tsa'a ma, ná cui'ya ma chaca. ⁴Cua ña'a ca toni'i su tyalaa ma ni, ca bi' tyanu ma hasta ña'a cuayá' nu tyu'u ma quichi bi' tyaa ma li'. ⁵Si ntsu'u quichi su ná ndiya ti' ngu' cha' nu nchcui' ma lo'o ngu', su ná nti' ngu' cha' tyanu ma slo ngu', hora ti tsa'a ma xa' se'i. Lo'o jua'a salú ma snii yuu nu ntsu'u quiya' ma lo'o tyu'u ma quichi bi'; xqui'ya cha' bi', caca cuayá' ti' ngu' quichi cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o ma li'.

⁶Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndya'a ngu' lcaa quichi sube ti cajua. Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi bi' ñi'ya ndu'ni lya'a Ni jii' ngu'; jua'a ngua'ni ngu' jo'o jii' ngu' quicha nu ndi'i lcaa quichi bi', ndyaca tso'o nu ngu' quicha bi' li'.

Ngujui Juan nu ntyucuatya jii' nati

⁷Tyempo bi' Herodes naa nu laca gobernador. Cua ngua cuayá' ti' yu lcaa cña nu ngua'ni Jesús, lo'o nu juani nclyacua tsa ti' yu: “¿Ti nati laca nu Jesús bi'?” Tyuu tya'a ngu' nchcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya'. ⁸Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' Jesús laca

jyo'o Elías nu nguti'li chalyuu sa'ni la, cha' chaca quiya' ndyu'u tucua jyo'o bi'; jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' la cui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycuil' Ndyosi sa'ni la laca Jesús, cha' cua ndyu'ú jyo'o cusu' bi' chaca quiya', nacui' ngu'. ⁹Pana ndi'ya nacui' Herodes:

—Ycui' na' ngulu' cña cha' teje cu' ngu' scua' que Juan. Lo'o nu Jesús bi' ni, nu quiña'a tsa cha' ndañi nu nchcui' ngu' jil'i, ¿tilaca laca yu lacua?

Lo'o li' lye tsa ngua ti' Herodes cha' ña'a jil'i ycuil' Jesús.

**Nda Jesús na ndyacu
ca'yu mil tya'a ñati**

¹⁰Nu lo'o ngxutyuu ngu' tya'a ndya'a Jesús ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu' lo'o yu lcaa ña'a cña nu ngua'ni ngu' ca su ndyaa ngu' bi'. Li' ndyaa yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi' sca se'i su ná ntsu'u ñati' ngua ti' yu, sca se'i cacua ti quich'i Betsaida. ¹¹Pana nu lo'o cua ngua jlo ti' xa' ñati' macala su ndyaa Jesús, li' ndu'u lca'a ñati' bi' jil'i yu. Lo'o ndyalaa ngu' slo yu, li' ndyanu ngu' cha' culu'u yu jil'i ngu' ñi'ya caca nde loo lo'o caca ycuil' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ñati'. Lo'o jua'a lijya ngu' quicha cha' cua'ni yu cha' tyaca tso'o ngu', nti' ngu'.

¹²Nu lo'o cua ngusii, li' ndyu'u ti'i ñati' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús ca slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Chcui' nu'u lo'o ngu' jua cha' tsaana ngu' na cacu ngu', su caja' ngu' talya ca quich'i sube ti jua —nacui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i—. Su ndi'i na re, ná ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti —nacui' ngu' bi' jil'i Jesús.

¹³—Cu'ma ta ma na cacu ngu' quiña'a jua —nacui' Jesús jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i li'.

—Xti tsa na ntsu'u jil'i ya re —nacui' ngu'—. Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cualya lo'o jil'i ya. Sca ti si tsa'a ya tsaana ya scuaa cha' cacu lcaa ngu' re —nacui' ngu' jil'i Jesús li'.

¹⁴Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti ndi'i ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Chcui' ma lo'o ngu' jua cha' tyaca'a ngu' lo yuu cuentya qui'i ti, tu'ba tyii tya'a ngu' sca qui'i —nacui' yu jil'i ngu'.

¹⁵Lo'o jua'a ngua'ni nu tii tyucuaa tya'a ngu' lo'o nu ngu' quiña'a bi', hora ti ndyaca'a ngu'. ¹⁶Li' ndaya' Jesús jil'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o jil'i nu tucua tya'a cualya bi'. Nde cua nguxña'a yu cha' ndya xly'a'be jil'i ycuil' Ndyosi xqui'ya scuaa bi'. Li' ngusa'be yu scuaa bi', cuati nda yu yu'be bi' jil'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tacha ngu' jil'i ngu' quiña'a bi'. ¹⁷Lcaa ngu' ndyacu ngu' scuaa bi' li', nguaala' jil'i lcaa ngu'. Ca tiya' la ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá lo'o cualya nu ndyanu, la cui' tya'a na nu ndyacu ngu' bi'.

**Ndacha' liñi Pedro cha' ycuil'
nu Cristo laca Jesús**

¹⁸Ngua sca tsa' ndi'i Jesús ycuil' ti nchcui' yu lo'o ycuil' Ndyosi. Li' lijya ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i ca slo yu. Nchcuane Jesús jil'i ngu' bi' li':

—¿Tilaca ta laca na' nacui' ngu'? —nacui' Jesús jil'i ngu' bi'.

¹⁹—Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu'

tya tsubi' la laca nu'u —nacui' ngu' jil'i—, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Elías laca nu'u, jua'a ntsu'u xi xa' la ngu' nu nchcui' cha' nu'u laca sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycuil' Ndyosi sa'ni la; cua sa'ni tsa ngujuil' ñati' bi', pana juani ndyu'ú chaca quiya' nacui' ngu' bi'.

²⁰—Cu'ma ni —nacui' Jesús jil'i ngu' bi' li'—, ¿tilaca laca na' nti' cu'ma?

Li' nacui' Pedro jil'i:

—Cristo nu nda ycuil' Ndyosi jil'i lijya nde chalyuu, bi' laca nu'u —nacui' Pedro jil'i.

**Nda Jesús cha' lo'o ngu'
cha' cua cajaa ti ycuil'**

²¹Lye tsa nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' ná cacha' ngu' tsiya' ti jil'i xa' ñati' cha' Cristo laca ycuil'.

²²—Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati' —nacui' Jesús—, nscua cha' lye tsa xcube' ngu' jna'. Lo'o la cui' ti xtyanu ti'i ngu' cusu' jna'; lo'o ngu' nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, xtyanu ti'i ngu' jna'. Nga'a cha' cujuil' ngu' 'na; pana lo'o tyu'u scua sna tsa, li' tyu'ú na' chaca quiya' ca su ntsiya na' cha' nguatsi' na'.

²³Lo'o nteje tacui xi tyempo, li' nchcui' Jesús lo'o lcaa ngu':

—Si ntsu'u cu'ma nu chañi cha' nti' ma tsa ma lo'o na' —nacui' yu—, nga'a cha' xtyanu ma lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ma jil'i, cha' tya'a ma lo'o na' lcaa tsa, masi cujuil' ñati' jil'i ma xqui'ya na'. ²⁴Chcuna' chalyuu jil'i ma si xcuil' nelyacua tsa ti' ma ñi'ya caca jil'i ycuil' ca ma;

pana si tyaja'a ma xñi ma cha' jna', masi cujuil' ñati' jil'i ma xqui'ya na', quije chalyuu jil'i ma ca slo ycuil' Ndyosi li'. ²⁵Ná xtyucua tsiya' ti cha' culiya' nu ntsu'u jil'i ma, masi tlyu tsa chalyuu caja jil'i ma, si xqui'ya cha' bi' chcuna' ma cuentya jil'i ycuil' Ndyosi. ²⁶Ca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati' lo'o ña'a na' jil'i ma, si cua ngua tyuju'u ti' ma ña'a ma jna', masi ntyuju'u ti' ma jil'i cha' tso'o nu nchcui' ti na'; nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo jil'i ñati, li' ca tyuju'u ti' na' lo'o ña'a na' jil'i ma. Ndubi tsa ña'a loo na' caca xqui'ya xee jil'i ycuil' Ndyosi Sti na' li'; stu'ba ti caa na' lo'o lcaa xca jil'i ycuil' Ni, xca nu lubii tsiya' ti. ²⁷Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' ntsu'u ngu' nu ndu lo'o na chalyuu re juani, nu tya lyiji cajaa ngu' lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca ycuil' Ndyosi loo nde chalyuu.

**Cua ngutsa'a ña'a tyucui
ña'a loo Jesús ndu slo ngu'**

²⁸Nu lo'o cua ndu'u scua snu' tsa tya lo'o nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyacu' yu sca ca'ya cha' chcui' yu lo'o ycuil' Ndyosi; ndyaa lo'o yu jil'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. ²⁹Nu lo'o ndu Jesús nchcui' lo'o ycuil' Ndyosi Sti yu, li' hora ti ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús; ñi'ya ña'a sca xee nu ngati' tsa, jua'a ngati' tsa ña'a ste' yu. ³⁰Li' ndu'u tucua tucua tya'a ngu' qui'yu ca slo Jesús, ndu ti ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús; jyo'o cusu' Moisés lo'o jyo'o cusu' Elías nu nguti'i chalyuu sa'ni ngua ngu' bi'. ³¹Lo'o jua'a tyucui ña'a su

ndu ngu' ntyiji'i sca xee nu lye tsa ña'a. Nchcui' ngu' lo'o Jesús ji'i lcaa ña'a cña nu cua nda ycui' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu nde loo la xi, nu lo'o cajaa yu nde quichi Jerusalén.

³²Masi ndyu'u tsa xcalá Pedro lo'o xa' tya'a ndi'i yu ca jua, pana tya tii ngu'; bi' cha' na'a ngu' bi' lcaa cha' tso'o ji'i Jesús, lo'o ji'i tyucuaa ngu' jyo'o nu nga'a slo yu. ³³Nu lo'o cua tyaa ti tyucuaa ngu' bi', li' nacui Pedro ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui—, tso'o tsa cha' ndi'i ya nde. Cuiñá ya sna tya'a chcua'ya: tsaca laca su tyi'i ycui' nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, lo'o chaca su tyi'i La Elías —nacui.

Pana nu Pedro bi' ni, ná ngua cuayá' ti' yu ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' ycui' ca yu. ³⁴Tya nchcui' yu, lo'o li' ñaa sca coo nu ngüixii hichu' ngu'. Lye tsa ndyutsii ngu' su ntsu'u ngu' ne' coo bi', cha' lye tsa ña'a coo bi'. ³⁵Li' nguañi xtyi'i sca ñati, pana hora ti ngua cuayá' ti' ngu' cha' nchcui' ycui' Ndyosi laja coo bi'.

—La cui' yu re laca Sñi' na'; tyaca'a tsa yu 'na —nacui Ni—. Cua'a jyaca mā ji'i cha' nu chcui' yu re lo'o mā —nacui Ni.

³⁶Lo'o cua ndyuna ngu' ña'a cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ji'i Jesús, li' na'a ngu' cha' sca ti Jesús ndu bi'. Cuaana tya ndyaa ti'i ngu'; ni sca cha' nga'aa nchcui' ngu' lo'o xa' ñati, ñi'ya ngua cha' nu na'a ngu' sii' ca'ya bi'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu
cuañi' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i**

³⁷Ca chaca tsā nu lo'o ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', tyuu tsa tya'a

ngu' ndyaa ngu' ndyacia tya'a ngu' lo'o Jesús. ³⁸Ndi'i sca nu qui'yu laja ñati quiña'a bi' nu cui' nchcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui yu ji'i—, cua'ni cha' tso'o ña'a nu'u xi ji'i sñi' na', cha' sca ti bi' laca sñi' na' nu ntsu'u 'na. ³⁹Ntsu'u tsā nxalú cui'i ji'i yu, ndu'ni bi' cha' cui' nxi'ya yu li'; nxasu nu cui'i bi' ji'i yu ña'a cuayá' ndyu'u ngo' tu'ba yu. Cuxi tsa ndu'ni cui'i bi' lo'o yu, cha' ná ntaja'a bi' culaá ji'i yu. ⁴⁰Bi' cha' lye tsa ndijña na' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u cha' culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i sñi' na', pana ná ngua ji'i ngu' culo ngu' ji'i tsiya' ti.

⁴¹Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu': —Ná jlya ti' mā 'na tsiya' ti, cu'mā ñati chalyuu —nacui Jesús—, cha' cuxi tsa cresiya ji'i mā. Nga'aa tso'o tyanu na' slo mā, nga'aa talo tyiquee na' ji'i mā tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caa lo'o ji'i sñi' slo na' —nacui Jesús ji'i sti nu quicha bi' li'.

⁴²Pana nu lo'o ñaa nu quicha bi' cacua la, li' nguxlyú cui'i cuxi bi' ji'i yu quicha bi' nde lo yuu, lo'o li' lye tsa nguxalú cui'i ji'i yu. Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i yu cha' tyu'u bi' tyaa, cua ndyaca tso'o yu quicha bi' li'. Cuati nacui ji'i sti yu cha' cāa qui'ya ji'i sñi', lo'o li' ndya Jesús ji'i yu nu ngua quicha bi' ji'i sti yu chaca quiya'. ⁴³Lcaa ngu' ndube tsa ti' ngu' lo'o ña'a ngu' cha' tlyu nu ndyu'ni ycui' Ndyosi.

**Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu'
cha' ntsu'u cha' cajaa ycui'**

Lcaa ngu' ndiya tsa ti' ngu' ña'a ngu' cña nu ndyu'ni Jesús. Pana

laja lo'o ndube ti' ngu', li' nacui Jesús ji'i nu ngu' nu ndya'a lo'o yu:

⁴⁴—Cua'a jyaca ma ji'i cha' re, culacua xi ti' ma ji'i: Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús.

⁴⁵Pana ná nda nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu bi' cuentya, ná ngujui ñi'ya caca ca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; jua'a ntsii tsa ngu' cha' xcuane ngu' ji'i ycuui' Jesús ñi'ya tyu'u cha' nu nchcui' yu lo'o ngu'.

**Nchcui' ngu' cha' ndulo la
cha' ji'i ycuui' ca ngu'**

⁴⁶Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ni, lye tsa nchcui' tube ngu' ñi'ya nu tya'a ngu' laca nu ndulo la cha' ji'i. ⁴⁷Pana Jesús ni, hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ña'a cha' nu ntsu'u tyiquee ngu'. Li' ngusni yu ya' sca nu piti, ngusta yu ji'i nu piti cacua ti slo ycuui' yu. ⁴⁸Li' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Lo'o xtyucua ma ji'i cua ña'a ca ñati cuentya jna', masi ñati ñi'ya laca nu piti re, la cui' jua'a na nxyucua ma jna' laca —nacui Jesús—. Jua'a ngu' nu tucua cña jna', lo'o cña ji'i ycuui' Ndyosi tucua ngu' bi' li', cha' ycuui' Ni laca nu nda jna' lijyaa ca slo cu'ma. La cui' nu piti la ji'i tya'a ma, nu ná ndulo cha' ji'i bi' nti' ma, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i cuentya jna', nti' na'.

**Sca ñati nu ná nxuu tya'a lo'o na
ni, bi' laca nu taca ji'i xtyucua ji'na**

⁴⁹Li' nacui Juan ji'i Jesús:
—Mstru —nacui—, cua na'a ya cha' ndu chaca ñati nu nclyo ji'i cui'i

cuxi nu ntsu'u ji'i ñati chacuayá' jinu'u, nacui yu. Bi' cha' ngua'a ya ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'ni yu jua'a, cha' ná lo'o yu bi' ndya'a yu ndyaca tsa'a yu lo'o ya.

⁵⁰Pana ndi'ya nacui Jesús ji'i li':
—Ná cua'a ma ji'i, cha' sca ñati nu ná nxuu tya'a lo'o na, ná tyiquee' taca ji'i bi' xtyucua ji'na.

Ngua'a Jesús ji'i Jacobo lo'o ji'i Juan

⁵¹Nu lo'o cua tyalaa ti tyempo cha' tyaa Jesús nde cua, li' ngüiñi ti' yu cha' tyaa yu nde Jerusalén. ⁵²Nda yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu cha' tsa ngu' tyucuii nde loo la, cha' chcui' ngu' lo'o ngu' quichi sube ti su tyeje tacui yu lo'o ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' sca quichi sube ti, sca quichi tyi ngu' Samaria; ngulana ngu' su tyi'i ngu' li'. ⁵³Pana ná ntaja'a ngu' quichi sube bi' ta ngu' chacuayá' cha' tyanu ngu' bi' quichi, cha' jlo ti' ngu' quichi bi', cha' nde quichi Jerusalén tsa ngu'. ⁵⁴Nu lo'o ndyuna tya'a ndya'a Jesús cha' bi', Jacobo lo'o Juan naa nu ngu' bi', li' nacui ngu' bi' ji'i Jesús:
—Cusu' —nacui ngu' bi'—, ¿ha ná nti' nu'u cha' jña ya quii' nde cua cha' tyalú nde lo yuu su ndi'i ngu' jua? Cua'ni tye bi' tsiya' ti ji'i ngu' jua, tyaqui ngu'. Jua'a ngua'ni jyo'o cusu' Elías sa'ni —nacui ngu' ji'i Jesús.

⁵⁵Li' ña'a tsa Jesús ji'i ngu' bi', nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ná nda ma cuentya tsiya' ti ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' ma —nacui Jesús—, si'i Xtyi'i ycuui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'i ma cha' chcui' ma cha' cuxi jua'a; nu xña'a laca nu ngulu'u ji'i ma cha' chcui' ma jua'a.

⁵⁶Si'i cha' cua'ni tye na' chalyuu ji'i ñati nda ycu'i Ndyosi Sti na' 'na lijyaa cha' caca na' ñati; cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ñati chalyuu, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni na' —nacui Jesús.

Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' xa' quichi sube ti.

Ñati nu chañi cha' nti' tya'a lo'o Jesús

⁵⁷To' tyucui su ndyaa ngu' na'a ngu' ji'i sca nu qui'yu.

—Cusu' —nacui yu—, lo'o na' nti' na' tsa'a lo'o nu'u, macala su tsa nu'u tsa'a na' lo'o nu'u.

⁵⁸Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyú ni' ndyu'ú ni'; lo'o nu quiñi sube ni, ne' xlyati ndyu'ú ni'; lo'o na' ni, cua lijya na' chalyuu cha' caca na' ñati, pana ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña' na'.

⁵⁹Lo'o li' nacui Jesús ji'i chaca nu qui'yu:

—Caa tya'a nu'u lo'o na' —nacui.

—Cusu' —nacui yu ji'i Jesús li'—, ta nu'u xi tyempo jna' cha' tyanu na' lo'o sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' ña'a na' ji'i tyatsi'.

⁶⁰Li' nacui Jesús ji'i yu:

—Tya ntsu'u xi xa' la tya'a ñati ma nu taca xatsi' ji'i nu cua ngujuii; pana nu'u ni, ntsu'u cha' tsa nu'u lo'o na' cha' chcu'i nu'u cha' tso'o ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati.

⁶¹Li' nacui chaca nu qui'yu ji'i Jesús:

—Cusu', lo'o na' nta' tsa'a lo'o nu'u —nacui yu—, pana ta xi tyempo 'na cha' tsa'a na' salya' na' lo'o ngu' toni'i 'na.

⁶²Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—Sca ñati nu nguxana sca cña ni, ná caca tyu'u scua cña bi' ji'i yu si tya'achu' yu ji'i; ñi'ya nti' ñati nu nclya'a yuu, ná ca cula'a tso'o yu yuu si ña'a yu nde chu' yu; la cui' jua'a lo'o caca ycu'i Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'ma ñati chalyuu ni, ná ta Ni cña cua'ni ma cuentya ji'i ycu'i si nti' ma tya'achu' ma ji'i Ni.

Nda Jesús ji'i snayala tyii tya'a ngu' ndyaa

10 Nu lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' ngusubi Jesús chaca snayala tyii tya'a ngu' cha' tsa ngu' nde loo ji'i yu; cuentya tucua tya'a ti ngu' tsa ngu' lcaa se'i lo'o lcaa quichi su nga'a cha' tsa yu nti' yu. ²Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re, cha' chcu'i na lo'o ñati cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' nu caca cua'ni cña re; bi' cha' chcu'i ma lo'o Sti na', ycu'i nu Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a ñati nu taca ji'i cua'ni cña re. ³Yaa clya ma lacua. Su ta na' ji'i ma tsa ma, ca bi' tyi'i ma laja ñati cuxi ñi'ya si ndi'i xlya' cuañi' laja bo'o tyaala; pana tyi'i ycu'i Ni lo'o ma cha' ná sca caca ji'i ma li'. ⁴Ná cui'ya ma cuiji' su tyu'u cñi, ni xa' cuiji, ni caña ná chca'a quiya' ma. Lo'o jua'a ná tyu ma tyiquee' tyucui lo'o ta ma cha' lo'o ñati. ⁵Nu lo'o tyalaa ma toni'i ji'i sca ñati, li' ndi'ya chcu'i ma lo'o ycu'i Ndyosi cuentya ji'i ñati nu ndi'i ni'i bi': “Ti ti tyi'i tyiquee ngu' nu ca tyi re”, ñacu'i ma ji'i ycu'i Ndyosi li'. ⁶Lo'o si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'i ni'i bi' cuna la ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi, li' cua'ni Ni

cha' t̄i ti tyi'i tyiquee ngu' bi'; pana si ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', nga'aa culacua Ni ji'i ngu' bi' jua'a. ⁷Tyanu ma toni'i ji'i ngu' tso'o bi', cacu ma co'lo ma cua ña'a ca na nu cacu ngu' bi'; sca ñati nu ndyu'ni cña ni, ntsu'u chacuayá' ji'i cha' cacu yu tyaja. Pana ná tya'a ma lcuu ti toni'i ji'i ngu'. ⁸Lo'o tyalaa ma sca quichi su tso'o tsa chcu'i ñati lo'o ma, cacu ma lcaa na nu ta ngu' ji'i ma, ⁹cua'ni ma jo'lo ji'i ngu' quicha nu ndi'i bi'. Lo'o li' ñacui ma ji'i ngu' bi': "Cua ngulala cha' caca ycu'i Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'ma". ¹⁰Pana lo'o tyalaa ma sca quichi su ná nti' ngu' cha' chcu'i ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ngu', hora ti tyu'u ma nde to' calle ti. Li' ñacui ma ji'i ngu'. ¹¹"Scui ya quiya' ya cha' tyalú snii yuu ji'i quichi tyi ma nu ngusñi ca'a quiya' ya; jua'a ca cuayá' ti' ma li' cha' xqui'ya cha' cuxi tyiquee ma, bi' cha' tyu'u ya quichi tyi ma tyaa ya. Pana masi cuxi ma, ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala cha' caca ycu'i Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ma", ñacui ma ji'i ngu' quichi bi'. ¹²Nhcui na' cha' bi' lo'o ma juani, cha' nu lo'o tye chalyuu, li' tlyu la cha' ti' caca ji'i ngu' quichi bi'; xti la cha' hcube' ngu' jyo'o quichi Sodoma nu cuxi tsa ngua'ni cua sa'ni la.

**Quichi su ná ntucua' ñati
cña ji'i ycu'i Ndyosi**

¹³'Tya'na tsa cu'ma ngu' quichi Corazín! Lo'o jua'a, itya'na tsa cu'ma ngu' quichi Betsaida! Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'ma, lo'o ná nguju'u ti' ma tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ma. Cua sa'ni la

xña'a tsa ngua ngu' quichi Tiro, lo'o ngu' quichi Sidón; ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná nguju' ñi'ya caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', cha' bilya ña'a ngu' bi' ni sca cha' tlyu ñi'ya nu cua na'a cu'ma ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i ti' ngu', ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. ¹⁴Liñi cacha' na' ji'i ma cha' caca tso'o la ji'i ngu' jyo'o quichi Tiro, lo'o ji'i ngu' jyo'o quichi Sidón, nu lo'o tyalaa tsa tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycu'i Ndyosi ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'ma li', cha' ná nduna ma tsiya' ti. ¹⁵Lo'o cu'ma ngu' quichi Capernaum ni, nti' ma cha' tso'o tsa caca ji'i quichi tyi ma. ¿Ha ná lo'o xcube' Ni ji'i ma nti' ma? Pana culo'o Ni ji'i ma cha' tyaa ma ca bilyaa.

Tya nhcui' la Jesús lo'o nu snayala tyii tya'a ngu' bi' li':

¹⁶—Ñati nu cua'a jyaca ji'i cha' nu ta cu'ma lo'o, ñi'ya si ndaca'a jyaca ngu' bi' ji'i cha' nu ta na' lo'o ngu' laca; lo'o ñati nu xlyú cha' hichu' cu'ma, ñi'ya si nxlyú ngu' bi' cha' hichu' na' laca. Lo'o jua'a ñati nu xlyú cha' hichu' na' ni, na nxlyú ngu' cha' bi' hichu' ycu'i Ndyosi nu nda jna' lijyaa; jua'a laca cha' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

**Cua nguxtyuu ngu' nu ngua'a
loo Jesús cña ji'i ñaa ngu'**

¹⁷Ca tiya' la nguxtyuu nu snayala tyii tya'a ngu' ñaa ngu' slo Jesús. Chaa tsa ti' ngu'.

—Cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, lo'o nu cui'i cuxi ndaquiya' ji'i cña

nu ngulo ya ji'i chacuayá' jinu'u —
nacui' ngu'.

¹⁸Nhcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a tu'ni. Lo'o na' na'a na' ji'i
Satanás lo'o ndyú yu lo yuu; ñi'ya
ndyalú tyi'yu nde lo yuu, jua'a ndyú
yu. Ngulo'o ycu'i Ndyosi ji'i nu xña'a
bi' ca su tlyu su ntucua Ni nde cua,
ndyú yu lo yuu li'; bi' cha' ndaquiya'
cui'i' cuxi bi' ji'i' cha' nu nhcui'
mā juani. ¹⁹Lo'o jua'a cua nda na'
chacuayá' ji'i' cu'mā cha' sta quiya'
mā hichu' cuaña, lo'o hichu' chuni'i';
chacuayá' jna' cua'a mā chacuaya'
ji'i' nu xña'a tsiya' ti. Lo'o jua'a ná ca
cuxi ji'i' mā tsiya' ti, ni sca cha' cuxi
ná tyacua ji'i' mā li'. ²⁰Pana ná ntsu'u
cha' ca chaa ti' mā cha' ndaquiya' cui'i'
cuxi bi' ji'i' cña nu ngulo mā ji'i', tso'o
la ca chaa ti' mā cha' cua nscua xtañi
mā ca su ntucua ycu'i' Ndyosi nde cua.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús

²¹Sca hora bi' tso'o tsa ntsu'u
tyiquee Jesús xqui'ya cha' ndi'i'
Xtyi'i' ycu'i' Ndyosi lo'o yu. Bi' cha'
nhcui' Jesús lo'o ycu'i' Ndyosi Sti
yu li':

—Sti na', cua'ni chi' na' loo ycu'i'
nu'u juani. Nu'u laca ycu'i' Ni nu
laca loo nde cua, jua'a laca nu'u loo
nde lo yuu. Cua ngutu'u yacu' ti
cha' bi' cuentya ji'i' ñati nu ngua tya
sa'ni la, cha' ná ca cuayá' ti' ngu'
cha' bi' tsiya' ti, masi nhca tsa ji'i'
ngu'; pana tsa xlya'be hi' cha' cua
ngulu'u tso'o nu'u cha' bi' ji'i' ñati
jua'a ti juani, masi ná jlo tso'o ti'
ñati bi'. Ndyu'ni tlyu na' jinu'u cha'
jua'a ngua ti' ycu'i' nu'u cha' caca —
nacui' Jesús ji'i' ycu'i' Ndyosi.

²²Li' nhcui' yu lo'o ngu' nu
ndyaa cuentya ji'i' yu bi':

—Cua nda Sti na' lcaa na jna'. Ná
tucui jlo ti' cha' laca na' Sñi' ycu'i'
Ni; sca ti ycu'i' Sti na', bi' nu jlo ti'.
Ná tucui jlo ti' tilaca laca ycu'i' Sti
na'; sca ti na', jlo ti' na' tilaca laca
Ni. Lo'o jua'a ca jlo ti' xi xa' la ñati
nu nti' na' cha' culu'u na' ji'i' ngu'
tilaca laca ycu'i' Sti na', ca cuayá' ti'
ngu' bi' li'.

²³Li' ngxutyacui Jesús ca su ndu
nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i', ndu
ycu'i' ti ngu' nhcui' yu lo'o ngu' bi'
li':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu
ña'a cua ña'a ca cha' tlyu nu cua
na'a cu'mā juani. ²⁴Chañi cha' nu
nhcui' na' lo'o mā re, cha' quiña'a
tsa ngu' nu ngua tu'ba ji'i' ycu'i'
Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a
rey nu ngua loo sa'ni la, cua
ntajatya tsa ngu' bi' ji'i' cha' tlyu nu
cua na'a mā juani, cha' ña'a ngu'
ji'i' nquicha'; cua ntajatya tsa ngu'
bi' ji'i' cha' nu nduna mā juani, cha'
ngua ti' ngu' cuna ngu' nquicha'.
Pana ngujuii' ngu' li', lo'o bilya ña'a
ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi'
tsiya' ti —nacui' Jesús ji'i' ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i'.

Sca cha' tso'o nu ngua'ni sca ngu' samaritano

²⁵Li' ndatu sca mstru cha' jo'ó
cha' hcui' cuayá' yu lo'o Jesús.
Lo'o li' nhcuane yu ji'i' Jesús:

—Mstru —nacui—, ¿ñi'ya' cua'ni
na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a
cha' tye tsiya' ti jna'?

²⁶Li' ngxutyacui Jesús cha' lo'o
yu:

—¿Ni cña ngulo ycu'i' Ndyosi ji'na
nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni?
¿Ñi'ya' ndyuu ta cha' bi' nti' nu'u?

²⁷Li' nchcui' mstru cha' jo'ó bi':

—Ndi'ya nchcui' cha' cusu' bi' —
nacui' mstru bi'—, cha' tso'o tsa
tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycu'i
Ndyosi, jua'a tyucui tyiquee na
taquiya' na ji'i ycu'i Ni, jua'a cua'ni
tlyu na ji'i Ni lo'o leaa cha' nu ca'ya
hique na, jua'a tyucui juersa ji'na
cua'ni tlyu na ji'i ycu'i Ni. Lo'o jua'a
nga'a cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i
tya'a ñati' na, ñi'ya nu nti' na cha'
cua'ni tya'na ti' xa' ñati' ji'na.

²⁸Li' nacui' Jesús ji'i yu bi':

—Tso'o tsa cha' nu nguxacui'
nu'u 'na. Si jua'a cua'ni nu'u, caja
chalyuu bi' jinu'u li'.

²⁹Pana nu mstru cha' jo'ó bi' ni,
cua nti' yu cha' tyu'u li'ni la cha' nu
cua nchcui' yu, bi' cha' nacui' yu ji'i
Jesús:

—¿Tilaca laca tya'a ñati' na' lacua?

³⁰Li' nchcui' Jesús cui' re cha'
xacui' cha' ji'i mstru bi':

—Ngutu'u sca ngu' tya'a quichi' tyi
na nde Jerusalén, ndya'a yu li'ya
yu tyucui' ndyaa nde calacui', nde
quichi' Jericó. Lo'o li' ndu'u tucua
xi tucua sna tya'a ngu' cuaana,
nguxlyaá ngu' leaa na nu lo'o
ji'i yu; ngulo ngu' ste' yu, li' ti'i
tsa ngujui' ngu' xña'a bi' ji'i yu
ña'a cuayá' nu cua cajaa ti yu. Li'
nguxtyanu ngu' ji'i yu ña'a ntsiya
ti yu. ³¹La cui' ti tyucui' bi' nteje
tacui sca sti jo'ó tya'a quichi' tyi
na. Pana lo'o na'a sti jo'ó bi' ji'i nu
quicha bi', li' yala ti nteje tacui
chaca tsu' tyucui', ndyaa li'. ³²Lo'o
li' ñaa sca xirta, sca ngu' Levi, la
cui' tyucui' bi'. Ndyaa na'a xi ji'i yu
quicha bi'; pana lo'o na'a ji'i, tsa
ndyubi ti nteje tacui xirta ndyaa li'.

³³Lo'o la cui' tyucui' bi' ndya'a sca

nu qui'yu ngu' Samaria, sca ngu' xa'
chalyuu. Lo'o na'a ji'i yu quicha bi',
hora ti ngua tya'na ti' ji'i yu. ³⁴Lo'o
li' ndyaa ca su ntsiya yu quicha bi',
ngua'ni jo'o ji'i leaa su quicha ji'i yu
bi' lo'o setye, cuati lo'o vino ngua'ni
jo'o ji'i yu su quicha bi'. Li' ngüixii
late' chu' yu su quicha bi', ngusta ji'i
yu quicha bi' hichu' huru ji'i ycu'i,
ndyaa lo'o ji'i yu ca to' tyi sca ñati';
ca bi' ña'asii ngu' ji'i nu quicha bi'
ngua ti'. ³⁵Ca chaca tsá lo'o cua
tsaa ti nu ngu' samaritano bi', li'
ngulo tucua tya'a cñi plata cha' ta
ji'i ngu' nu ca ji'i ni' su ntsiya nu
quicha bi'. Ndi'ya nacui' ji'i ngu'
ca tyi: “Ña'asii ma' ji'i yu quicha
re. Lo'o si tya culiji la ma' cñi lo'o
yu, lo'o xtyuu na' caa na' slo cu'ma
chaca quiya', li' tya na' cñi ji'i ma'”,
nacui' nu samaritano bi'.

Lo'o cua ndye nda Jesús cui' re
lo'o ngu', li' nchcuane yu ji'i mstru
bi':

³⁶—Tso'o lacua. Nu sna tya'a ñati'
nu nteje tacui tyucui' su ntsiya nu
quicha bi' ni, ¿tilaca nu nguna'asii
tso'o la ji'i yu nu ngua quicha bi'?
¿Tilaca laca nu cha'ni cha' laca tya'a
ñati' lo'o nu quicha bi'?

³⁷—Nu ngua'ni tya'na ti' ji'i yu
quicha bi' —nacui' mstru cha' jo'ó
bi' ji'i Jesús.

Li' nacui' Jesús ji'i mstru bi':

—Yaa nu'u lacua, lo'o la cui' jua'a
cua'ni nu'u lo'o tya'a ñati' nu'u.

Nga'a Jesús ca su ndi'i Marta lo'o María

³⁸Ngusni Jesús tyucui', ndyaa
yu lo'o ngu' tya'a ndya'a yu. Lo'o
li' ndyalaa ngu' sca quichi' piti ti su
ndi'i sca nu cuna'a nu naa Marta.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Marta cha' ndyalaa Jesús slo, cha' nti' tsa ma' cuna ma' lcaa ña'a cha' nu nda yu. ³⁹Lo'o jua'a ntsu'u sca tya'a ngula Marta nu naa María. Hora ti ndyaca'a nu María bi' cacua ti slo Jesús cha' cuna cha' nu chcu' yu; ⁴⁰pana nu Marta bi' ni, quiña'a tsa cña ntsu'u cha' cua'ni ma'. Li' nchcu' ma' lo'o Jesús:

—Cusu' —nacu' Marta ji'i—, ¿ha ná ndube ti' nu'u cha' quiña'a tsa cña nguxtyanu María tya'a na' cha' cua'ni na' ycu' ti na'? Bi' cha' tso'o la si chcu' nu'u lo'o cho' lacua, cha' caa cho' xtyucua xi cho' 'na.

⁴¹Li' nguxacu' Jesús cha' ji'i Marta:

—Marta, Marta, ntsu'u tsa cña jinu'u —nacu' Jesús—. Quiña'a tsa ncyacua ti' nu'u xqui'ya lcaa cña sube nu ntsu'u jinu'u. ⁴²Pana tya lijyi sca cha' nu tso'o cua'ni nu'u, sca cha' nu ndulo la; bi' laca cha' nu cua nti' María cua'ni juani. Cua ndyu'ni cho' sca cña nu tso'o la, lo'o ná ntsu'u cha' xlyaa xa' ñati cña bi' ji'i cho'.

Ñi'ya nu chcu' na lo'o ycu' Ndyosi

11 Ngua sca tsá nga'a Jesús ndyu'ni tlyu ji'i ycu' Ndyosi. Lo'o ndye nchcu' yu lo'o Ni, li' nacui sca ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cusu' —nacu'—, culu'u nu'u ji'i ya ñi'ya caca chcu' ya lo'o ycu' Ndyosi, tsa ña'a nu ngulu'u jyo'o Juan ji'i ngu' nu nguta'a lo'o.

²Li' nacui Jesús ji'i:

—Nu lo'o chcu' ma' lo'o ycu' Ndyosi, ndi'ya chcu' ma':

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua, tacati tsa cha' jinu'u.

Caa nu'u nde chalyuu cha' caca nu'u loo ji'i ya.

Cua nti' ya cha' caca lcaa cha' nu nti' nu'u cha' caca nde chalyuu, ñi'ya nu ndyaca cha' nu nti' nu'u nde cua.

³Ta nu'u na cacu ya tsá juani.

⁴Cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'i ya ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ya, cha' jua'a cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ya.

Ná ta nu'u chacuayá' cha' cojolaqui cha' cuxi ji'i ya, pana cua'ni lyaá nu'u ji'i ya ya' nu xña'a.

Jua'a ngulu'u Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'. ⁵Li' xa' nchcu' yu lo'o ngu' bi':

—Nde chcu' na' sca cha': Sca yu tya'a cu'ma ntsu'u sca tya'a tso'o yu. Lo'o li' sca talya ntsu'u cla'be talya, ndyaa yu toni'i ji'i tya'a tso'o yu cha' ñacu' yu ji'i: “Tyocue, ta xi sna tya'a tyaja jñi' ti na' xi. ⁶Cua ndyalaa ca ti sca yu tya'a tso'o na' toni'i 'na, lo'o ná ntsu'u tsiya' ti na nu ta na' cha' cacu yu.” ⁷Lo'o li' nu yu ca tyi nu ntsu'u nde ni'i ji'i nguxacu' cha' ji'i yu: “Ná ntá' cha' chcu' cua ña'a ti lo'u. Cua ndyacu' toni'i 'na. Lo'o nu sube 'na, cua ntsiya ngu' lo qui'ña laja' ngu' lo'u. Ná caca tyatú na' cha' ta na' hi'”, nacui tya'a tso'o yu ji'i yu bi'. ⁸Ndi'ya nacui na' —nacu' Jesús ji'i ngu'—, masi ná ntaja'a tya'a tso'o yu tyatú cha' ta tyaja bi' ji'i yu bi', masi tso'o ti lo'o yu, pana tiya' la ngua ti' tya'a tso'o yu ta cha' bi' ji'i yu, xqui'ya cha' nga'aa nti' cha' xa' tsa yu xtyu'u yu ji'i chaca quiya'; bi' cha' ndyatú tya'a tso'o yu li',

nda lcaa na nu nti' yu bi'. ⁹Ndi'ya nchcui' na' lo'o mā lacua: Lo'o jña mā sca cha' jil'i ycui' Ndyosi, ta Ni cha' bi' jil'i mā li'; lo'o culana mā jil'i ycui' Ni, quijeloo Ni jil'i mā li'; lo'o tyucui tyiquee mā chcui' mā lo'o ycui' Ni, taquiya' Ni jil'i cha' nu chcui' mā lo'o Ni li'. ¹⁰Lcaa ñatī nu jña sca cha' jil'i ycui' Ndyosi ni, caja cha' bi' jil'i ngu' li'; jua'a lcaa ñatī nu culana jil'i ycui' Ni, quijeloo Ni jil'i ngu' li'; la cui' jua'a, lcaa ñatī nu tyucui tyiquee chcui' lo'o Ni, taquiya' Ni jil'i cha' nu chcui' ngu' lo'o Ni li'.

¹¹Nu cu'mā ñatī chalyuu nu ntsu'u nu sube jil'i mā, ná nda mā sca na cuxi cacu sñi' mā lo'o jña ngu' na cacu ngu'. Ñi'ya nti' si jña ngu' xlyá cacu ngu', ná ta mā sca quee cacu ngu' li'; si jña ngu' cualya cacu ngu', ná ta mā cuaña jil'i ngu' li'; ¹²si jña ngu' sca xcube, ná ta mā sca chuni'i cacu ngu' li'. ¹³Bi' cha' lacua, si jlo ti' mā cha' ta mā na tso'o cacu sñi' mā, masi xña'a tyiquee mā, la cui' jua'a jlo ti' ycui' Ndyosi Sti mā nu ntucua nde cua; lye la cua'ni tya'na ti' Ni jil'i mā, cha' tya ta Ni Xtyi'i ycui' Ni tyanu ne' cresiya jil'i mā si jña mā cha' bi' jil'i Ni.

Ngusta ngu' qui'ya jil'i Jesús

¹⁴Ntsu'u sca nu qui'yu nu ngua cu'u cha' cua ngusñi sca cui'i cuxi jil'i yu, pana ngulo Jesús jil'i cui'i cuxi nu ngusñi jil'i yu, ndyaa bi' li'. Nu lo'o ngutu'u cui'i nu ntsu'u jil'i nu qui'yu cu'u bi', ngua jil'i yu nchcui' yu li'. Ndube tsa ti' ñatī lo'o na'a ngu' cha' bi'. ¹⁵Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' ndi'ya:

—Nclyo nu qui'yu cua jil'i cui'i cuxi chacuayá' jil'i Beelzebú, nu laca xu'na lcaa lo cui'i cuxi —nacui' ngu'.

¹⁶Lo'o li' xa' la ñatī ngua ti' ña'a cuayá' ngu' jil'i Jesús, bi' cha' ngüijña ngu' jil'i Jesús cha' cua'ni yu chaca cha' tlyu chacuayá' jil'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua. ¹⁷Pana cua ngua tii Jesús lcaa cha' nu nclyacua ti' ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tye cha' jil'i cua ña'a ca quichi si xcui' cha' cusuu cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si tsaca latya ngu' tisiya xuu tya'a ngu' lo'o chaca latya ngu'. La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'i ni'i, si ntsu'u cha' cusuu jil'i ngu' lo'o xa' la tya'a ngu', nga'aa caja ñi'ya tyi'i ngu' lo'o tya'a ngu' sca ti ni'i bi'. ¹⁸Bi' cha' ná talo cha' jil'i Satanás si xuu tya'a nu Satanás bi' lo'o msu jil'i ycui'; tye cha' jil'i nu xña'a yala ti li'. Pana nu na' ni —nacui' Jesús—, cua nacui' mā cha' ngulo na' jil'i cui'i cuxi nu ntsu'u jil'i ñatī chacuayá' jil'i Beelzebú nu laca xu'na cui'i cuxi bi', jua'a nchcui' mā 'na. ¹⁹¿Ha cha' liñi nchcui' mā lo'o nchcui' mā cha' chacuayá' jil'i Beelzebú nclyo na' jil'i cui'i cuxi? Ná liñi nchcui' mā tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i mā nclyo ngu' jil'i cui'i cuxi; chacuayá' jil'i ycui' Ndyosi nclyo ngu' cui'i bi', nacui' mā. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' mā lacua; caca cuayá' ti' mā si cha' liñi nchcui' mā, si cha' cuiñi ti nchcui' mā. ²⁰Chacuayá' jil'i ycui' Ndyosi nclyo na' jil'i cui'i cuxi nu ntsu'u jil'i ñatī, bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā cha' cua ndyalaa tsā cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i mā.

²¹Ñi'ya nti' sca ñatī tyaala, ndu yu cua nde toni'i jil'i yu. Cua laca

ndi'i maxtyi ji'i yu cacua ti su ndu yu, cha' jua'a ná sca caca ji'i yu'ba nu ntsu'u ji'i yu. ²²Sca ti lo'o caa xa' la ñati nu xña'a la, tyijiloo ngu' bi' ji'i yu li'; xlyaa' ngu' leaa chcuá nu ntsu'u ji'i yu su ndu yu cua, cuaana ngu' yu'ba ji'i yu bi', cha' caja xi ji'i ca ta'a ngu' li'.

²³Ñati nu ná nti' xñi cha' jna', na nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na' li', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a ñati nu ná nxyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'i tya'a ñati ngu' cha' ná xñi ngu' cha' jna' lacua.

Lo'o xtyuu cui'i cuxi chaca quiya'

²⁴Lo'o xtyanu cui'i cuxi ji'i sca ñati, li' tya'a yu'u cui'i bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsa cui'i cuxi bi' tsaana su chca'a cña' cui'i xi. Lo'o ná quije su chca'a cña' cui'i bi' ni, li' ñacui: "Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti'i na' clyo". ²⁵Lo'o tyalaa cui'i bi' slo ñati bi' chaca quiya', li' ña'a cha' laja ti ndi'i cresiya ji'i ñati bi', si'i na ngua tso'o la yu bi'. ²⁶Hora ti tsa cui'i chaca quiya', tsaana ji'i chaca cati tya'a cui'i cuxi nu xña'a la, cha' stu'ba ti xñi leaa cui'i bi' ji'i ñati bi'; caja su tyi'i cui'i bi' lo'o ñati bi' nti'. Caca cuxi la cha' ji'i ñati bi' li', cha' quiña'a la cui'i xñi ji'i yu li'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na

²⁷Lo'o ndye nchcui' Jesús jua'a, li' nchcui' sca nu cuna'a lo'o Jesús. Laja ñati quiña'a bi' ndu nu cuna'a lo'o nchcui' bi':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma' cusu' xtya'a nu'u nu ngua'ni cala jinu'u, nu nda ndyati' nu'u —nacui' nu cuna'a bi'.

²⁸Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i:
—Si'i cha' bi' —nacui—. Tso'o la ntsu'u tyiquee ñati nu cua'a jyaca ji'i leaa cha' nu nda ycu'i' Ndyosi lo'o ngu', nu taquiya' ji'i leaa cha' bi'.

Ngua ti' ñati cuxi ña'a ngu' sca cha' tlyu

²⁹Tya ndyu'u ti'i la ngu' slo Jesús tsa tlyu ti, li' chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Xña'a tsa ñati chalyuu juani —nacui' Jesús—. Cua nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' ji'i ycu'i' Ndyosi, cha' ña'a cui'ya ngu' ji'i ñi'ya si laca sca cuxe' ti. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' ma' ñi'ya nu ngua ji'i jyo'o Jonás lo'o nguti'i yu chalyuu tya sa'ni la. ³⁰Tlyu tsa cha' ngua'ni ycu'i' Ndyosi lo'o nu Jonás bi' tyucuii, nu lo'o ndyaa yu ca quichi' Nínive cha' chcui' yu cha' ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o ngu' bi'. La cui' jua'a tlyu tsa cha' cua'ni Ni lo'o na' nu lijyaa cha' caca na' ñati —nacui' Jesús—, cha' caja ñi'ya chcui' na' cha' ji'i Ni lo'o ñati chalyuu juani. ³¹Lo'o jua'a cua laca ntsu'u yabe' ji'i cu'ma ñati chalyuu ca slo ycu'i' Ndyosi lo'o tye chalyuu xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni ma; li' tyu'u tucua sca jyo'o cusu' nu ngua reina nu ngua loo chalyuu sa'ni la, cha' sta ma' qui'ya ji'i ma' slo ycu'i' Ni. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'ya ngua lo'o ndyaa ycu'i' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi' tyi ma' reina bi', pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i nu rey Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii' nda yu lo'o ñati; bi' cha' ndyalaa ma' slo rey bi' li', cha' cuna ma' cuii' nu nda rey bi'. Pana cu'ma ni, ná ntaja'a ma' cuna ma' cha' ji'i ycu'i' Ndyosi, masi

tlyu la cña ndyu'ni Ni juani, cha' ndi'i na' chalyuu; xti la cha' ngua ji'i jyo'o Salomón tya li'. ³²Lo'o jua'a lo'o ngu' jyo'o quichi Nínive ni, sta ngu' qui'ya ji'i cu'ma tsá bi' lo'o cua'ni cuayá' ycu'i Ni ji'i cu'ma. Cua ndyuna ngu' Nínive bi', nu lo'o nchcui' Jonás lo'o ngu' chacuayá' ji'i ycu'i Ndyosi; ngua tyuju'u ti' ngu' bi', nguxtyanu ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' li'. Pana cu'ma ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu nda na' lo'o ma, masi tlyu la cña ndyu'ni ycu'i Ndyosi juani; xti la cha' ngua lo'o ndyaa jyo'o Jonás ca Nínive tyempo bi'.

**Na laca nu ta xee nu tyu'ú
ne' cresiya ji'i ñati**

³³Ná tucui xtyu'u ji'i sca quii' cha' li' su'ba cuatsi' ti' ngu' ji'i. Ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i ne' sca caju; masi ca cua ti sta ngu' xee bi' to' candyeru, cha' ta xee lcaa su ndya'a ngu' ni'i. ³⁴Lo'o jua'a cu'ma ni, nda si'yu cloo ma xee cha' tyaca' ña'a ma chalyuu. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo ma, li' taca ña'a ma cha' cua'ni ma lcaa lo cña nu ntsu'u cha' cua'ni ma, taca cua'ni ma xcu'i cña tso'o; pana si quicha si'yu cloo ma, ná caca cua'ni ma cña, cha' talya xee ña'a ma li'. ³⁵Tii ti' ma lacua; cui'ya ma cuentya cha' chañi cha' ntsu'u xee ne' cresiya ji'i ma, cha' si'i chalyuu cuxi ntsu'u tyiquee ma. ³⁶Lo'o lubii ti tyucui ña'a ma, lo'o ná ntsu'u cha' ji'i ma tsiya' ti lo'o chalyuu cuxi bi', li' xee ti' ma, ñi'ya si tso'o tsa ntyiji'i sca xee tyucui ña'a ma.

**Nchcui' Jesús ji'i ngu' nu tacati
tsa ndu'ni ycu'i ngu', nti' ngu'**

³⁷Nu lo'o ndye nchcui' Jesús, li' nchcui' sca ngu' fariseo lo'o cha'

tsaa to' tyi yu fariseo bi', cha' cacu ngu' xlyaa. Bi' cha' ndyaa Jesús lo'o yu, li' ndyaa tucua to' mesa ji'i yu. ³⁸Ndube xi ti' yu fariseo bi', nu lo'o na'a yu cha' ná ndyaati ya' Jesús ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o cua cacu ti ngu' tyaja. ³⁹Li' nchcui' ycu'i nu Xu'na na lo'o yu fariseo bi':

—Cu'ma ngu' fariseo —nacui Jesús—, tso'o tsa ndyaati loo ma, ndyaati hichu' cuaña' ma, ñi'ya nti' ndyaati sca tasa, ndyaati sca ca'ña. Pana nde ne' cresiya ji'i ma ni, xcu'i cha' cuxi ntsu'u; nti' ma xlyaa ma na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, lya' ti' ma ji'i ñati. ⁴⁰Tonto tsa cu'ma. ¿Ha si'i sca ti ycu'i Ndyosi nu ngüiñá tyucui ña'a na, masi nde ne' na, masi nde chu' na? Ngüiñá Ni ya' na, lo'o jua'a ña'a Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na. ⁴¹Pana si tyucui tyiquee ma ta ma lcaa cha' tso'o ji'i ma cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i, li' tucua ycu'i Ndyosi cña nu ngua'ni ma cha' lubii cresiya ji'i ma.

⁴²Tya'na tsa cu'ma ngu' fariseo —nacui Jesús—. Tacati tsa ndu'ni ma lo'o ycu'i Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i ma, jua'a lo'o nda ma msta ji'i Ni ne' laa; sa yu'be lcaa quixi' nu tso'o xtyi'i, sa yu'be lcaa quixi' nu nda xtyi'i ji'i scuaa, nda ma cha' bi' ji'i ycu'i Ndyosi clyo lo'o ngüi'ya ca ti ma ji'i. Pana ná liñi ndu'ni cuayá' ma ji'i ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycu'i Ndyosi tsiya' ti; bi' laca cña nu nga'a cha' cua'ni ma yala la, masi ña'a ti cua'ni ma nu xa' la cña sube bi'.

⁴³Tya'na tsa cu'ma ngu' fariseo. Ndiya tsa ti' ma tyucua ma lo bancu su tso'o la ne' laa, jua'a ndiya tsa ti'

mā cha' cua'ni chī ngu' loo mā lo'o ndū mā lcaya'.

⁴⁴Tya'na tsa cu'mā ngu' fariseo, lo'o cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, cha' na ndu'ni ti mā cha' tacati mā. Ñi'ya laca sca cuaá nu ntsiya ne' lo'o jyo'o, su ná sca na nscua chu', ni quee ná nscua, hasta nsta quiya' ngu' chu' bi', cha' ná jlo ti' ngu' cha' cuaá laca; jua'a laca cu'mā, cha' na ñilo'o ti mā jil'i ñati'.

⁴⁵Li' nchcui' sca mstru cha' jo'ó lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, lo'o nchcui' nu'u jua'a, lo'o jil'i cuare nsta nu'u qui'ya.

⁴⁶Nguxacui' Jesús cha' jil'i yu bi' li':

—Lo'o cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, tya'na tsa cu'mā. Ti'l'i tsa cña nu nda mā cha' cua'ni ñati, ña'a cuayá' ná nchca jil'i ngu' tsiya' ti cua'ni ngu' cña bi'. Lo'o cu'mā ni, ná nda mā xi ya' mā jil'i ngu' cha' xtyucua mā jil'i ngu'; ni sca tsu' ya' mā, ná xtyucua mā jil'i ngu'.

⁴⁷Tya'na tsa cu'mā, cha' tso'o tsa ni'l'i ndiña mā hique cuaá su ntsiya jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la; pana la cui' jyo'o cusu' tya'a mā laca nu ndyujui jil'i jyo'o cusu' tso'o tyiquee bi'. ⁴⁸Lo'o jua'a caca cuayá' ti' na cha' sca ti cuayá' cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee mā lo'o jyo'o cusu' tya'a mā; na cua ndyujui jyo'o cusu' bi' jil'i ñati nu ngua'ni cña jil'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la, lo'o juani cu'mā laca nu ndiña mā ni'l'i hique cuaá su ntsiya ngu' jyo'o nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi bi'.

⁴⁹Tii tsa ycu' Ndyosi, bi' cha' ndi'ya nchcui' Ni tya sa'ni la: “Tya

culo na' cña jil'i ngu' cha' caa ngu' slo ñati chalyuu. Chcui' ngu' bi' cha' liñi lo'o xa' ñati cuentya 'na. Lo'o li' cujuui ñati chalyuu jil'i tyuu tya'a ngu' bi', jua'a cua'ni lya' ti' ñati jil'i xa' la ngu' bi'”, nacui quityi jil'i ycu' Ndyosi bi'. ⁵⁰Pana xcube' ycu' Ndyosi jil'i ñati nu ndi'l'i chalyuu re juani, xqui'ya cha' ndyujui ngu' jil'i leaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi tya sa'ni la, tya lo'o ngüiná Ni chalyuu tya clyo la; ⁵¹tya lo'o ngujui jyo'o Abel, ña'a cuayá' nu ngujui jyo'o Zacarías, ndyujui tsa ngu' jil'i ñati jil'i ycu' Ni. Lo'o nu Zacarías bi' ni, cla'be ne' laa ndū yu; sca la'a ti ntucua mesa su ndyaqui msta, chaca la'a nscua ni'l'i nu tacati tsa jil'i ycu' Ndyosi, cla'be laja bi' ndyujui ngu' jil'i yu. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā, cha' xcube' ycu' Ni jil'i cu'mā ñati chalyuu juani, xqui'ya cha' ngujui ngu' bi' cua sa'ni la.

⁵²Tya'na tsa cu'mā, mstru cha' jo'ó. Cua nquijeloo jil'i mā ñi'ya nu ca tsa'a mā leaa lo cha' nquicha', pana ná ntaja'a ycu' ca mā ca tsa'a mā cha' bi' tsiya' ti; jua'a ndacu' mā cha' jil'i xa' ñati nu lo'o ngua ti' ngu' ca tsa'a ngu'.

⁵³Nu lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxana ngu' mstru cha' jo'ó bi', lo'o ngu' fariseo bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ycu' Jesús. Cuxi tsa tyiquee ngu' bi', bi' cha' quiña'a tsa cha' tucui nchcuane ngu' jil'i Jesús li'. ⁵⁴Ngua ti' ngu' bi' cuna ngu' sca cha' cuxi si tyu'u tsa tu'ba Jesús, cha' li' caja ñi'ya nu sta ngu' bi' qui'ya jil'i yu.

Nchcui' Jesús ji'i ñati nu
tucua cha' ntsu'u tyiquee

12 Cua ndyu'u ti'i tyuu tsa
mil tya'a ñati slo Jesús li'.
Tachaa tsa ndi'i ngu' bi', ña'a cuayá'
nu nsatá quiya' ngu' ji'i tya'a ngu'.
Laja li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i:

—Tii ti' mā ji'i cña nu ndyu'ni ngu'
fariseo, nu ngu' nu tacati tsa ndu'ni
ycui' ca ngu', nti' ngu'. ²Tiya' la
quijeloo ji'i ñati lcaa cha' nu ntsu'u
yacu' ti juani; jua'a tiya' la caja ñi'ya
nu ca cuayá' la ti' ñati lcaa cha' nu
ndyaca cuaana ti juani. ³Lcaa cha'
nu cua nda mā lo'o ngu' toni'i ti
ji'i ngu', ca nde loo la cuna lcaa ñati
cha' bi'; lcaa cha' nu cua nchcui'
cuaana ti mā lo'o ngu', masi nga'a
ya' ni'i su ndi'i mā, ca nde loo la cuij
tsa cañi xi'ya ngu' cha' bi' tyucui
ña'a lquichi.

Nde cha' nu chañi cha' cutsii na ji'i

⁴Tya'a tso'o na' laca cu'mā, bi'
cha' chcui' na' cha' re lo'o mā, cha'
ná cutsii mā ji'i ñati chalyuu nu
caca cujuui ji'na, cha' nu nga'aa
caca cua'ni ngu' xa' la cha' cuxi
ji'na ca tiya' la, nu lo'o cua ngujuui
na. ⁵Cacha' na' ji'i mā juani, ti ji'i
nu chañi cha' nga'a cha' cutsii mā
ji'i: ycui' Ndyosi ni, cutsii mā ji'i Ni.
Nu lo'o qui'ya Ni cresiya ji'i ñati, li'
ntsu'u chacuayá' ji'i Ni cha' culo Ni
cña ji'i cresiya ji'i ngu' cha' tsa ca
bilyaa, si nti' Ni. Cha' liñi nchcui'
na' lo'o mā juani: tso'o la si cutsii
mā ji'i ycui' Ndyosi lacua.

⁶Cua jlo ti' mā cha' tsa'ña tsa
nga'a quiñi sube nu ndujui' ngu',
hasta ca'yu tya'a quiñi sube caja ji'i

mā chu' tucua paxu ti; pana ycui'
Ndyosi ni, ña'asii Ni ji'i lcaa na'ni
sube bi'. ⁷Lo'o jua'a cu'mā, nda Ni
cuentya ji'i scaa mā, cua jlo ti' Ni ni
lcua tya'a quicha' hique scaa mā; bi'
cha' ná cutsii mā, cha' quiña'a tsa
ntsu'u loo cu'mā ca slo ycui' Ndyosi.
Ná stu'ba ntsu'u loo quiñi sube lo'o
mā tsiya' ti, masi lo'o quiña'a tsa bi'.

**Ñati nu ná ntsii chcui' cha' liñi
ji'i Jesús, masi slo xa' ñati**

⁸Ndi'ya nchcui' na' lo'o mā juani: lo'o
ná ca tyuju'u ti' mā chcui' mā slo xa' ñati
chalyuu cha' laca mā ñati 'na, la cui'
jua'a na' nu lijyaa cha' caca na' ñati, ná
ca tyuju'u ti' na' chcui' na' cha' laca mā
ñati 'na; chcui' na' jua'a ca su tyi'i na'
lo'o xca ji'i ycui' Ndyosi nde cua. ⁹Pana
si ntsu'u sca mā nu chcui' lo'o xa' ñati
cha' ná ntsu'u cha' ji'i tsiya' ti lo'o na',
la cui' jua'a na', tacu' na' cha' ji'i ñati bi'
slo xca ji'i ycui' Ndyosi nde cua.

¹⁰Cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i
ñati nu chcui' cha' cuxi jna' nu lijyaa
cha' caca na' ñati; pana ñati nu
chcui' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni
Xtyi'i ycui' Ndyosi, nga'aa cua'ni
clyu ti' Ni ji'i ñati bi'.

¹¹Cu'mā nu laca mā ñati 'na ni, ná
cutsii mā nu lo'o chcui' cuayá' ngu' lo'o
mā ne' laa, masi nu lo'o cua'ni cuayá'
ngu' ji'i mā slo ngu' nu laca cña. Ná
culacua tsa ti' mā ñi'ya caca cha' nu
chcui' mā lo'o ngu' bi', cha' clya'a mā ji'i
ngu'; ¹²Xtyi'i ycui' Ndyosi culu'u ji'i mā
ñi'ya nu chcui' mā lo'o ngu' lo'o tyalaa
tyempo bi'.

Nu culiya' tonto

¹³Nga'a sca nu qui'yu laja ñati
quiña'a. Nguxana yu nchcui' yu lo'o
Jesús li':

—Cusu' —nacui yu—, cuacha' clya nu'u jil'i yu tya'a na' cha' tya'be cha' culiya' nu nguxtyanu sti ya jil'i ya lo'o yu.

¹⁴Li' nguxacui Jesús cha' jil'i yu bi':

—Si'i cña 'na laca cua, cha' cua'ni cuayá' na' jil'i ma; si'i cña 'na laca bi', cha' sa'be na' cha' culiya' nu tyacua jil'i scaa ma.

¹⁵Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ñati nu nga'a slo:

—Tii ti' ma tyi'i ma chalyuu. Ná tyacui tsa ti' ma jil'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jil'i ñati nu lo'o ndi'i ma nde chalyuu; ná caja chalyuu chañi ca ji'na xqui'ya cha' culiya' na, ni si'i xqui'ya cha' ntsu'u quiña'a tsa cha' tso'o ji'na.

¹⁶Lo'o li' nda Jesús cuij re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca yu culiya'. Tso'o tsa yuu nu ntsu'u jil'i yu, quiña'a tsa ltya ngujui jil'i yu li'. ¹⁷Lo'o li' nguxana nu culiya' bi', ngulacua ti' yu ndi'ya: “¿Na ca cua'ni na' ni? Ná tyu'u scua su tyuco'o ltya 'na. ¹⁸Ndi'ya cua'ni na' lacua: tso'o la cuityi na' lcaa ja'ba 'na cha' tya' xa' ni'i tlyu la. Ca bi' xco'o na' ltya 'na, lo'o jua'a lcaa lo yu'ba 'na. ¹⁹Li' chaa ti' na' ñacui na': Tso'o tsa chalyuu nu ngujui 'na juani. Quiña'a tsa cha' tso'o cua ntsu'u co'o 'na, nu tyu'u scua tyuu yija 'na. Juani lasa ti tyi'i na' chalyuu; ntsu'u tsa na cacu na' nde loo la ni, masi co'o na' lcui, masi tya'a na' pasiya.” ²⁰Li' nchcui' ycu'i Ndyosi lo'o yu: “Tonto tsa nclyacua ti' nu'u. Talya ndyi ti cajaa nu'u”, nacui Ni jil'i nu culiya' bi'. “¿Ti jil'i tyanu lcaa cha' tso'o nu cua nguxco'o ca ti nu'u, cha'

caja jinu'u nquicha'?” nacui Ni jil'i nu culiya' bi'. ²¹Jua'a caca jil'i ñati nu xcu'i cha' caca culiya' ycu'i ti ngu' ndya'a tyiquee ngu', pana ná ndube ti' ngu' si caca ngu' ñati tso'o cuentya jil'i ycu'i Ndyosi.

Ña'asii ycu'i Ndyosi jil'i sñi' Ni nu ndi'i lo yuu chalyuu

²²Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Ndi'ya cha' chcui' na' lo'o ma juani: Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' ma na laca nu lyiji jil'i ma cha' cacu ma su ndi'i ma chalyuu, ni ná culacua tsa ti' ma cha' jil'i ste' ma. ²³Cuayá' cha' lu'ú ti na, masi si'i quiña'a tsa na cacu na; cuayá' tsa si tso'o ti ti' na, masi si'i tso'o tsa ña'a ste' na. ²⁴Culacua xi ti' ma ñi'ya laca jil'i na'ni nu naa cuitya'; ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua, ná ntsu'u ni'i jil'i ni', ni ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana nda Ni na cacu ni' jua'a ti. Lo'o cu'ma ni, quiña'a la ntsu'u loo cu'ma que cuitya' bi' cuentya jil'i ycu'i Ndyosi. ²⁵Nga'aa caca caluu la ma ni sa cla'be metro cua la, masi quiña'a tsa cha' culacua ti' ma; ²⁶masi cha' xca ti laca bi', ná nchca cua'ni ma jil'i tsiya' ti. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' culacua ti' ma jil'i sca cha' nu cua tonu la.

²⁷Ña'a ma xi queé nu ntsu'u laja quixi' jua. Tso'o tsa nda bi' queé, masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca jil'i bi' cua'ni cha' caja late' cacu'. Ndi'ya ñacui na' jil'i ma cuentya jil'i jyo'o Salomón: culiya' tsa jyo'o bi', tso'o tsa ña'a ste' yu; pana ná stu'ba ña'a ste' yu lo'o queé jua, cha' nu queé jua ni, tso'o la ña'a

bi'. ²⁸La cui' jua'a lo'o quii nu ndi'i ne' quixi' jua juani, ndyaluu quii bi' tso'o ti; pana chaca tsa, li' nga'aa tyaca' cha' cua ndyaqui. Ycui' Ndyosi ndu'ni cha' tso'o tsa ña'a quii; jua'a cu'ma ni, chañi cha' ta ycu' Ni late' cacu' ma, masi xti tsa cha' jlya ti' ma jil'i Ni. ²⁹Bi' cha' juani, nga'aa quiña'a tsa cha' culacua ti' ma: "¿Na ca cacu na juani? ¿Na ca co'o na juani?" Si'i na xcui' tya'a lube ma tsaana ma jil'i cha' bi', ³⁰cha' xcui' jua'a nclacua ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'i jua'a ti. Pana cu'ma ni, ná cube ti' ma, jlo ti' ycu' Sti ma ñi'ya caca caja lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u jil'i ma chalyuu. ³¹Si'i xcui' cuentya jil'i ycu' ca ti ma culacua ti' ma. Ndi'ya cua'ni ma: taquiya' ma jil'i lcaa cha' nu nchcui' ycu' Ni, cha' caca Ni loo ne' cresiya jil'i ma su ndi'i ma nde chalyuu; jua'a ta Ni lcaa na nu lyiji xi jil'i ma li'.

**Lcaa na nu ntsu'u ji'na tya
na jil'i ycu' Ndyosi**

³²Ná cutsij cu'ma. Ñati 'na laca ma, masi xti ti ngu' tya'a ma, cu'ma nu laca ma taju ñati jil'i ycu' Ndyosi; cua ngujui chalyuu tso'o jil'i ma cha' ycu' Ndyosi Sti na laca loo jil'i ma, cha' jua'a nti' ycu' Ni. ³³Ná cube ti' ma, cujui' ma na nu ntsu'u jil'i ma cha' ta ma cñi jil'i ngu' ti'i. Lo'o jua'a nga'aa casu cuiji' su ntsu'u cñi jil'i ma, nga'aa tye na nu nguxco'o ma ca slo ycu' Ndyosi nu ntucua nde cua; ca bi' nga'aa caca tyucuaana ngu' cñi bi', nga'aa caca cacu cuixu' jil'i. ³⁴Cua ña'a ca cha' nu tyaca'a la jil'i ma chalyuu, tyanu cresiya jil'i ma ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o jil'i ma nde chalyuu, masi cha' tso'o

nu cua nchco'o Ni cuentya jil'i ma ca su ntucua ycu' Ni.

Tii ti' na tyi'i na chalyuu

³⁵⁻³⁶Tii ti ti' ma tyil'i ma chalyuu cha' caca cua'ni yala ma, ñi'ya lo'o ndu'ni yala ngu' msu nu ndi'i na'asii ni'i jil'i ngu'. Talya laca lo'o cua ndyaa xu'na ni'i bi' ta'a su caja clyo'o ngu'. Tya tii msu bi', tya lacu' ngu' ste' ngu', ña'a ti ntsu'u xee ni'i bi' su ndyanu ngu' msu to' tyi xu'na ngu'; tya tii ngu' cha' ntajatya ngu' jil'i xu'na ngu', ni jacua' tyalaa ycu' xu'na bi'. Lo'o tyalaa ycu', cujui' ya' yu toni'i nde liya', yala ti saala msu bi' toni'i jil'i li'. ³⁷Tso'o tsa caca jil'i msu bi', si tya tii ngu' nu lo'o tyalaa xu'na ngu' cha' cua'ni clya ngu' cña jil'i xu'na ngu'. Cha' liñi ta na' lo'o ma, cha' ndi'ya ñacui' xu'na ni'i bi' jil'i ngu' msu jil'i: "Cua'a clya ma to' mesa". Li' cua'ni cña ti' ycu' xu'na ngu' cha' xacu jil'i ngu'. ³⁸Tso'o tsa caca jil'i ngu' bi' si tya tii ngu', masi talya tsa tyalaa ycu' nu laca loo bi', masi tyeje tacui cla'be talya tyalaa yu.

³⁹Nda ma cuentya ñi'ya nu cua'ni sca xu'na ni'i, si jlo ti' yu ni hora tyalaa sca yu cuaana ni'i; cua'a yu toni'i, cha' ná ta yu chacuayá' cuaana ngu' na nu ntsu'u ni'i.

⁴⁰Lo'o jua'a cu'ma ni, tii ti ti' tyil'i ma chalyuu; tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ná tyiquee' tyaa na' sca hora nu ná culacua ti' ma cha' caa na'.

**Nu msu nu ndaquiya'
tso'o jil'i xu'na yu**

⁴¹—Cusu' —nacui Pedro jil'i Jesús li'—, ¿ha lo'o cuare ti nda nu'u cuii

bi'? ¿Ha ná tso'o la si cuna lcaa ñati cha' bi', nti' nu'u? —nacui Pedro.

⁴²Li' nguxacui Jesús cha' jil'i yu:

—¿Ha ntsu'u cu'ma nu tyucui tyiquee ma ntaja'a ma cua'ni ma cña 'na? Ndi'ya cua'ni ma lacua: sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña jil'i yu cha' caca yu loo ne' ni'l' jil'i xu'na yu; culo xu'na yu cña jil'i yu cha' xacu yu jil'i lcaa ngu' nu ndil'i ni'l' bi'.

⁴³Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caa xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu jil'i yu. ⁴⁴Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu jil'i msu bi' li', ña'a cuayá' caca yu loo jil'i lcaa cña nu ntsu'u jil'i xu'na yu bi'. ⁴⁵Pana sca msu nu ná ndube ti' jil'i cña nu ngulo xu'na yu jil'i yu, hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu: “Tiya' tsa caa xu'na na'”, culacua ti' yu. Li' xana yu bi' cua'ni xña'a yu; cua'ni tyaala yu jil'i tya'a msu yu, masi cuna'a, masi qui'yu ngu'. Tso'o tsa cacu yu scuaa, tsa cu' ti co'o yu lcui, tsa cu' ti tya'a yu cu'bi yu. ⁴⁶Lo'o li' tsiya' ca tyu'u tucua xu'na yu sca tsá lo'o ná tii yu. Ná jlo ti' yu ni hora tyu'u tucua ycu' nu xu'na yu chaca quiya', la cui' ti ná jlya ti' yu si tyalaa xu'na yu tsá bi'. Li' ti'í tsa xcube' xu'na yu jil'i yu xña'a bi'. Stu'ba ti tsaa yu ca bilyaa cha' chcube' yu lo'o ñati nu ná ndaquiya' jil'i ycu' Ndyosi tsiya' ti.

⁴⁷Lo'o jlo ti' msu bi' ni cña ngulo xu'na yu jil'i yu, lo'o li' ná yala ti' yu cha' cua'ni yu cña bi', xcube' xu'na yu jil'i yu li'; ti'í tsa quiji'l' xu'na yu jil'i yu. ⁴⁸Pana chaca msu nu ná ngua cuayá' ti' ni cña ngulo xu'na yu jil'i yu, xti la cha' chcube' yu bi'

li'; jo'o la xi quiji'l' xu'na yu jil'i yu, masi ndacui cha' chcube' lye yu xqui'ya cña nu ná ngua'ni yu bi'. Nu lo'o ta ycu' Ndyosi tyuu lo cha' jil'na, jua'a tyuu lo cña ndu'ni cha' cua'ni na cuentya jil'i Ni; la cui' ti cha' lo'o xtyanu ñati quiña'a tsa cña jil'na, li' ndu'ni cha' cua'ni na quiña'a la cña cuentya jil'i ngu' bi'.

Xuu tya'a ñati chalyuu xqui'ya Jesús

⁴⁹Cua lijya na' nde chalyuu cha' cua'a na' quii' su ndi'i ñati, pana tso'o la nti' na' si cua laca ndyaqui quii' bi'. ⁵⁰Cua xana ti sca cha' tlyu, cua tyatí ti na' sca cña, ñi'ya laca lo'o cua ntyucuatya ngu' 'na; bi' cha' lye tsa ncyacua ti' na' juani: ¿Ni jacua' xcua sel'i cña bi'? ⁵¹¿Ha xcui' ti ti tyi'l' ñati chalyuu xqui'ya cha' cua lijya na' lo yuu, nti' ma? Si'i. Ná nchca tyi'l' ti ti ñati chalyuu, cha' na xuu tya'a ngu' nti' ngu'. ⁵²Ndi'ya caca juani: su ntsu'u ca'yu tya'a ñati tya'a ndi'l' sca ti ni'l', li' xana sna tya'a ngu' nu ná ngusñi ngu' cha' jna', xuu tya'a ngu' bi' lo'o nu tucua tya'a ngu' nu ngusñi cha' jna'; masi ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ná ngusñi cha' jna' lo'o sna tya'a ngu' nu ngusñi cha' bi', la cui' ti xuu tya'a ngu' xqui'ya na' —nacui Jesús—. ⁵³Xuu tya'a sca ñati lo'o sñi' qui'yu yu, jua'a xuu tya'a sca yu qui'yu lo'o sti yu; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' cuna'a, jua'a xuu tya'a sca cuna'a cuañi' lo'o xtya'a; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' xii, jua'a xuu tya'a sca cuxii lo'o xtya'a laa cho' xqui'ya na' —nacui Jesús.

**Ná nchca ca tii ngu' na
laca nu lijya nde loo la**

⁵⁴Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ñati, nu lo'o ndi'l' ngu' slo:

—Nu cu'ma ni, ntsu'u quiya' ña'a ma ndyatū coo nde su ndyaa cuichaa, lo'o li' ñacui ma: “Tyo ca'ya”. Chañi cha' jil'i ma, ca'ya tyo tu'ni. ⁵⁵Lo'o xana tyucua cui'i lijya nde calacui, li' ñacui ma: “Cua xana caca tyique' juani”. Lo'o chañi, jua'a caca li'. ⁵⁶iCuiñi tsa cu'ma! Nchca jil'i ma ña'a ma sca na nu ndyaca nde chalyuu, masi sca na nu ndyaca nde cua; cua nslo ma jil'i cha' bi'. ¿Ni cha' laca ná nchca ca tii ma tsiya' ti na ca ndyaca jna' nde chalyuu juani? —nacui Jesús jil'i ngu'.

Tso'o la xquiñi clya na cha' jil'na lo'o tya'a cusuu na

⁵⁷¿Ni cha' laca ná nchca quiñi tso'o cha' jil'i ma lo'o tya'a ma? ⁵⁸Ndi'ya tso'o la cua'ni ma, si ntsu'u cha' tsa lo'o sca ñati jil'i ma slo bese cha' sta yu qui'ya jil'i ma: cua'ni cña ti' ma cha' xquiñi ma cha' jil'i ma lo'o yu laja lo'o tya ndyaa ti ma tyucui. Pana si ná cua'ni ma jua'a, li' tya bese jil'i ma ya' policia. Lo'o ngu' bi' ni, su'ba ngu' jil'i ma ne' chcuá li'. ⁵⁹Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' nga'aa tyu'u ma tsiya' ti ña'a cuayá' nu ta ma lcaa ca centavo nu ndijña ñati bi' jil'i ma.

Nga'a cha' culochu' na jil'i cha' cuxi nu ndyu'ni na

13 La cui' tyempo bi' ndi'i xi ñati ca su ndu Jesús. Ndacha' ngu' bi' jil'i yu li', ñi'ya ngua lo'o ndyujuii gobernador Pilato jil'i tyuu tya'a ngu' Galilea. Laja lo'o ndyu'ni tacati nu ngu' Galilea bi' ne' laa, nu lo'o ndyujuii

ngu' na'ni nu caca msta jil'i ycuil' Ndyosi, li' ndyujuii sendaru nu jil'i nu Pilato bi' jil'i ngu' bi', nacui ngu'. ²Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' Galilea, bi' cha' ndyujuii Pilato jil'i ngu', nti' ma? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya nu ndu'ni tya'a quichi' tyi ngu', ³si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a cu'ma ni, si ná ca tyuju'u ti' ma jil'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' culochu' ma cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa ma li' —nacui Jesús jil'i ngu'—. ⁴Lo'o nu xa' taju ti'ñu xna tya'a ñati bi' ni, ngujuii ngu' bi' ca to' hitya Siloé lo'o ncluyú ni'i cua bi' hichu' ngu' li'. ¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' ngua jua'a nti' cu'ma? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya nu ndu'ni tya'a ngu' quichi' Jerusalén, ⁵si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a cu'ma ni, si ná ca tyuju'u ti' ma jil'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' culochu' ma cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa cu'ma.

Yaca quityi nu ná nda si'yu tsiya' ti

⁶Li' ndacha' Jesús cha' re jil'i ngu': —Ndi'i sca lo ñati nu ntsu'u sca yaca quityi nu tso'o tsa jil'i, yaca nu nda si'yu tyacala'; ndu yaca bi' laja su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi. Tiya' la li' ndyaa na'a yu jil'i yaca quityi bi' si ntsu'u si'yu lo. Ni sca si'yu ná nga'a lo, ná sca na ngujui jil'i yu tsiya' ti. ⁷Bi' cha' nacui ycuil' yu jil'i nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi': “Ndacui sna yija ñaa na', yaa na'a na' si ntsu'u si'yu lo yaca quityi re, lo'o ná ngujui 'na tsiya' ti. Xi'yu jil'i, culo jil'i tsiya' ti, cha' na ndu laja ti

yaca re; tso'lo la si xa' la na cataa na lo yuu re”, nacui nu ca jil'i yuu bi'. ⁸Li' nguxacui nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' cha' jil'i xu'na yu: “Xtyanu nu'u jil'i yaca re chaca tya yija, cusu'”, nacui yu. “Xtyil'i na' yuu su ntucua suu yaca re, su'ba na' quiña'a xi yuu cataa suu. ⁹Ná tyiquee' si tyaja'a si'yu, tyu'u jua'a li'; pana si ná tyu'u tsiya' ti, si'yu nu'u jil'i li'.”

Sca tsá ta'a ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca nu cuna'a nu nchcu' tyucuí

¹⁰Ngua sca tsá ta'a lo'o ndi'i Jesús ne' laa nclyu'u yu jil'i ñati. ¹¹Ndacua nga'a sca nu cuna'a nu ngusñi cui'i cuxi jil'i. Xqui'ya cui'i bi' ngua quicha ma' ti'ñu xna yija; cua nchcu' hichu' ma' tsiya' ti, ña'a cuayá' nu nga'aa ngua jil'i ma' xquiñi jil'i ycuil' ma'. ¹²Lo'o na'a Jesús jil'i ma' cusu' bi', li' nchcui' yu lo'o ma':

—Cua ndyaca tso'lo nu'u juani, nga'aa tyacua quicha jua jinu'u chaca quiya' —nacui yu jil'i ma' cusu' bi'.

¹³Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu' ma'. Hora ti ngüñi tyucuí hichu' ma'. Li' nacui ma' cha' tlyu tsa cña ndu'ni ycuil' Ndyosi. ¹⁴Pana nu qui'yu nu laca loo ne' laa bi' ni, ngunasí' tsa yu bi', cha' ngua'ni Jesús jo'o jil'i ngu' tsá ta'a.

—Scuá tsá tso'lo cha' cua'ni na cña —nacui nu laca loo bi'—, bi' tsá tso'lo cha' tyaa ma' cha' caca jo'o jil'i ma; nga'aa caa ma' tsá ta'a li' —nacui.

¹⁵—Cuiñi tsa nu'u —nacui Jesús jil'i nu laca loo ne' laa bi' li'—. Lcaa cu'ma lo'o tya'a ma' nsati' ma' toro jil'i ma, masi huru jil'i ma, cha' tsaa lo'o ma' jil'i ni' cha' co'o ni' hitya,

masi tsá ta'a —nacui yu—. ¹⁶Lo'o jua'a nu cuna'a re nu la cui' tya'a ñati jil'i jyo'o Abraham ni, cua ti'ñu xna yija nguta'a ma' ndatsaa Satanás jil'i ma'. ¿Ha ná tso'lo nti' ma' si cua'ni lyaá na' jil'i ma', masi tsá ta'a? —nacui Jesús.

¹⁷Nguju'u tsa ti' ngu' tya'a cusuu Jesús cha' nguxacui yu cha' jil'i nu laca loo bi' jua'a. Pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu xa' la ñati nu ndu ca bi', cha' na'a ngu' lcaa cña tonu nu ngua'ni Jesús.

Cuii jil'i si'yu cuxee

¹⁸Li' xa' ngulu'u Jesús sca cha' jil'i ngu':

—Chaca cha' chcuil' na' lo'o ma' juani, cha' caca cuayá' ti' ma' ñi'ya caca lo'o laca ycuil' Ni loo ne' cresiya jil'i ma; ¹⁹Laca cha' bi' ñi'ya nti' sca ti si'yu cuxee, nu ndyaa lo'o sca ñati jil'i ndyataa yu jil'i ne' lo'o jil'i yu. Lo'o li', lo'o cua ndyaluu la, sca yaca tonu tsa laca bi'. Li' nguxana ndyalaa quiñi cha' cuiña' ni' xlyati' laja sta' yaca bi', cha' tso'lo tsa tonu yaca bi'.

Cuii jil'i scuá tiye'

²⁰Chaca quiya' nda Jesús sca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcuil' na' lo'o ma' ñi'ya caca lo'o laca ycuil' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ma —nacui—. ²¹Laca cha' bi' ñi'ya laca sca ycu' scuá tiye' nu ngusu'ba sca nu cuna'a lo sna tya'a sca' catyá xlyá, nguixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacu' scuá bi'.

Nu toni'i chubi ti

²²Tyucuii su ndyaa Jesús lo'o ngu' ca Jerusalén, ndya'a ngu' nde tyuu

tya'a quichĭ tonu; lo'o jua'a tyuu
 tya'a quichĭ sube ndya'a ngu', cha'
 chcu' yu cha' jil'i ycu' Ndyosi lo'o
 ngu' quichĭ bi'. ²³Laja li' nchcuane
 sca ñatĭ jil'i yu:

—¿Ha xti ti ñatĭ nu cua'ni lyaá Ni
 jil'i lo'o cua tye ti chalyuu, cusu'?

—nacui.

Nguxacui Jesús cha' jil'i ñatĭ bi' li':

²⁴—Chubi tsa tonil'i su tyatĭ mā
 ca bi', bi' cha' cua'ni yala mā cha'
 quije tyucui jil'i mā nu tyalaa ca
 tonil'i bi'. Ndi'ya ñacui na' jil'i mā:
 Ntsu'u quiña'a tsa ñatĭ nu cua
 nchcu' cha' cua tyatĭ ti ngu' tonil'i
 bi', pana na ndu'ni ti ngu' jua'a; ná
 nchca quije jil'i ngu' tsiya' ti ñil'ya
 caca nu tyatĭ ngu' tonil'i bi'. ²⁵Li'
 tyatĭ xu'na ni'i bi', cha' tacu' yu
 tonil'i bi'. Lo'o tyalaa cu'mā, li' xana
 mā kujui' ya' mā tonil'i bi', chcu'
 mā lo'o: “Xaala mā tonil'i, cusu’”.
 Li' ñacui yu jil'i mā: “Ná jlo ti' na'
 ti ñatĭ laca cu'mā”. ²⁶Lo'o li' xacui
 mā cha' jil'i: “Cusu', cua ndyacu ya
 tyaja lo'o nu'u, cua ndyi'o ya hitya
 lo'o nu'u. Cua ndyaa nu'u ngulu'u
 nu'u jil'i tya'a quichĭ tyi ya”, ñacui
 mā. ²⁷Chaca quiya' chcu' yu lo'o
 mā li': “Ná jlo ti' na' tsiya' ti, ti
 ñatĭ laca cu'mā. Tyaa clya mā tso'o
 la; nga'aa nti' na' ña'a na' jil'i mā,
 cha' ñatĭ cuxi laca mā.” ²⁸Xi'ya tsa
 mā li', cacu la'ya mā cha' lye tsa
 ñasi' mā. Ca xñi'i tsa ti' mā lo'o
 ña'a mā su ndi'i quiña'a tsa ñatĭ slo
 ycu' Ndyosi ca lo'o tye chalyuu;
 masi jyo'o Abraham, masi jyo'o
 Isaac, masi jyo'o Jacob, masi lcaa
 jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu'
 Ndyosi sa'ni la, ña'a mā jil'i ngu' ndi'i
 ngu' ca bi'. Lo'o cu'mā ni, xtyanu
 Ni jil'i mā nde liya'. ²⁹Lcaa quichĭ

chalyuu ntsu'u ngu' nu tyaa ngu'
 cacu ngu' lo'o ycu' Ndyosi, nu lo'o
 caca Ni loo lo'o tye chalyuu; nde
 su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' tyaa
 ngu', jua'a tyu'u ngu' nde su ndyaa
 cuichaa, lo'o nde tyá' tyu'u ngu',
 lo'o nde calacui tyu'u ngu', tyaa
 lcaa ngu' ca su tlyu su ntucua ycu'
 Ni. ³⁰Lo'o li' nde loo la caca xi ngu'
 nu tyu'u tucua su cua tye ti cha';
 jua'a nde chu' la tyanu xi ngu' nu
 ndu'u tucua clyo.

Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a jil'i ngu' quichĭ Jerusalén

³¹La cui' tyempo bi' lijya xi tya'a
 ngu' fariseo cha' chcu' lo'o Jesús:
 —Tyaa clya nu'u juani —nacui
 ngu' jil'i—. Tyu'u nu'u su ndi'i nu'u
 re, yaa nu'u tyi'i chaca sel'i, cha' cua
 nti' rey Herodes kujui' jinu'u.

³²Nchcu' Jesús lo'o ngu' bi' li':
 —Yaa cacha' mā cha' re jil'i nu
 cusu' tyaala bi': “Tsa juani lo'o
 tsa quee tya tyi'i na' xi chalyuu re
 cha' culo na' cui'i cuxi nu ntsu'u
 jil'i ñatĭ, cha' cua'ni na' cha' tyaca
 tso'o xa' la ngu' quicha. Cuati tsa
 nu nchca tyuna, li' tye cña nu nda
 ycu' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni
 na'.” Jua'a ñacui mā jil'i nu cusu' bi'.
³³Tya'a na' re juani. Tya quiña'a xi
 tyucui lyiji su tya'a na' juani, jua'a
 la quee, jua'a tsa nu nchca tyuna li'.
 Ycu' cu'mā jlo ti' mā cha' nde quichĭ
 Jerusalén ndyiji lcaa ngu' nu laca
 tu'ba jil'i ycu' Ndyosi —nacui Jesús
 jil'i ngu' fariseo bi'—. Bi' cha' tsa'a
 na' ca quichĭ bi' cha' cajaa na', si
 jua'a laca na' tu'ba jil'i ycu' Ndyosi
 nti' mā —nacui Jesús li'—.

³⁴Tya'na tsa cu'mā ngu'
 Jerusalén, cha' tucui tsa cha' nu

ntsu'u ji'i ma. Tya sa'ni ndujui ma ji'i ngu' nu laca tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi, ngujui'i ma quee ji'i ñati nu ngua'a lo Ni cña ji'i. Tyuu tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'i ma, cha' ná ca cuxi ji'i ma; ñi'ya nti' sca su'u nu nxuti'i ji'i sñi' ne' lu'be ni', jua'a nti' na' cua'ni na' lo'o ma, pana ná nda ma chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁵Bi' cha' xñi'i ti' tyanu quichi' tyi ma juani. Nga'aa ña'a ma 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo nu chcu'i ma cha' 'na: "Tso'o tsa ndyu'ni ycu'i Ndyosi xqui'ya yu nu lijya chacuayá' ji'i ycu'i nu Xu'na na", ñacui ma li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu qui'yu nu nchcubé' tsa quicha qui' ji'i

14 Sca tsá nu ndi'i cña' ngu' ndyaa Jesús ndyacu yu xlyaa to' tyi xu'na ngu' fariseo. Lo'o xa' ngu' fariseo ni, na'a tsa ngu' ji'i Jesús li'. ²Nde loo Jesús nga'a sca nu qui'yu nu nchcubé' quicha qui' ji'i. ³Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ji'i ngu' fariseo bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i sca nu quicha tsá ta'a, nti' ma? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i ngu' li'?

⁴Pana nga'aa nchcu'i ngu' bi' tsiya' ti. Li' ntejeya' Jesús ji'i nu quicha bi', ngua'ni cha' ndyaca tso'o yu. Lo'o li' nchcu'i lo'o yu bi':

—Tyaa nu'u to' tyi —nacui Jesús ji'i yu.

⁵Li' xa' nchcu'i Jesús lo'o ngu' fariseo bi' chaca quiya':

—¿Ñi'ya nti' cu'ma? ¿Ñi'ya cua'ni ma si tyú sca huru ji'i ma, si tyú sca

toro ne' tyuu tsá nu ndi'i cña' ngu'? ¿Ha si'i hora ti tsaa culo ma ji'i ni', masi tsá ta'a tlyu laca?

⁶Lo'o ná ngujui ñi'ya nu xacui ngu' cha' ji'i Jesús tsiya' ti li'.

Ñati nu tsaa tyi'i lo'o ngu' ta'a nu caja clyo'o ngu'

⁷Li' na'a Jesús cha' ngulana tsa ngu' fariseo bi' yaca xlya cha' tyucua ngu' su tso'o la nu nde que mesa. Bi' cha' nda Jesús cuii re ji'i ngu' bi' li':

⁸—Nu lo'o tsaa ma su ndyaca ta'a caja clyo'o ngu', ná tyaca'a ma su tlyu su tyucua ngu' nu laca loo. ¿Ñi'ya cua'ni ma si tyalaa xa' ñati nu cua tlyu la cha' ntsu'u ji'i que cu'ma? ⁹Lo'o li' nu ñati nu ndyu'ni ta'a nu cua nchcu'i lo'o ma tya clyo cha' caa ma ni, ná tyiquee' chcu'i yu lo'o ma ndi'ya: "Ta ma su ntucua ma ji'i nu cusu' cua", ñacui yu. Lo'o li' ca tyuju'u tsa ti' ma, tsaa ma tyaca'a ma ca su ná ntsu'u yaca xlya, ca bi' tyaca'a ma tsiya' ti li'. ¹⁰Si'i xcui' na clyana ma su tso'o tyaca'a ma lacua. Nu lo'o tsaa ma sca ta'a, yaa ma tyucua ma sca la'a ti su taca tyucua cua ña'a ca ñati. Lo'o li' caa nu laca loo ji'i ta'a cha' chcu'i yu lo'o ma: "Cusu'", ñacui yu ji'i ma, "cuaa nu'u cha' tyucua xi ca su tso'o la re". Jua'a caca chi' la loo ycu'i cu'ma laja ñati quiña'a nu ntucua to' mesa li'. ¹¹Cua ña'a ca ñati nu nti' cha' tlyu la cha' laca ji'i ycu'i, bi' laca nu ca tyuju'u ti' ca tiya' la; lo'o nu ñati nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ycu'i yu, xtyucua ycu'i Ndyosi ji'i yu bi' li', cha' caca tlyu la tyiquee yu ca tiya' la. ¹²Li' ndi'ya nacui Jesús ji'i nu ñati nu cua nchcu'i lo'o cha' caa tyi'i ta'a ca slo yu:

—Nu lo'o chcu'i ma lo'o ngu' cha' caa ngu' cacu ngu' xlyaa lo'o ma, si'i lo'o tya'a tso'o ti ma chcu'i ma, ni si'i lo'o tya'a ngula ti ma chcu'i ma, ni si'i lo'o tya'a tyijyu' ti ma chcu'i ma, ni si'i lo'o ngu' culiya' ti nu ntucua tyi cacua ti slo ma chcu'i ma li'. Stu'ba ti cua'ni ngu' bi' lo'o ma ca tiya' la, nu lo'o ntsu'u sca ta'a ji'i ngu'; ñi'ya nu ngua'ni ma lo'o ngu', jua'a cua'ni ngu' bi' lo'o ma li'. ¹³Pana si'i jua'a cua'ni ma; nu lo'o cua'ni ma sca ta'a, li' xuti'i ma ji'i ngu' ti'i, lo'o ji'i ngu' quicha, lo'o ji'i ngu' nu cu' quiya', lo'o ji'i ngu' cuityi' cha' cacu ngu' lo'o ma. ¹⁴Li' tso'o tsa tyi'i ma chalyuu si jua'a cua'ni ma, cha' nu ngu' quicha bi' ni, ná caja ñi'ya nu tya ngu' cha' tso'o ji'i ma. Pana tiya' la caja cha' tso'o ji'i ma, nu lo'o tyu'ú ma chaca quiya' lo'o lcaa ngu' jyo'o nu ngua tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi lo'o tya nguti'i ngu' chalyuu.

Cuii ji'i sca ta'a tlyu nu ngua'ni ngu'

¹⁵Tya ndi'i ngu' to' mesa, ngua'a jyaca ngu' ji'i cha' nu nda Jesús lo'o ngu'. Li' nguxacui sca yu tya'a ntucua ngu' cha' ji'i Jesús:

—Tso'o tsa caca ji'i ñati nu cacu scuaa ca su laca ycu'i Ndyosi loo — nacui yu bi'.

¹⁶Li' nguxacui Jesús sca cuii ji'i yu, cha' ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya caca ji'i ñati chalyuu lo'o caa ycu'i Ndyosi cha' caca Ni loo.

—Sca nu qui'yu ngua'ni sca ta'a, nda yu sca sii cha' cacu ngu' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cua nchcu'i yu lo'o quiña'a tsa ñati cha' tyi'i ngu' ta'a. ¹⁷Nu lo'o cua ndyalaa hora

caca sii, li' ngulo yu cña ji'i msu ji'i cha' tsa chcu'i lo'o ngu' ndi'ya: “Cua laca ngua tso'o scuaa nu caca sii ji'i ma, nacui xu'na na”. ¹⁸Li' lcaa ngu' nu cua nchcu'i yu lo'o tya tsubi' la cha' caa ngu' ta'a bi', nguxana ngu' ndijña ngu' cha' clyu ti' ji'i yu. Ndi'ya nacui tsaca ngu': “Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na caa na' slo nu'u juani. Ntsu'u cha' tsa'a tsa na'a na' sca se'i su ngüi'ya ca ti na' yuu, bi' cha' nti' na' cha' cua'ni clyu ti' nu'u 'na.” ¹⁹Lo'o li' nacui chaca yu: “Na ngüi'ya ca ti na' ca'yu latya toro masu; bi' cha' tsa'a cua'ni cuayá' na' lo'o ni', si cua caca cua'ni ni' cña. Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na caa na' slo nu'u juani.” ²⁰Li' nacui chaca yu: “Na ngujui clyo'o ca ti na', bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' caa na' slo nu'u juani”. ²¹Lo'o ndyalaa msu slo xu'na chaca quiya', li' lcaa cha' nu nacui ngu' ji'i ndacha' ji'i xu'na. Lye tsa ngunasi' xu'na ni'i bi' li'. Lo'o li' nacui yu ji'i msu bi': “Yaa clya nu'u lquichi' chaca quiya' cha' chcu'i nu'u lo'o ngu' nu ntsu'u nde calle jua, cha' caa ngu' ta'a slo na'. Chcu'i nu'u lo'o ngu' ti'i, lo'o ngu' quicha, lo'o ngu' nu cu' quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o lcaa ngu' quicha; li' tyaa lo'o ji'i lcaa ngu' bi' ca nde”, nacui xu'na msu bi'. ²²Ca tiya' la li' nacui nu msu bi' ji'i xu'na: “Cusu”, nacui, “cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo nu'u 'na, lo'o ña'a ti tya ntsu'u la se'i su tyi'i ngu' ta'a re.” ²³Li' nacui ycu'i nu xu'na msu bi': “Yaa nu'u nde calle, lcaa tyucui, cua'ni nu'u juersa lo'o ngu' cha' tyaa ngu' ne' ni'i 'na, cha' cha'a ni'i re 'na tyi'i ñati. ²⁴Ndi'ya cha' ta na' lo'o nu'u,

cha' ni tsaca ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tya clyo la, nga'aa cacu ngu' bi' sii re 'na tsiya' ti", nacui xu'na ni'i bi'.

Cua ndye cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li'.

**Tlyu tsa cña caca lo'o xñi
na cha' ji'i Jesús**

²⁵Quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o Jesús, lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

²⁶—¿Ha nti' ma tya'a ma lo'o na'? Ná caca ji'i ma xñi ma cha' jna' si lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i sti ma, masi ji'i xtya'a ma, masi ji'i clyo'o ma, masi ji'i sñi' ma, masi ji'i tya'a ngula ma masi qui'yu masi cuna'a; masi lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i ycu'i' ca ti ma cha' ña'asi ma ji'i ycu'i' ca ma, ná taca caca ma ñati jna' jua'a.

²⁷Si ná tyaja'a ma xñi ma tyucuii nu culu'u na' ji'i ma, ná caca ma ñati jna' li'; ntsu'u cha' xñi ma tyucuii bi', masi cujuui ñati ji'i ma xqui'ya cha' jna'. ²⁸Si ntsu'u cu'ma nu nti' ma cuiña ma sca ni'i tlyu, ¿ha ná culacua ti' ma clyo ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'i ma cha' tyu'u scua cña bi'? Clyo culo ma cuentya ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'i ma, cha' ña'a ma si tyu'u scua cñi ji'i ma ña'a cuayá' nu xcua se'i cña bi'. ²⁹Si cuiña ma quiya' ni'i, lo'o ca tiya' la ná caca cua'ni tye ma ni'i bi', xtyí lo'o ti ngu' ji'i ma li'. Lcaa ñati, nu lo'o ña'a ngu' cña bi', li' xana chcui' ngu'; xtyí lo'o ngu' ji'i xu'na cña bi' li': ³⁰“Nu ñati jua ngua ti' cuiña yu sca ni'i tlyu, pana ná ngua ji'i yu sta se'i yu cña bi'”, ñacui ngu'.

³¹Ñi'ya nti' sca rey nu nti' xu'u tya'a lo'o chaca rey. ¿Ha ná culo

yu cuentya clyo si tyu'u scua tii mil tya'a ti sendaru, cha' tyijiloo ji'i chaca rey nu lo'o calaa mil tya'a sendaru lijya cusuu? ³²Lo'o si jlo ti' cha' ná caca ji'i rey bi', nu lo'o tya tyijyu' lijya nu chaca rey bi', li' hora ti ta yu ji'i ñati cha' tsa ngu' slo nu chaca rey bi', cha' ca ti cha' cusuu bi' hora ca ti. Jua'a cua'ni rey bi' —nacui Jesús—. ³³Lo'o jua'a cua ña'a ca cu'ma nu lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma, ná taca caca ma ñati jna' li'.

Cha' ji'i teje' nu ná tso'o tsiya' ti

³⁴Tso'o tsa teje'; pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u ji'i, nga'aa caja ñi'ya nu cua'nijo'o teje' bi' ji'i ngu' li'. ³⁵Ná tso'o tsiya' ti, ni cha' salú na ji'i lo yuu cha' xtyucua ji'i yuu, ná tso'o; masi quixa' na ji'i lo'o yuu cataa, ná tso'o tsiya' ti, bi' cha' nga'a cha' xcuaa na ji'i —nacui Jesús—. Cua'a jyaca tso'o ma ji'i cha' nu nda na' lo'o ma, si tyaja'a ma cuna ma —nacui Jesús ji'i ngu'.

**Cuii ji'i sca xlya' nu cua
nguna' ji'i ngu'**

15 Lcaa nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu' bi' ni, ñaa ngu' slo Jesús cha' cuna ngu' ni cha' nda yu; jua'a xa' la ngu' cuxi, ñaa ngu' slo Jesús li'. ²Bi' cha' nguxana ngu' fariseo, lo'o jua'a ngu' mstru cha' jo'ó, ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús: —Ndiya ti' yu re cua'ni tya'a yu lo'o ngu' cuxi jua. Stu'ba ti ndacu yu tyaja lo'o ngu' cuxi —nacui ngu' bi'. ³Li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu': ⁴—Nu cu'ma ni, si ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'i ma, lo'o li'

nguna' tsaca jil'i mā —nacui Jesús—, ¿cha ná xtyanu mā jil'i nu quiña'a la tya'a xlya' nu ndyanu taju ti su tso'o ti ndil'i ni' ne' quixi'? Lo'o li' tsa mā tsaana mā jil'i xlya' nu nguna' bi' jil'i mā ña'a cuayá' nu quije bi' jil'i mā.

⁵Nu lo'o cua nquije xlya' bi' jil'i mā, tso'o tsa caca tyiquee mā li'. Hora ti sta mā jil'i ni' tyijya scu mā, ⁶tyaa lo'o mā jil'i toni'i. Lo'o cua ndyalaa mā to' tyi mā, li' xuti'i mā jil'i lcaa tya'a tso'o mā lo'o jil'i tya'a nga'a ti mā, cha' ñacui mā jil'i ngu' ndi'ya: “Ca chaa ti' mā lo'o ya juani cha' cua nquije xlya' nu cua nguna' jil'i ya”.

⁷Ndi'ya ñacui na' jil'i mā: ca chaa tsa ti' ycu' Ndyosi lo'o ñati jil'i Ni ca su ntucua ycu' Ni —nacui Jesús jil'i ngu' fariseo li'—, ca chaa ti' ngu' bi' masi sca ti ñati chalyuu ca tyuju'u ti' jil'i cha' cuxi nu ntsu'u jil'i, culochu' yu jil'i cha' cuxi bi' li'. Ná ntsu'u cha' culacua ti' Ni cuentya jil'i nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a ñati tso'o nu ná ntsu'u cha' cuxi jil'i ngu', nti' ngu'.

Cuii jil'i sca cñi nu cua nguna' jil'i ngu'

⁸Nda Jesús chaca cuii lo'o ngu' li': —¿Ñi'ya cua'ni sca nu cuna'a nu ntsu'u tii tya'a cñi plata jil'i? Si nguna' sca cñi plata bi' jil'i, ¿ñi'ya cua'ni li'? Nti' na' cha' cua'a ma' xi quii' cha' culaja tso'o ni'i bi', ña'a cuayá' nu quije cñi bi' jil'i. ⁹Lo'o cua nquije cñi bi' jil'i, li' xuti'i nu cuna'a bi' jil'i lcaa tya'a tso'o lo'o jil'i lcaa tya'a nga'a cacua ti, cha' catcha' jil'i ngu' ndi'ya: “Ca chaa ti' mā lo'o na' juani, cha' cua nquije cñi nu nguna' bi' jna”. ¹⁰Chaa ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquije cñi jil'i; la cui' jua'a ca slo ycu' Ndyosi, chaa tsa ti' ycu'

Ni lo'o ñati jil'i Ni nde cua, masi sca ti ñati chalyuu ca tyuju'u ti' jil'i cha' cuxi nu ntsu'u jil'i, culochu' yu jil'i cha' cuxi bi' li'.

Sca nu qui'yu cuañi' nu ntucuna' ycu' ca ti yu chalyuu jil'i

¹¹Nda Jesús chaca cuii lo'o ngu' li':

—Ntsu'u sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a sñi' qui'yu jil'i yu. ¹²Lo'o nu cuañi' la ni, nacui yu jil'i sti yu: “Sti na’”, nacui, “xtyanu clya nu'u lcaa cha' tso'o nu nga'a cha' tyacua jna”. Lo'o li' hora ti ndacha sti yu cha' tso'o nu ntsu'u jil'i tyucuaa sñi'. ¹³Cua xtyi tyempo ndyaca, li' ndyujui' nu qui'yu tya cuañi' la lcaa cha' tso'o nu nda sti yu jil'i. Lo'o ngujui cñi ndy'i'ya yu, ndyaa yu tyijyu' li'. Ca chaca tsu' su ndyalaa yu, li' xcu' na ngua'ni ñu'u ti yu chalyuu jil'i yu; nguliji ñu'u ti yu cñi bi' jil'i yu. ¹⁴Pana nu lo'o cua ndye cñi jil'i yu nguliji yu, li' ngua sca jbi'ña tlyu ca loyuu su ndya'a yu; ná ntsu'u na cacu yu, lye tsa ntyute' yu li'. ¹⁵La cui' quichi' su ntsu'u yu bi' ndyaa yu ne' xña jil'i sca ñati; ngulo nu ñati bi' cña jil'i yu, li' ndyaa yu ne' sca lo'o jil'i ñati bi' su ntsu'u cube' jil'i, cha' xacu yu jil'i cube' bi' jil'i ngu'. ¹⁶Lo'o li' ngua ti' yu si tyaala' la jil'i yu lo'o cacu yu si'yu quixi' tya'a nu ndacu cube', cha' ná tucui nda na cacu yu, lo'o jua'a ntyute' tsa yu li'. ¹⁷Hasta li' ngulacua tso'o ti' yu: “¿Ni lcaa tya'a msu ntsu'u to' tyi sti na' ndyu'ni cña? Ná ndyiji jbi'ña jil'i ngu' bi', hasta ntyucua na ndyacu jil'i ngu'. Lo'o na' ni, nga'a na' ca nde ndyiji jbi'ña 'na cha' nga'aa ndyiji na cacu

na'. ¹⁸Tso'o la tya'a na' nde to' tyi sti na' cha' chcu' na' lo'o: Sti na', ñacu' na' ji'i, cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya ji'i ycu' Ndyosi lo'o cuentya jinu'u, cha' nguta'a yu'u ti na'. ¹⁹Nga'aa ntsu'u cha' ñacu' nu'u cha' sñi' nu'u laca na'; tso'o la masi ñi'ya nu ndu'ni nu'u lo'o msu jinu'u, jua'a ti cua'ni nu'u lo'o na'." Jua'a ngulacua ti' yu cha' chcu' yu lo'o sti yu. ²⁰Li' ngutu'u yu ndyaa yu tyucui cha' ñaa yu nde to' tyi sti yu.

²¹Tya tyijyu' ñaa yu lo'o na'a sti yu ji'i yu. Hora ti ndyaa sti yu ndyacua tya'a lo'o yu; ngüityi sti yu ji'i yu li', nchcuicha' sti yu ji'i yu cha' ngua tya'na ti' sti yu ji'i yu. ²¹Li' nacui yu ji'i sti yu: "Sti na'", nacui yu, "cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya ji'i ycu' Ndyosi lo'o jua'a cuentya jinu'u. Nga'aa ntsu'u cha' ñacu' nu'u cha' sñi' nu'u laca na'." ²²Li' nacui ycu' nu' cusu' ji'i msu: "Yaa clya mā culo mā late' nu tso'o la cha' xacu' mā ji'i yu re. Sta mā sca cui' sne ya' yu, su'ba mā caña quiya' yu. ²³Lo'o li' tsa squi'ya mā chqueru nu taa la cha' cujuui mā ji'i cha' cacu na. Cua'ni na sca ta'a, ²⁴cha' ngua ti' na cha' cua ngujuui sñi' na' re, lo'o juani xa' ndyu'u tucua yu; cua nguna' yu ngua ti' na', lo'o xa' ndyalaa yu." Hora ti nguxana ngua'ni ngu' sca ta'a li'.

²⁵Jua'a ndyaca cha' lo'o ndyalaa sñi' nu' cua cusu' la, ndyalaa yu ndyaa yu cña. Cua tyalaa ti yu toni'i ji'i yu, lo'o ndyuna yu nclya'a ngu' musca, cha' cua laca ndyaca jii lo'o ndyalaa yu. ²⁶Li' ngusi'ya yu ji'i sca yu cuañi', nchcuane yu ji'i: "¿Na laca ndyaca jua'?" ²⁷Li' nguxacu' nu yu

cuañi' bi' ji'i yu: "Yu tya'a nu'u nu ndya'a yu'u, cua xa' ndyalaa yu bi' juani", nacui. "Bi' cha' nacui sti nu'u cha' cujuui ya chqueru nu tso'o la ña'a bi', cha' tso'o tsa nti' sti nu'u cha' cua ndyalaa yu tso'o ti." ²⁸Ngunasi' tsa sñi' nu' cua cusu' la bi' li'. Lo'o na'a sti yu cha' ná ntaja'a yu taa yu ca toni'i, li' ndyaa sti yu cha' chcu' lo'o yu. ²⁹Li' nacui yu ji'i sti yu: "Jlo ti' nu'u ni cua lcau yija ndi'i na' ndyu'ni na' cña jinu'u, lo'o ni sca quiya' ná ngua'ni xña'a na' lo'o nu'u; lcaa cña nu ngulo nu'u 'na, ngua'ni na' ji'i. Pana ni sca quiya' ná nda nu'u masi sca chivo piti ti jna' cha' cua'ni na' ta'a lo'o tya'a tso'o na'. ³⁰Nu juani chaca quiya' ndyalaa sñi' nu'u nu ndye cñi jinu'u nguliji ñu'u ti yu lo'o sa'a yu. Lo'o ndyalaa yu bi', hora ti ndyujui mā chqueru taa cha' caca ta'a ji'i", nacui sñi' nu' cua cusu' la. ³¹Li' nacui nu' cusu' sti yu ji'i yu: "Chañi cha' lcaa tsa ndi'i nu'u lo'o na'. Lo'o jua'a lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jna', na jinu'u laca lcaa cha' bi'. ³²Pana juani, tso'o la cha' cua'ni na sca ta'a cha' ndyalaa tya'a nu'u chaca quiya'. Ngua ti' na cha' cua ngujuui yu, pana xa' ndyu'u tucua yu chaca quiya'; cua nguna' yu ngua ti' na, pana ndyalaa yu chaca quiya'. Bi' cha' ndyu'ni na sca jii juani, cha' chaa tsa ti' na."

Sca msu laca loo nu tajua' ti ngua'ni, masi cuxi ti tyiquee yu

16 Li' nchcu' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i: —Ntsu'u sca nu culiya', lo'o jua'a cua ntsu'u sca ñati' nu laca loo ji'i msu ji'i yu culiya' bi'. Lo'o li' ndacha' ngu' ji'i nu culiya' bi', cha'

cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i yu, cha' nguliji ñu'u ti msu nu laca loo ji'i cha' tso'o bi'. ²Li' ngusi'ya xu'na ji'i msu nu laca loo bi', cha' xcuane ji'i msu bi': "¿Ni cha' ta laca nu nchcui' ngu' lo'o na' cha' jinu'u?" nacu'i yu. "¿Ni cña ndyu'ni nu'u nu cua nchcui' ngu' lo'o na'? Tya nu'u cuentya jna' juani, cuacha' clya nu'u cha' jna', ña'a cha' nu cua ngua'ni nu'u. Nga'aa caca nu'u loo ji'i msu 'na juani." ³Quiña'a tsa ngulacua ti' msu nu laca loo bi' li': "¿Na laca cua'ni na' juani, si nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'? Nga'aa jlo ti' na' ñi'ya cua'ni na' li'. Ná qué na' cha' cua'ni na' cña lo yuu; lo'o si tsa'a jña na' msta, la cui' ti jua'a ca tyuju'u tsa ti' na' li'. ⁴Pana cua jlo ti' na' ñi'ya nu cua'ni na' cha' caja su tyi'i na' toni'i ji'i ñati, nu lo'o nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'." Jua'a ngulacua ti' msu bi', cha' cuxi ti tyiquee yu. ⁵Li' ngusi'ya yu ji'i lcaa ñati nu ndacui ji'i xu'na yu, nchcuane yu ji'i ngu' li': "¿Ni tsa lo ta ndacui nu'u ji'i xu'na na'?" nacu'i yu ji'i tsaca ngu'. ⁶"Sca mil tya'a litro setye ndacui na' ji'i", nacu'i ngu' bi' li'. Hora ti nacu'i msu nu laca loo bi' ji'i ngu' bi': "Nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'u. Cua'a clya nu'u re cha' cuiña chaca quityi, nu ñacu'i cha' ca'yu siyento ti litro setye ndacui nu'u ji'i nu cusu' bi'", nacu'i msu bi' ji'i. ⁷Li' nchcuane yu ji'i chaca ngu': "Nu'u ni, ¿ni tsa lo ndacui ji'i xu'na na'?" "Sca siyento tya'a cuju'i nscua' trigo", nacu'i ngu' bi' li'. "Ha'a", nacu'i yu, "nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'u", nacu'i nu msu bi'. "Cua'a clya nu'u ca nde cha' scua chaca

quityi nu ñacu'i cha' jacuayala tya'a cuju'i ti, tsa bi' ti ndacui ji'i nu cusu'." ⁸Tiya' la ngua cuayá' ti' ycui' nu laca xu'na yu ñi'ya nu ndyu'ni yu. "Tajua' tsa ndyu'ni msu nu laca loo bi' 'na laja lo'o ndyu'ni yu cña", nacu'i nu cusu' culiya' bi'.

Lo'o li' tya nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'ma ni, nu nti' tsa ma taquiya' ma ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi —nacu'i—, taca ca tsa'a ma xi lo'o ña'a ma ñi'ya nu ndu'ni xa' la ñati chalyuu lo'o tya'a ngu', masi cuxi ti ngu'.

⁹Ndi'ya chcui' na' lo'o ma lacua: Tso'o ti cua'ni ma lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu; xtyucua ma ji'i xa' ñati lo'o cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma ña'a cuayá' tye chalyuu ji'i ma, cha' jua'a caja tya'a tso'o ma nde chalyuu. Lo'o li' ta ycui' Ndyosi su tyi'i ma slo Ni, su ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ma li'.

¹⁰Nati nu tso'o tsa ngua'ni lyiji sca cña piti ti, jua'a tso'o tsa cua'ni ngu' bi', masi sca cña nu cua tlyu la; pana ñati nu ñilo'o ji'i xu'na ngu' lo'o cua'ni ngu' sca cña piti ti, ná tyiquee! ná caca cua'ni ngu' bi' sca cña nu cua tlyu la. ¹¹Si ná nchca cña'asii ma sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu, ni ná ta ycui' Ndyosi sca cña tso'o la cha' cua'ni ma cuentya ji'i ycui' Ni. ¹²Lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma chalyuu, na nda ycui' Ndyosi cha' bi' jña ti ma; si ná cua'ni tso'o ti ma lo'o cha' bi', ¿ñi'ya cua'ni ma lo'o cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma?

¹³Sca msu ni, ná caca cua'ni yu cña ji'i tucua tya'a xu'na yu sca

tyempo ti; jil'i sca ti xu'na yu taca cua'ni yu cña. Ná tyiquee' ti'í ti' yu ña'a yu jil'i tsaca ñati li', cuati jil'i chaca ñati bi' tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'a yu jil'i; hasta tso'o la cua'ni yu cña jil'i ñati bi', pana jil'i tsaca ñati bi', lasa la cua'ni yu cña jil'i. Ná caca xñi na cha' jil'i ycu' Ndyosi nu Xu'na na si ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na jil'i cñi, cha' ñi'ya si laca chaca xu'na na, jua'a laca cñi bi' li'.

¹⁴Pana ntsu'u tsa tyiquee ngu' fariseo cha' jil'i cñi, bi' cha' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús, ngustí lo'o ti ngu' jil'i yu. ¹⁵Li' ngxutyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi': —Cu'ma —nacuj yu—, tso'o tsa ndu'ni ma cha' ña'a ti xa' ñati jil'i ma, pana cua jlo ti' ycu' Ndyosi lcaa ña'a cha' nu ntsu'u tyiquee ma. Ñati nu tlyu tsa ndu'ni jil'i ycu' ca ngu', xtyanu ti'i ycu' Ndyosi jil'i ngu' bi'.

**Ñi'ya ndyaca lo'o cha' tso'o
nu jil'i ycu' Ndyosi**

¹⁶Nu tyempo cua sa'ni la ni, ntsu'u cha' cusu' jil'i ñati, la cui' cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o Moisés, jua'a lo'o ngu' nu ngua tu'ba jil'i Ni tya sa'ni la; pana nu lo'o ñaa Juan, tya li' ngxaxana ngañi cha' tso'o jil'i ycu' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' tyiquee ñati. Quiña'a tsa ñati, lye tsa nda ngu' juersa cha' xñi ngu' cha' jil'i ycu' Ndyosi.

¹⁷Ná tlyu cña tye lcaa na nu ntsu'u nde cua, jua'a tye tyucui ña'a chalyuu; pana ná tye tsiya' ti ni sca si'yu cha' jil'i lcaa cha' nu cua nda ycu' Ndyosi lo'o na nu ngua sa'ni la.

**Nchcui' Jesús cha' jil'i ñati nu
xtyanu ti'i jil'i clyo'o**

¹⁸Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu yu jil'i clyo'o yu, cha' xa' caja clyo'o yu lo'o xa' nu cuna'a, cha' suba' ndyu'ni yu bi' li'. Lo'o jua'a lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a nu cua ngxutyacu clyo'o jil'i, masi cuentya jil'i ley, la cui' ti cha' suba' laca nu ndyu'ni nu qui'yu bi' li'.

**Cha' jil'i sca nu culiya' lo'o
sca yu ti'i nu naa Lázaro**

¹⁹Cua ntsu'u sca nu culiya', lo'o xcui' late' quiña'a nga'a, xcui' late' tso'o ña'a nchcu' yu. Lo'o jua'a lye tsa ndyu'ni yu, lcaa tsá ndyaca ta'a slo yu. ²⁰Pana ntsu'u sca ñati ti'i nu naa Lázaro, nu xcui' quichu' ntucua tyucui ña'a yu. Toni'i ti jil'i nu culiya' bi' nchca'a Lázaro lcaa tsá. ²¹Cua nti' yu ti'i bi' masi cacu yu satya na nu ndyalú to' mesa su ndyacu nu culiya' bi' li'. Lo'o jua'a ndya'a xne' su nga'a yu cha' nclye'e loo quichu' nu ntsu'u hichu' yu ti'i bi'. ²²Ndyalaa tsá nu ngujuii nu ti'i bi'; lo'o nu xca jil'i ycu' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' jil'i ca slo jyo'o cusu' Abraham, ca su tlyu nu ngua'ni cho'o ycu' Ndyosi. Lo'o jua'a ngujuii nu culiya' bi', ngxatsi' ngu' jil'i li'. ²³Pana nu lo'o cua ntsu'u nu culiya' bi' su nchcube' yu ca bilyaa, li' ngusicua hique yu na'a yu jil'i jyo'o cusu' Abraham tyijyu' ti, lo'o jua'a na'a yu cha' stu'ba ti ntucua jyo'o Lázaro lo'o. ²⁴Li' ngusi'ya nu culiya' bi' jil'i Abraham: “Sti ya Abraham, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'. Ta nu'u jil'i Lázaro jua cha' caa çalo'o xi hitya cha' co'o na', masi lo'o sne ti yu cuicha' yu xi tu'ba na' cha' ca'ya tyacala' xi ltse' na',

cha' lye tsa tyique' nti' na' su ntsu'u na' lo quii' re.”²⁵ Li' nacui jyo'o Abraham jii': “Sñi”, nacui, “tso'o tsa ngua hi lo'o nguti'i nu'u nde chalyuu. Lo'o Lázaro re ni, si'i jua'a ngua jii' yu, cha' lye tsa nchcub'e' yu su nguti'i yu chalyuu. Bi' cha' caja su tso'o tyi'i yu ca nde juani; lo'o nu'u ni, nga'a cha' chcub'e' nu'u.

²⁶Tya ntsu'u la cha' jii' cuare nde su ndi'i ya, ntsu'u sca laja cua'a tlyu cla'be laja su ndi'i cuare lo'o cu'ma; bi' cha' si ntsu'u ngu' nu nti' tsa nde slo cu'ma, ná caca jii' ngu' tyaa ngu'. Lo'o jua'a cu'ma nu ntsu'u ma nde jua, ná caca jii' ma tyaa ma ca nde.”²⁷ Li' tya'na tsa nchcui' nu culiya' bi' lo'o: “Cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na', Abraham sti na'”, nacui nu culiya' bi'. “Ta jii' Lázaro cha' tsa yu to' tyi sti na',²⁸ ca su ntsu'u ca'yu tya'a ngu' tya'a na', cha' chcui' yu lo'o ngu', cha' ná caa ngu' ca nde su ntsu'u na' nchcub'e' na'.”²⁹ Pana nacui Abraham jii':

“Cua jlo ti' ngu' bi' leaa ña'a cha' nu nguscua jyo'o Moisés; jua'a nu xa' la quityi jii' ycui' Ndyosi nu nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni, ntsu'u bi' jii' ngu' tya'a nu'u. Tso'o si cua'a jyaca ngu' jii' cha' nu nscua lo quityi bi'.”

³⁰Li' nguxacui nu culiya' bi' cha' jii': “Tso'o lacua, sti na' Abraham. Pana si tsa sca ngu' jyo'o re ca su ndi'i ngu', li' culochu' ngu' cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'.”³¹ Xa' nchcui' jyo'o Abraham lo'o nu culiya' bi' li': “Lo'o ná nti' ngu' taquiya' ngu' jii' cha' nu nguscua Moisés, lo'o jua'a ná taquiya' ngu' jii' jyo'o cusu' nu ngua'a loo ycui' Ndyosi cña jii' cha' chcui' lo'o ñati, la cui' jua'a ná taquiya' ngu' jii' xa' la cha' nu ta

Ni lo'o ngu', masi tyu'ú sca nu cua ngujuii chaca quiya' cha' chcui' lo'o ngu'”.

Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo la ji'na

17 Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii':

—Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na cha' cua'ni na sca cha' cuxi, pana tya'na tsa sca ñati nu ndatsaa jii' tya'a cha' cua'ni cha' cuxi lo'o.² Tso'o la si tsa ngu' xcuaa ngu' jii' yu lo tyujo'o lo'o sca quee quichi tyaaca' yane yu, cha' nga'aa caja ñi'ya nu tatsaa yu jii' ni sca ñati ñi'ya nti' nu sube re, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o yu.

³Cui'ya ma cuentya si cua'ni sca ngu' tya'a ndya'a ma sca cha' cuxi lo'o ma. Li' chcui' ma lo'o yu cha' nga'aa cua'ni yu cha' cuxi bi' lo'o ma. Lo'o si tya'achu' yu jii' cha' cuxi bi', cua'ni ma cha' clyu ti' jii' yu li';⁴ masi cati quiya' ta yu cha' ñasi' ti' jii' ma sca tsa, lo'o cati quiya' caa yu cha' chcui' yu lo'o ma: “Cui'ya ma cha' clyu ti' jna', nga'aa cua'ni na' jua'a juani”, ñacui yu, li' nga'a cha' cui'ya ma cha' clyu ti' jii' yu.

Quiña'a tsa cha' caca ji'na si jlya ti' na jii' ycui' Ndyosi

⁵Li' nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' Jesús:

—Xtyucua nu'u jii' ya cha' taca jlya la ti' ya cha' jinu'u —nacui ngu' jii'.

⁶—Jlo ti' ma cha' piti tsa sca si'yu cuxee —nacui Jesús jii' ngu'—, lo'o jua'a cu'ma ni, ná quiña'a tsa cha'

nchca jil'i mā. Pana masi xti ti cha' jlya ti' mā jil'i ycu' Sti na', taca ñacui mā jil'i yaca quityi re: “Tyu'utsu' nu'u ca su ndu re, yaa nu'u tyu nde lo hitya tyujo'o”. Lo'o li' ña'a mā cha' taquiya' yaca bi' cha' nu cua nchcui' mā lo'o.

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni na si ndyu'ni na cña jil'i ycu' Ndyosi

⁷¿Ñi'ya nti' cu'mā ni? ¿Ñi'ya cua'ni mā si ntsu'u sca msu jil'i mā nu ndyaa ne' quixi' cha' cula'a yuu cuentya jil'i mā, masi ndyaa yu cha' cña'asii yu jil'i bata jil'i mā? Nde ngusii lo'o ndyalaa ca ti msu bi' ndyaa yu cña bi', ná tyiquee' ná chcui' mā lo'o yu ndi'ya: “Tyaa clya cua'a to' mesa cha' cua'ni nu'u sii juani”. ⁸Ná yala ñacui mā jil'i yu jua'a, nti' na'. Ná tyiquee' ndi'ya chcui' mā lo'o yu: “Cua'ni cho'o clya caque' sii cha' cacu ya. Cloy cacu ya co'o ya, cuati cacu co'o nu'u”, ñacui mā jil'i msu bi'. ⁹¿Ha tya mā xlya'be jil'i msu bi', cha' ndaquiya' yu cña nu ngulo mā jil'i? Ná ndu'ni xu'na msu jua'a. ¹⁰Ñi'ya laca msu, jua'a laca cu'mā; nu lo'o ngua'ni mā leaa cña nu culo ycu' Ndyosi jil'i mā, nga'a cha' ñacui mā li': “Msu cuxi ti laca cuare, cha' cña nu nga'a cha' cua'ni ti ya, tsa bi' ti cña ngua'ni ya”, ñacui mā.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i tii tya'a ñati nu ngusñi quicha nu ndyatsu' cuaña' jil'i

¹¹Nu lo'o ngusñi Jesús tyucui ndyaa nde Jerusalén, li' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Galilea, ndyaa ngu' nde loyuu su cuentya Samaria. ¹²Nu lo'o ndyalaa Jesús sca quichí piti bi', li' ndyacua tya'a

yu lo'o tii tya'a ngu' quicha nu cua lijya ngu' slo yu; quicha nu ndyatsu' cuaña' ntsu'u jil'i ngu' bi'. Pana tyijyu' ti ndyatü ngu' slo Jesús, ¹³cuii tsa nchcui' ngu' lo'o yu li':

—Cusu' Jesús —nacui' ngu' li'—, cua'ni tya'na ti' nu'u jil'i cua.

¹⁴Nu lo'o na'a Jesús jil'i ngu', li' nacui yu:

—Yaa clya mā slo sti jo'ó cha' ña'a yu jil'i tyucui ña'a mā —nacui.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Pana su ndyaa ngu' tyucui ti, ngua tii ngu' cha' xa' ngua lubii cuaña' ngu'; ndye cha' quicha ngu' li'. ¹⁵Bi' cha' nguxtyuu tsaca yu quicha bi', cuii tsa nchcui' yu ndyu'ni chi' yu loo ycu' Ndyosi. ¹⁶Li' ndyatü sti' yu slo Jesús, ndyaa stii yu lo yuu nde loo yu cha' ndya yu xlya'be jil'i Jesús. Ngu' Samaria laca yu bi', ngu' xa' tsu' laca yu. ¹⁷Li' nacui Jesús:

—¿Ha si'i tii tya'a ngu' nu ndyatsu' cuaña' ngu' ndyaca tso'o ngu' tsa? ¿Mala ngua nu chaca caa tya'a ngu' bi' juani? ¹⁸Sca ti yu re nu si'i ngu' Israel tya'a na laca, bi' laca nu nguxtyuu cha' cua'ni tlyu yu jil'i ycu' Ndyosi.

¹⁹Li' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':

—Tyatu nu'u cha' tyaa nu'u juani —nacui—. Cua ngua tso'o nu'u juani cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u.

Ndi'ya caca lo'o tyalaa tyempo cha' caca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ñati

²⁰Lo'o li' nchcuane ngu' fariseo jil'i Jesús ni jacua' tyalaa tyempo cha' caca ycu' Ndyosi loo jil'i ñati. Nguxacui Jesús cha' jil'i ngu' bi' li':

—Si'li sca na nu tyaca' lijya tyijyu' laca cha' bi'. ²¹Ná caca ñacu'i na ndi'ya: “Nde ti ndu bi'”; masi ndi'ya ná ñacu'i na: “Ndejua ntucua bi'”. Na cua laca ycu'i Ni loo ca ne' cresiya ji'i ñati' juani.

²²Li' nacui' Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nde loo la tyalaa tyempo nu nti' tsa ma' ña'a ma' 'na, masi chaca tya tsa' nde chalyuu tya tyi'i na' lo'o ma' nti' ma', na' nu cua nda ycu'i Ni 'na lijyaa' cha' caca na' ñati'; pana nga'aa ña'a ma' 'na li'. ²³Chcui' ngu' lo'o ma' cha' jna' li': “Nde ti ndu yu’; lo'o jua'a' chcui' ngu': “Ndacua ndu ycu'i yu’”. Pana ná tsaa ma', ná taquiya' ma' ji'i cha' cuiñi nu nchcui' ngu' bi' —nacui' Jesús ji'i ngu'—.

²⁴Se'i ti ntyiji'i xee tyi'yu nu lo'o ndyubi, pana tyaca' ña'a' ngu' xee bi' tyucui nde cua; jua'a' caca lo'o na' nu lijyaa' cha' caca na' ñati', nu lo'o tyalaa tsa' bi' lo'o ña'a' ngu' jna' cha' caa' na' chaca quiya'. ²⁵Pana clyo nscua cha' lye tsa chcube' ycu'i na'. La cui' jua'a' ngu' tya'a quichi' tyi na xtyanu ti'i ngu' 'na. ²⁶Ñi'ya' ngua ji'i ñati' nu nguti'i chalyuu sa'ni la, tya'a stu'ba ngu' lo'o jyo'o Noé bi', jua'a' caca ji'i ñati' chalyuu lo'o chaca quiya' tyaa' na' nu lijyaa' cha' caca na' ñati'. ²⁷Tya'a stu'ba jyo'o Noé bi' ni, ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyio ngu', ngujui clyo'o ngu'; tsa bi' ti cha' ndube ti' ngu' ña'a' cuayá' nu ndyalaa tyempo ngüiñá nu Noé bi' yaca ni'i tonu. Li' ndyatí yu ne' yaca ni'i bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa bi', ndye ñati' chalyuu ngujui ngu'. ²⁸Lo'o la cui' ñi'ya' ngua ji'i ngu' quichi' su nguti'i jyo'o Lot,

jua'a' caca ji'i ñati' chalyuu tsa' bi'. Tya'a quichi' tyi Lot ni, ndyacu ngu', ndyio ngu', ngüi'ya ngu' yu'ba, ndyujui' ngu' yu'ba, ndyataa ngu' xtya, ngüiñá ngu' ni'i; tsa bi' ti cña nu ndiya ti' ngu' ngua'ni ngu' bi', ²⁹ña'a' cuayá' nu ngulo ycu'i' Ndyosi ji'i yu Lot bi' nde quichi' Sodoma bi'. Li' ngusalú Ni quii' lo'o yuu sufri ndyaqui' lo yuu. Ndye cha' ji'i lcaa ngu' Sodoma bi'; tya'a stu'ba Lot ni, ngujui lcaa ngu'. ³⁰Jua'a' caca tsa' bi' lo'o tyaa' na' nu lijyaa' cha' caca na' ñati'; lo'o ña'a' ngu' 'na chaca quiya', ná ca tii ngu' ni tsa' caca bi'.

³¹'Nu lo'o tyalaa tsa' bi', si ntsu'u ngu' nu ndu ca que ni'i ji'i ngu', lo'o ca'ya ngu' ná caja tyempo ji'i ngu' cha' culo ngu' yu'ba ji'i ngu' nu ndi'i nde ni'i ji'i ngu'. Lo'o jua'a' si ntsu'u ngu' ne' quixi', ná caja tyempo ji'i ngu' cha' xtyuu ngu' tyaa' ngu' nde to' tyi ngu'. ³²Tyi'u ti' ma' ñi'ya' nu ngua ji'i nu cuna'a' ji'i Lot tyempo bi'; ngua ti' ma' xtyuu ma' nde quichi', li' ngua'ni ycu'i' Ndyosi cha' ndyaca ma' sca quee. ³³Chcuna' chalyuu ji'i ma' si xcui' nclyacua tsa ti' ma' ñi'ya' nu caca ji'i ycu'i' ca ma'; pana quije chalyuu ji'i ma' si tyaja'a ma', masi cujuui ñati' ji'i ma' xqui'ya na'.

³⁴'Cacha' na' ji'i ma' ñi'ya' nu caca si talya lo'o caa' na'; si ntsiya tucua tya'a ñati' laja' lo sca qui'ña ti, qui'ya ycu'i' Ndyosi ji'i tsaca, tyanu chaca ycu'i' ti li'. ³⁵Lo'o jua'a' si nga'a' tucua tya'a nu cuna'a' ndyoo ngu' ndacua, qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'. ³⁶Lo'o jua'a' si ntsu'u tucua tya'a nu qui'yu lo cña ji'i ngu' ne' quixi', qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'.

³⁷Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Jesús: —¿Macala caca jua'a, cusu'? — nacui ngu'.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu': —Ca su ntsiya sca na tyucu, ca bi' tyu'u ti'i culexu; jua'a nu lo'o tyu'u ti'i ñati lo'o tye chalyuu, chcube' tsa ngu' li'.

**Cuii ji'i nu cuna'a ti'i nu
cua ndatsaa ji'i bese**

18 Ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' lu'ba ti' hcui' ngu' lo'o ycu'i Ndyosi, cha' ná ca taja ti' ngu' tsiya' ti lo'o hcui' ngu' lo'o Ni. Ndi'ya ndyu'u cuii nu nda Jesús lo'o ngu' li':

²—Sca quichi ntsu'u sca bese nu ná ndu'ni chi loo ycu'i Ndyosi, lo'o jua'a ná sca cha' ndube ti' yu. ³La cui' quichi bi' ntsu'u sca nu cuna'a ti'i. Li' ndyaa ma' bi' ndyaa na'a ma' ji'i bese bi', cha' ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ni xa' ñati lo'o ma'; ngua ti' ma' cha' quiñi tso'o cha' ji'i ma' lo'o tya'a cusuu ma' slo bese. ⁴Tyuu quiya' ndyaa ma' bi' slo bese, lo'o ná ndaquiya' bese bi' ji'i cha' nu nda ma' bi' lo'o. Ca tiya' la li' ngulacua ti' nu bese bi': “Masi ná ndaquiya' na' ji'i cha' nu nchcui' ycu'i Ndyosi, ni ji'i cha' nu nchcui' sca ñati chalyuu ná ndube ti' na'; ⁵pana cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' nu cuna'a ti'i re, cha' ña'a ti ndya'a nu cuna'a re nchcui' cua ña'a ti lo'o na'. Bi' cha' cua'a na' xi ji'i”, nacui bese bi', “cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' ma' re, cha' nga'aa caa la ma' su'ba ñasi' ma' na.”

⁶Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li': —Jua'a nchcui' nu bese xña'a bi', li' nguxtyucua yu ji'i ma' bi', masi

ná tso'o tyiquee yu —nacui Jesús ji'i ngu'—. ⁷Pana tso'o tsa tyiquee ycu'i Ndyosi, yala ti xtyucua Ni ji'i ñati nu cua ngusubi Ni ji'i, nu tya'na tsa nxi'ya ji'i Ni tsa lo'o talya. ¿Ha tiya' tsa xtyucua Ni ji'i ngu' nti' ma? ⁸Ñacui na' ji'i ma cha' hora ti xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i ngu'. Pana nu lo'o chaca quiya' tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ¿ha ña'a ti tya quije 'na ñati nu jlya ti' ji'i ycu'i Ndyosi Sti na'?

**Sca cuii ji'i tucua lo
ñati nu ndyaa ne' laa**

⁹Nde chaca cuii nu nda Jesús lo'o ngu'; sca cuii cuentya ji'i ngu' nu tyixi tsa ndu'ni ji'i ycu'i ca ti ngu', cha' xcui' cha' liñi ndu'ni ngu' bi' nti' ngu', cha' xcui' nxyi' lo'o ti ngu' bi' ji'i xa' ñati. Ndi'ya nchcui' Jesús li':

¹⁰—Tucua tya'a ñati ndyaa ne' laa tlyu cha' hcui' ngu' lo'o ycu'i Ndyosi. Tsaca ngu' bi' laca ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ycu'i ngu', nti' ngu'; chaca ngu' laca sca ngu' cuxi nu nelyo cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. ¹¹Nu yu fariseo bi' ni, na ndu ti yu, ndi'ya nchcui' yu lo'o ycu'i Ndyosi li': “Ndyosi”, nacui, “tsa xlya'be jinu'u cha' ná ndu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni xa' ñati; xña'a tsa ndu'ni ngu', cuaana tsa ngu', suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o clyo'o xa' ñati. Pana na' ni, ná ndu'ni na' jua'a, ni ná ndu'ni na' ñi'ya ndu'ni yu cuxi cua nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu'”, nacui nu yu fariseo bi' ji'i ycu'i Ndyosi. ¹²“Tucua quiya' sca semana ná ndacu na' tyaja cha'

ndu'ni tlyu na' jinu'u. Lo'o jua'a nda na' sa yu'be lcaa na nu ngua'ni na' ngana scaa semana jinu'u", nacui yu fariseo bi'. ¹³Pana nu qui'yu nu nclyo cñi cña loo ngu' ni, tyijyu' ti ndyatū yu; ná ntsu'u tyiquee yu cha' sicuaa yu xi cloo yu nde cua, cha' xñi'i tsa ti' yu ndū yu ndyu'u ti yu tyiquee yu laja lo'o nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi: "Cua'ni tya'na ti' nu'u jna', Ndyosi Sti na', cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'", nacui nu qui'yu bi'. Tsa bi' ti cha' nchcui' yu.

¹⁴Ndi'ya laca cha' nu nti' na' chcui' na' lo'o ma, cha' nu qui'yu nu nclyo cñi cña loo ngu' bi' ni, cua nguityi' ycu' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u jii' yu bi'; tso'o ti tyiquee yu lo'o nguxtyuu yu ndyaa yu to' tyi yu. Pana ná ngua jii' yu fariseo bi' jua'a, cha' nu ñati' nu tlyu tsa ndu'ni jii' ycu' ca ti, ntsu'u cha' caca tyuju'u ti' ñati' bi' ca tiya' la; pana ñati' nu tyuju'u tsa ti' jii' cha' cuxi nu ntsu'u jii' juani, ca tiya' la caca tso'o la cresiya jii' cuentya jii' ycu' Ndyosi.

Ngulacua Jesús jii' nu sube

¹⁵Lo'o li' ñaa lo'o ngu' jii' nu sube cuañi' cha' sta ya' ycu' Jesús hique ngu' sube bi'. Pana nu lo'o na'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' jii' ñati' nu lijya lo'o nu sube bi', lo'o ti nguxana ngu' bi' ngua'ni tyaala ngu' jii' ñati' nu lijya bi'. ¹⁶Li' ngusi'ya Jesús jii' nu sube cha' caa ngu' slo yu. Li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' bi':

—Ta ma chacuayá' cha' caa nu sube ca slo na' —nacui—, cha' sca nu sube ni, tso'o tsa nxñi cha' tso'o jii' ycu' Ndyosi tyucui tyiquee bi'

tsiya' ti. Lo'o jua'a taca culo Ni cña jii' ñati' nu jua'a jlya ti' jii' Ni, ñi'ya lo'o jlya ti' nu sube jii' Ni. ¹⁷Cha' liñi nda na' re lo'o ma: Ñati' nu ná xñi cha' tso'o jii' ycu' Ndyosi ñi'ya nu nxñi sca nu sube cha' bi', ná ntsu'u chacuayá' tyatí ñati' bi' ca su laca ycu' Ni loo.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁸Ndacua ndū sca ñati' tlyu nu laca loo jii' ngu' judío. Li' nchcuane yu bi' jii' Jesús:

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui—. ¿Ñi'ya cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacui nu qui'yu bi'.

¹⁹Li' nguxacui' Jesús cha' jii' yu:

—¿Ni cha' laca nacui' nu'u cha' tso'o tsa na'? —nacui' Jesús jii' yu bi'—. Sca ti ycu' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. ²⁰Cua jlo ti' nu'u lcaa cña nu ngulo ycu' Ndyosi jii' ñati' tya sa'ni la, cha' nu nchcui' quityi ndi'ya: "Ná cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati'", nacui' quityi bi'. "Ná cujuui ma jii' tya'a ñati' ma; ná cuaana ma; ná chcui' ma cuentyu jii' tya'a ñati' ma; cua'ni tlyu ma jii' sti txya'a ma, jua'a tucua' ma cha' nu nchcui' ngu' cusu' jii' ma lo'o ma." Jua'a cha' nu nguxtyanu ycu' Ndyosi ji'na tya sa'ni la.

²¹—Tya lo'o cuañi' na' cua ndaquiya' na' lcaa cha' bi' —nacui' nu qui'yu bi' jii' Jesús.

²²Nu lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui':

—Chaca tya cha' tya lyiji cua'ni nu'u: yaa cujuui' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u, cha' tyu'u cñi nu ta jii' ngu' ti'i; tyacua xi cha' tso'o jinu'u

nde loo la ca su ntucua ycuí' Ndyosi li'. Lo'o cua ngua'ni nu'u cña bi', li' taca tya'a nu'u lo'o na'.

²³Nu lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús, hora ti ngua xñi'i ti' yu, cha' culiya' tsa yu.

²⁴Lo'o na'a Jesús cha' xñi'i tsa ti' yu, li' nacui' ji'i ngu' nu ndi'i slo:

—Tucui tsa laca cha' ji'i ngu' culiya' cha' tyatí ngu' lo cha' ji'i ycuí' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. ²⁵Lasa la cña laca cha' tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu, ñi'ya laca sca camello. Lasa la cha' bi'; tucui la cña laca cha' tyatí sca ngu' culiya' ca su laca ycuí' Ndyosi loo —nacui' Jesús.

²⁶Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', ndube tsa ti' ngu'.

—¿Tilaca taca ji'i clyaá ji'i nu cuxi lacua, cha' tyalaa ca slo ycuí' Ndyosi? —nacui' ngu'.

²⁷—Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñati' chalyuu; pana ycuí' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni Ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

²⁸—Cusu' —nacui' Pedro ji'i—, cua nguxtyanu ya lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ñi'ya nu nacui' nu'u cha' cua'ni ya —nacui'.

²⁹Li' nguxacu' Jesús cha' ji'i yu:

—Cha' liñi nda na' lo'o ma' juani, cha' ná ntsu'u ni sca ñati' nu ndyaa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya ji'i ycuí' Ndyosi, lo'o li' nguxtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti. Ntsu'u quiya' ndyanu lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' bi', nu lo'o ndyaa ngu' cuentya ji'i ycuí' Ni; masi tyi ngu', masi clyo'o ngu', masi sti ngu',

masi xtya'a ngu', masi sñi' ngu', nguxtyanu ngu' lcaa bi'. ³⁰Pana quiña'a la cha' tso'o caja ji'i ngu' bi' chalyuu juani, tsa ña'a cha' nu nguna' ji'i ngu' bi', ngua ti' ngu'; jua'a nde loo la, li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'.

**Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu'
cha' cua cajaa ti ycuí'**

³¹Sca se'i ti ngusi'ya Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyu'u ti'i ngu' slo yu cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Tsa na nde Jerusalén juani —nacui' yu—, su caca lcaa cña nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi cua sa'ni la, nu nguscua ngu' ji'i cua ña'a ca cha' nu caca 'na, na' nu lijyaa cha' caca na' ñati. ³²Cua ta ti ngu' 'na ji'i ngu' xa' tsu' cha' xtyí lo'o ngu' 'na, cha' chcui' ngu' cha' ti' 'na, lo'o jua'a tu'u ngu' hitya sañi' ngu' 'na. ³³Clyo quiji'i ngu' 'na lo'o reta, cuati cujuui ngu' 'na. Pana tsa nchca tyuna ni, li' tyu'ú na' chaca quiya'; ná tyanu na' lo'o ngu' jyo'o.

³⁴Lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús bi', ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi', ni ná jlo ti' ngu' ni cha' laca nchcui' yu jua'a. Sca cha' tucui ngua, ná nda ngu' cuentya ñi'ya ndyu'u cha' bi'.

**Ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o
sca nu cuityi' ngu' Jericó**

³⁵Cua tyalaa ti Jesús to' quichi Jericó li'. Ca bi' nga'a sca nu cuityi' to' tyucui, ndijña yu msta. ³⁶Cha' quiña'a tsa ñati ndañi lijya tyucui, bi' cha' nchcuane nu cuityi' bi' ji'i xa' ñati:

—¿Na ca ndyaca re? —nacuī yu.

³⁷Li' nacuī ngu' jil'ī yu cha' Jesús Nazaret bi' lijyā tyucuī juani. ³⁸Li' cuī tsa ngusi'ya nu cuityi' bi':

—Jesús, cha' David ngua jyo'o cusu' jinu'u —nacuī yu—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna' —nacuī.

³⁹Ng'u' nu ndyaa nde loo bi' ngusi'ya lo'o ngu' jil'ī yu cha' ca ti' yu cha' nxi'ya yu; pana ná ndyuna yu, cuī la nxi'ya yu li':

—Nu'u ni, nu tya'a ñatī jil'ī jyo'o David —nacuī yu—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'.

⁴⁰Li' ndatū Jesús cha' chcu' lo'o ngu' cha' caā lo'o ngu' jil'ī yu quicha bi' slo. Nu lo'o cua ndū yu cacua ti slo, li' nchcuane Jesús jil'ī yu cuityi' bi':

⁴¹—¿Na laca nu nti' nu'u cha' cua'ni na' lo'o nu'u? —nacuī Jesús jil'ī.

—Cusu' —nacuī yu—, nti' na' cha' cua'ni nu'u jo'o jil'ī si'yu cloo na' —nacuī nu cuityi' bi'.

⁴²—Caca tso'o cloo nu'u lacua —nacuī Jesús jil'ī—. Xqui'ya cha' jlya ti' nu'u cha' 'na, bi' cha' tyaca tso'o nu'u juani —nacuī Jesús.

⁴³Hora ti ndyaca tso'o loo nu cuityi' bi', ngua jil'ī yu na'a yu. Lo'o li' ndu'u yu ndya'a yu lo'o Jesús, ndyu'ni tlyu yu jil'ī ycu' Ndyosi. Lo'o jua'ā lcaa ñatī nu na'a cha' bi', lo'o ngu' bi' ngua'ni tlyu ngu' jil'ī ycu' Ndyosi li'.

Jesús lo'o Zaqueo

19 Lo'o li' ndya'ā Jesús ndyaa yu cla'be quichī Jericó bi'.

²Ca bi' ntsu'u sca nu qui'yu culiya' nu naa Zaqueo, xu'na ngu' nu nlyo cñi cña loo ngu' laca yu. ³Cua nti'

yu tyuloo yu jil'ī Jesús, pana ná nchca ña'ā yu jil'ī cha' quiña'ā tsa ñatī ndi'ī. Lo'o Zaqueo ni, sata' ti yu. ⁴Li' ngusna yu ndyatū yu nde loo ngu'; cha' ña'ā cuaana ti yu jil'ī Jesús, ndyacu' yu lo sca yaca quityi tyucuī su nga'ā cha' tyeje tacui Jesús cacua ti. ⁵Nu lo'o nteje tacui ti, li' nguxña'ā Jesús nde cua, nchcu' lo'o Zaqueo bi':

—Zaqueo —nacuī Jesús jil'ī yu—, cua'ya clyu nu'u, cha' nga'ā cha' tyalaa na' to' tyi nu'u juani.

⁶Yala ntcha ti ngua'ya Zaqueo, cha' ndiya tsa ti' yu cha' nu nchcu' Jesús lo'o yu; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ta yu su tyi' Jesús. ⁷Nu lo'o na'a ngu' cha' ndyaa Jesús slo Zaqueo bi', lcaa ngu' lye tsa nchcu' tube ngu' cha' ndyaa Jesús cha' tyanu toni' jil'ī sca ngu' cuxi, sca ñatī nu ntsu'u tsa qui'ya jil'ī. ⁸Li' ndatū Zaqueo cha' chcu' lo'o Jesús: —Ña'ā xi ya'a, cusu' —nacuī yu—. Ta na' sa cla'be cha' tso'o nu ntsu'u 'na jil'ī ngu' ti'i. Si tya ntsu'u na nu nguaana na' cha' cua ngüiñilo'o na' jil'ī ngu', tya na' na bi' jil'ī ngu', masi jacua tsa lo cua quije jil'ī ngu' —nacuī Zaqueo li'.

⁹—Juani cua ngulaá ngu' nu ndi'ī ni'ī re jil'ī nu cuxi nu ntsu'u jil'ī ngu' —nacuī Jesús li'—, cha' jua'ā nu qui'yu re ni, tya'a ñatī na lo'o jyo'o Abraham laca yu. ¹⁰Cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñatī cha' clyana na' jil'ī ñatī nu nguna' chalyuu jil'ī xqui'ya nu cuxi, lo'o jua'ā cua'ni lyaá na' jil'ī ngu' bi'.

Cuī jil'ī tii tya'a cñi oro

¹¹Laja lo'o nga'ā ti ngu' ndyuna ngu' cha' nu nchcu' Jesús lo'o ngu',

li' nda yu sca cuii lo'o ngu'. Na cua ngulala ti tyalaa ngu' lo'o Jesús to' quichi Jerusalén, lo'o ngua tii ngu' cha' ycu! Jesús laca nu Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti chalyuu; ngua ti' ngu' cha' la cui' hora nu caca Ni loo jil'i ngu' laca li'. ¹²Bi' cha' nda Jesús cuii re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca nu qui'yu, sca ñati tso'o. Cua tsa ti yu tyijyu' ca chaca chalyuu, ca su caja cña jil'i yu cha' caca yu loo jil'i ngu' tya'a quichi tyi yu; lo'o cua ngujui cña bi' jil'i yu, hora ti xtyuu yu tyaa yu chaca quiya', nti' yu. ¹³Nu lo'o tya lyiji tsa yu, li' ngusi'ya yu jil'i tii tya'a ñati nu laca msu jil'i yu, cha' ta yu sca cñi jil'i scaa ngu', sca cñi oro nu quiña'a ntsu'u loo. Li' nacui yu jil'i ngu' msu bi': "Cua'ni ma ngana lo'o cñi re tyucui tyempo nu tsa'a juani, ña'a cuayá' nu tyaa na' chaca quiya'", nacui yu jil'i ngu'. ¹⁴Pana nu ñati tya'a quichi tyi yu, ná tso'o nti' ngu' ña'a ngu' jil'i yu. Li' ngua'a lo ngu' bi' cña jil'i sca taju ñati cha' tsa lca'a ngu' jil'i yu, cha' ñacu' ngu' jil'i nu laca loo tyijyu' ndi'ya: "Ná nti' ya cha' caca nu qui'yu jua rey jil'i ya, cha' caca yu loo quichi tyi ya", nacui ngu'. Pana ná ndube ti' nu laca loo tsiya' ti bi', cha' nchcui' ngu' jua'a. ¹⁵Bi' cha' ñaa yu lo'o cua ngujui cña cha' laca yu rey, ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya' li'. Nu lo'o ndyalaa yu, li' ngulo yu cña cha' tyaa ngu' msu nu nda yu cñi jil'i cha' cua'ni ngu' cña lo'o, cha' ca cuayá' ti' yu ni tsa lo ngua'ni ngu' ngana lo'o scaa cñi bi'. ¹⁶Nacu' msu nu ndyalaa clyo bi': "Tii tya'a tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana", nacui msu bi' jil'i

yu. ¹⁷Li' nguxacui rey cha' jil'i msu bi': "Tso'o tsa lacua. Sca msu tso'o laca nu'u. Liñi tsa ngua'ni nu'u, masi lo'o sca cña xti ti; bi' cha' ta na' chacuayá' cha' caca nu'u loo jil'i tii tya'a quichi cuentya jna'." ¹⁸Ndyalaa chaca msu li': "Cusu'", nacui, "ca'yu tya'a tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana", nacui. ¹⁹La cui' ti cha' nacui rey bi' jil'i: "Culo nu'u cña jil'i ca'yu tya'a quichi cuentya jna' lacua", nacui rey jil'i msu bi'. ²⁰Li' ndyalaa chaca msu bi': "Cusu'", nacui, "nde ñaalo'o na' cñi jinu'u, cha' cua nguxco'o tso'o na' jil'i ne' sca pañito. ²¹Ntsii na' xi ña'a na' jinu'u, cha' sca qui'yu tiji laca nu'u. Nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu ndyiji jinu'u; lo'o jua'a ndu'ni nu'u clacua, masi xa' ñati ngua'ni cña bi'." ²²Li' nacui rey bi' jil'i: "Msu nu xña'a tsa laca nu'u. Xqui'ya cha' nchcui' nu'u jua'a, bi' cha' sta na' qui'ya hi li'", nacui rey. "Jlo ti' nu'u cha' laca na' sca ñati tiji, cha' nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu caja jna'; jua'a ndu'ni na' clacua, masi xa' ñati ngua'ni cña bi', nacui nu'u. ²³¿Ni cha' laca ná nda nu'u cñi 'na jña xa' ñati lacua, cha' nu lo'o xtyuu na' tyaa na' chaca quiya', quije cñi 'na li'? Lo'o xi sñi' cñi quije 'na li' cha' tya ngu' 'na." ²⁴Li' nacui rey jil'i ngu' nu ndi'i bi': "Xñi ma cñi jil'i yu re cha' ta ma jil'i msu tso'o nu cua ntsu'u tii tya'a cñi oro jil'i". ²⁵"Cusu'", nacui ngu' bi' jil'i rey bi' li', "na cua ntsu'u tii tya'a cñi oro jil'i yu bi'. ¿Ni cha' tya caja la xa' cñi jil'i yu?" ²⁶Nguxacui rey cha' jil'i ngu' li': "Jua'a laca lo'o ñati nu ntsu'u sca cha' jil'i, tya ta na' quiña'a la cha' jil'i ñati bi'; pana ñati nu xixi

ca cha' ntsu'u jil'i ni, si ná nti' cua'ni cña lo'o, hasta xlyaa' na' nu xti ti cha' nu ntsu'u jil'i li'. ²⁷Lo'o juani ni, nu ngu' tya'a cusuu' na' nu ná ngua ti' cha' caca na' rey jil'i ngu', tyaa lo'o clya ma' jil'i ngu' bi' ca nde, cha' cujuui ma' jil'i ngu' ca slo na'."

Ngua'ni ch'i ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde quich'i Jerusalén

²⁸Lo'o cua nchcui' Jesús cha' bi', li' ndu'u yu ndyaa yu tyucui' tsa nde Jerusalén. ²⁹Nu lo'o cua tyalaa ti ngu' to' quich'i Betfagé, jua'a to' quich'i Betania nu nscua sii' ca'ya Olivos, li' ngulo Jesús cña jil'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

³⁰—Yaa ma' ca quich'i piti jua nu cacua ti ndyaca. Nu lo'o tyalaa ma' jua, li' quije sca huru cuañi' jil'i ma' nu ndu' ndyaca' ni', nu bilya tyucua ngu' chu' tsiya' ti. Xati' ma' jil'i cha' tyaa ma' tyaa'lo'o ma' jil'i ni' ca nde. ³¹Si ntsu'u nu ñacu'i jil'i ma': "¿Ni cha' laca nxati' ma' jil'i huru cua?", li' ñacu'i ma' jil'i ngu' bi': "Jesús nu Xu'na ma' nti' jil'i ni!".

³²Ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i li'. La cui' ñi'ya nu cha' nu nacui' Jesús, jua'a ngua. ³³Nu lo'o ndu' ngu' nxati' ngu' huru bi', li' nchcuane nu laca xu'na huru bi' jil'i ngu':

—¿Ni cha' laca nxati' ma' huru cua?

³⁴Li' nguxacu'i ngu' cha' jil'i:

—Na cua'nijo'o ni' jil'i nu Xu'na na.

³⁵Ñaa lo'o ngu' jil'i huru bi' slo Jesús li'. Ngusta ngu' ste' ngu' hichu' ni', lo'o li' ngusacu'i ngu' jil'i Jesús hichu' ni' bi'. ³⁶Ñi'ya su ndyaa Jesús tyucui', jua'a ngusana ngu' late' lo yuu li'. ³⁷Cua ca'ya ti'i ti ngu' sii' ca'ya Olivos, li' lo'o ti nguxana ngu'

ndyu'ni tlyu ngu' jil'i ycu'i' Ndyosi, cha' quiña'a tsa cha' tlyu cua na'a ngu'; cui' ngusi'ya ngu' cha' chaa tsa ti' ngu' li':

³⁸—Tso'o tsa ndyu'ni ycu'i' Ndyosi xqui'ya yu nu lijya re chacuayá' jil'i ycu'i' Ni nu Xu'na na, cha' caca nu nde loo jil'na —nacui' ngu'—. Ti ti tyil'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, nu cuentya jil'i ycu'i' Ni laca. Masi juani ti cua'ni tlyu na jil'i ycu'i' Ndyosi.

³⁹Ntsu'u sca tucua ti ngu' fariseo laja ñati' bi', lo'o li' nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui' ngu' bi'—, chcui' nu'u lo'o ñati' nu ndya'a lo'o nu'u cua, cha' ti ti chca'a tu'ba ngu' xi.

⁴⁰Nguxacu'i Jesús cha' jil'i ngu' li':

—Si ca ti ngu' re juani, xi'ya cua ña'a ca quee li' —nacui' Jesús.

⁴¹Lo'o cua ndyalaa Jesús cacua ti to' quich'i Jerusalén, ngusi'ya tsa yu lo'o na'a yu quich'i bi'. Li' nacui' yu jil'i ngu':

⁴²—Masi tsa juani ti nu lo'o tya ndyiji xi tyempo jil'i ma', si tyaja'a ma' cuna ma', taca ta na' sca cha' lo'o ma'; tso'o tsa caca jil'i ma' li', ti ti tyil'i ma' li'. Pana juani —nacui' Jesús—, ná nchca ca cuayá' ti' ma' cha' re, cha' cua ntsu'u yacu' ti cha' re jil'i ma' —nacui'—.

⁴³Pana tyalaa sca tsa cuxi jil'i ma'. Lo'o li' cuiña' ngu' tya'a cusuu' ma' ngutu yuu tyucui' ña'a to' quich'i. Li' su'ba lo'o ngu' bi' tyucui' ña'a to' quich'i.

⁴⁴Cuity' ngu' quich'i tyi ma', ña'a lo yuu ti, cujuui ngu' jil'i tya'a ndi'i ma'; ná xtyanu ngu' ni sca quee nscua chu' tya'a quich'i tyi ma', xqui'ya cha' ná ndyuloo ma' jna' hora juani lo'o ñaa na' nu laca na' Sñi' ycu'i' Ndyosi ca su ndi'i ma'.

**Ngulo'o Jesús jil'i ngu' cuxi
nu ntsu'u ne' laa tonu**

⁴⁵Lo'o li' ndyaa Jesús lquichi, ndyatí yu ndyaa yu ne' laa tonu bi'. Li' nguxana yu ngulo'o yu jil'i ngu' nu ndyujui' yu'ba; jua'a jil'i ngu' nu ndy'ya yu'ba ca bi', lo'o jil'i ngu' bi' ngulo'o Jesús li'. ⁴⁶Nhcui' yu lo'o ngu' li':

—Ndi'ya cha' nu nscua lo quityi jil'i ycuí' Ndyosi cuentya jil'i laa re —nacuí Jesús—: “Ni'í su caca chcuí' lcaa ñatí lo'o ycuí' Ndyosi, jua'a ñacuí ngu' cha' jil'i ni'í 'na”, nacuí ycuí' Ndyosi. Jua'a nscua lo quityi, pana juani cua ngua'ni mā jil'i cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'í re —nacuí Jesús jil'i ngu' bi'.

⁴⁷Lcaa tsā ndya'a Jesús nclyu'u jil'i ngu' ne' laa bi'. Lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' jil'i quichi, ndya'a ngu' ncl yana ngu' ñi'ya caca cua'ni ngu' cha' kujuii ngu' jil'i Jesús. ⁴⁸Pana ná ngujui ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' cuxi bi', cha' cua quiña'a tsa ñatí ndya'a lo'o yu, lo'o jua'a ndiya tsa ti' ngu' nduna ngu' cha' nu nhcui' yu.

**Ndyu'ni Jesús cña chacuayá'
jil'i ycuí' Ndyosi**

20 Ngua sca tsā nga'a Jesús ne' laa nclyu'u yu jil'i ñatí; nhcui' yu cha' jil'i ycuí' Ndyosi, ñi'ya nu ndu'ni lyaá Ni jil'i ngu'. Lo'o li' lijya lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' jil'i quichi bi', stu'ba ti lijya ngu' slo Jesús.

²Nhcua ne' ngu' bi' jil'i Jesús li':

—Cacha' clya jil'i ya: ¿tilaca nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni cña nu ndyu'ni nu'u? —nacuí ngu'.

³Li' nguxacuí Jesús cha' jil'i ngu' bi':

—Jua'a na' xcuane na' sca cha' jil'i mā cha' xacuí mā cha' 'na: ⁴¿Tilaca nda chacuayá' jil'i jyo'o Juan cha' ntyucuatya yu jil'i ngu' lacua? ¿Ha ycuí' Ndyosi? ¿Ha ñatí chalyuu nda chacuayá' jil'i yu?

⁵Lo'o li' nguxana ngu' nhcui' tube ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya ñacuí na juani? —nacuí ngu' jil'i tya'a ngu'—. Si ñacuí na cha' ycuí' Ndyosi nda chacuayá' jil'i Juan bi', li' ndi'ya xacuí yu jua cha' jil'i na: “¿Ni cha' ná jly ti' mā cha' nu ngulu'u yu lacua?” ⁶Si ñacuí na cha' ñatí chalyuu nda chacuayá' jil'i Juan bi' ni, li' kujuii nu quiña'a tsa ñatí nu ndi'í re jil'i na lo'o quee, cha' tu'ba jil'i ycuí' Ndyosi cha' nhcui' Ni lo'o ñatí ngua jyo'o Juan bi', nti' ngu'.

⁷Li' nguxacuí nu ngu' tlyu bi' cha' ná jlo ti' ngu' tilaca nda chacuayá' jil'i jyo'o Juan bi', cha' ntyucuatya yu jil'i ngu'.

⁸Li' nacuí Jesús jil'i ngu':

—La cui' ti na', ná cacha' na' jil'i mā tilaca nda chacuayá' cha' cua'ni na' cña re —nacuí.

Cuij jil'i msu xña'a jil'i ngu'

⁹Lo'o ti nguxana Jesús nda sca cuij lo'o ngu' nu ndu' slo:

—Ntsu'u sca nu qui'yu nu ntsu'u sca lo'o su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi jil'i yu. Lo'o li' nda yu yuu su ndu'ni yu cña ngüijña xa' ñatí. Chacua' li' ndu'u yu ndyaa yu tyijyu' tyuu tsa tyempo. ¹⁰Nu lo'o cua ndyalaa tyempo suu ngu' si'yu bi', li' ngulo nu xu'na yuu bi' cña jil'i sca msu jil'i yu, cha' tsaa jña jil'i ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o jil'i yu,

cha' ta ngu' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyacua ji'i xu'na yuu bi'. Pana nu ngu' bi' ni, ngujui'i ngu' ji'i msu bi', ngulo'o ngu' ji'i; lo'o nguxtyuu yu ñaa yu slo xu'na yu, ni sca na ná nda ngu' ji'i. ¹¹Li' nda xu'na yuu bi' chaca msu ndyaa. Pana la cui' jua'a ngua'ni ngu' lo'o nu chaca msu bi'; chiyaa tsa nchcui' ngu' lo'o, li' ngujui'i ngu' ji'i, lo'o la cui' jua'a ná nda ngu' ni sca si'yu ji'i. ¹²Xa' nda xu'na yuu bi' ji'i chaca msu ndyaa, cha' ñaa yu na nu ntsu'u lo cña bi'. Pana lo'o yu bi', ti'i tsa ngua'ni quicha ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'i, ñaa' cuayá' nu ngulo'o ngu' ji'i nde chu' lo'o bi'.

¹³Lo'o li' ngulacua ti' xu'na yuu bi': "¿Ñi'ya cua'ni na' juani? Ndi'ya cua'ni na': Ta na' ji'i sñi' ycu' ca na' nu tyaca'la tsa jna' cha' tsa ca bi'. Ná tyiquee' tyaja'a ngu' taquiya' ngu' ji'i yu bi'", nacui' xu'na yuu bi' li'. ¹⁴Nu lo'o na'a ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' ji'i yu cuañi' cha' liyya yu, li' ndi'ya nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': "Yu cua laca nu nti' cha' qui'ya ji'i cña re. ¿Ñi'ya cua'ni na cha' cujuui na ji'i cha' tyanu cña re ji'na, cha' caca na xu'na lo'o re?" nacui' nu ngu' cuxi bi' ji'i tya'a ngu' li'. ¹⁵Hora ti ngulo'o ngu' ji'i sñi' xu'na yuu bi' chu' lo'o. Li' ndyujui' ngu' ji'i.

Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndyuna cui' bi':

—¿Na laca cua'ni nu xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' cuxi bi', nti' ma? ¹⁶Nlyacua ti' na' cha' caa ycu' xu'na yuu tu'ni, cha' cujuui ji'i nu ngu' cuxi bi', lo'o li' ta yuu bi' ji'i xa' ñati' cha' cua'ni ngu' cña ndacua.

Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nacui' ngu':

—iNá cua'ni ycu' Ndyosi jua'a!

¹⁷Na'a tsa Jesús ji'i ngu', li' xa' nchcui' lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ni cha' laca nu nchcui' quityi cusu' ji'i ycu' Ndyosi lacua? Ndi'ya nchcui' quityi bi':

La cui' quee tonu nu nguxcuaa cuityi ni'i ji'i cha' ná tso'o ñaa nti' ngu',

cua ngujui cña nu cua'ni quee bi' juani;

ndu bi' su ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i ycu' Ndyosi.

¹⁸Na' laca ñi'ya laca quee tonu bi' —nacui' Jesús—, cha' ñi'ya nu ngua'ni cuityi ni'i lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni ma lo'o na'. Pana si nti' ñati' cua'a ji'i cha' jna', nga'aa tso'o tyi'i ñati' bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati' chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'i ñati' nu ná ntaja'a xñi cha' jna' lo'o tya nguti' ngu' nde chalyuu.

Cha' ji'i cñi cña loo ngu'

¹⁹Lo'o li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, ngua ti' ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús cha' tyaa lo'o ngu' ji'i preso la cui' hora bi'; cua ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' ji'i ycu' ngu' nchcui' Jesús lo'o nchcui' yu cui' bi'. Pana ntsii ngu' xi ji'i ñati' quichi bi'. ²⁰Li' ngusta ngu' ji'i ñati' cha' tyu caa ji'i Jesús, cha' cui'ya ngu' cuentya ni cha' ta yu; cuaana ti ngua'ni ngu' jua'a, cha' culacua ti' Jesús cha' ñati' tso'o laca ngu'. Na cua nti' ngu' cha' cuna ngu' sca cha' nu tyu'u tu'ba Jesús, lo'o li' xqui'ya cha' bi' taca ji'i ngu' sta ngu' qui'ya ji'i yu. Li' tyaa lo'o ngu' ji'i yu ya' ngu' gobierno, cha' cua'ni cuayá' ngu' ji'i yu. ²¹Bi' cha' nchcuane ngu' cuiñi bi' ji'i Jesús li':

—Mstru —nacui' nu ngu' cuiñi bi'—, jlo ti' ya cha' xcu' cha' liñi

nchcui' nu'u. Tso'o tsa ndyu'u lcaa cha' nu ngulu'u nu'u. Si'i na tyaca'a la ndu'ni nu'u ji'i sca ngu'; masi culiya' ngu', masi nchca tsa ji'i ngu', stu'ba ti ndu'ni nu'u lo'o cua ña'a ca ñati. Cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi nclu'u nu'u. ²²Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, cacha' liñi nu'u ji'i ya: ¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' ta na cñi cña loo na ji'i rey tlyu nu ndi'i xa' tsu' bi', o tso'o la si ná ta na cñi cña loo ji'i rey bi'? —nacuï ñati bi' ji'i Jesús.

²³Ngua tii Jesús ña'a cha' cuiñi nu ntsu'u tyiquee ngu' lo'o nchcuane ngu' ji'i yu jua'a. Li' nacui' yu ji'i ngu': —¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' ma jua'a lo'o na'? —nacuï yu ji'i ngu'—. ²⁴Culu'u ma sca cñi plata 'na.

Li' ngulu'u ngu' nu cñi plata bi' ji'i yu.

—¿Tilaca laca nu ca ji'i lcuï nu nga'a chu' cñi re? ¿Ti ji'i xtañi yu nu nscua chu' cñi re? —nacuï Jesús ji'i nu ngu' cuiñi bi' li'.

²⁵Nguxacuï ngu' cha' ji'i yu li': —Xtañi rey tlyu nu ndi'i xa' tsu', bi' nga'a chu' cñi cua —nacuï ngu' li'.

—Tso'o —nacuï Jesús li'—, ji'i rey tlyu bi' tya ma lcaa na nu nga'a cha' ta ma ji'i lacua; jua'a ji'i ycui' Ndyosi tya ma lcaa na nu ntsu'u cha' tya ma ji'i Ni.

²⁶Ná ngujui ñi'ya nu sta ngu' qui'ya ji'i Jesús nde su ndi'i ngu' quichi' bi'. Pana ndube tsa ti' ngu' ji'i yu xqui'ya cha' nu cua nguxacuï yu ji'i ngu' bi', bi' cha' ti' tya ndyaa ti'i ngu' bi' li'.

Nchcuane ngu' ji'i Jesús ñi'ya caca nu lo'o tyu'ú jyo'o ñati' chaca quiya'

²⁷Ca tiya' la li' ndyalaa chaca taju ngu' judío, ndyaa na'a ngu' ji'i

Jesús. Ngu' saduceo laca ngu' bi', ngu' nu nacui' cha' ná ntsu'u ni sca jyo'o nu taca ji'i tyu'ú chaca quiya'.

²⁸Lo'o li' nacui' ngu' bi' ji'i Jesús:

—Mstru —nacuï ngu'—, nu ngua sa'ni nguscua jyo'o Moisés sca cha' lo quityi nu ndyanu ji'na. Ndi'ya nchcui' cha' bi': nu lo'o cua ngujui sca nu qui'yu lo'o ndyanu ti'i clyo'o yu, si ná ndi'i ni sca sñi' ngu', li' ntsu'u cha' ji'i tya'a ngula yu nu ntucua ycui' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'a ti'i bi'. Lo'o caja sñi' ngu' li', sñi' tya'a yu nu cua ngujui laca sñi' clyo ñacuï ngu'. ²⁹Pana ndi'ya ngua sca quiya': Nguti'i cati tya'a ngu' qui'yu xcui' tya'a ngula ngu'. Ngujui clyo'o nu cusu' la, pana ngujui yu lo'o bilya caja ni sca sñi' yu. ³⁰Tya'a ngula yu nu nchca tyucuaa ngujui clyo'o lo'o nu cuna'a ti'i bi' li', pana la cui' ti ngujui yu lo'o bilya caja sñi' yu. ³¹Lo'o jua'a tya'a ngula yu nu nchca tyuna, bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuna'a bi'; jua'a lcaa tya'a ngu' bi', ngujui clyo'o ngu' lo'o nu cuna'a bi'. Pana ngujui ca ta'a cati tya'a ngu' qui'yu bi', lo'o ni sca sñi' ngu' ná ntsu'u lo'o nu cuna'a bi'. ³²Ca su ndye cha' li', lo'o nu cuna'a bi' ngujui li' —nacuï ngu' ji'i Jesús—. ³³Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', ¿tilaca laca nu caca clyo'o nu cuna'a bi' chañi ca? Lo'o ngutu'ú nu cuna'a bi' chalyuu, ngujui clyo'o cho' lo'o tsaca yu, lo'o li' ngujui clyo'o cho' lo'o chaca yu, ña'a cuayá' nu ngujui clyo'o lo'o ca ta'a cati tya'a ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu chañi ca cha' ngua clyo'o cho' bi'?

³⁴Li' nguxacuï Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Nde chalyuu cua ña'a ca ngu' qui'yu lo'o ngu' cuna'a ndyiji clyo'o ngu'. ³⁵Pana ñati nu caja chaca chalyuu nu ná nga'a cha' tye jii' ngu' ca slo ycu' Ndyosi ni, nu lo'o tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', nga'aa caja clyo'o ngu', ni nga'aa ta ngu' jii' sñi' ngu' cha' caca clyo'o ngu', ³⁶cha' ca bi' nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' tsiya' ti. Caca ngu' bi' ñi'ya laca xca nu ndi'i slo ycu' Ndyosi; caca ngu' sñi' ycu' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. ³⁷Jyo'o cusu' Moisés ndacha' ji'na cha' chañi cha' tyu'ú jyo'o ñati chaca quiya'. Lo quityi bi' nguscua Moisés ñi'ya ngua lo'o na'a yu yaca ca'cña ti nu ndyatü quii' tyucui ña'a lo yaca bi', pana ná ndye ndyaqui' bi'. Li' nguañi nchcui' ycu' Ndyosi laja quii' bi' lo'o nacui Ni cha' Xu'na jyo'o Abraham laca Ni, Xu'na jyo'o Isaac laca Ni, Xu'na jyo'o Jacob laca Ni. Ñati tya'a na nu nguti'i chalyuu re cua sa'ni la ngua ngu' jyo'o bi'. ³⁸Pana ná nacui quityi bi', cha' na cua ngua ycu' Ndyosi Xu'na ngu' bi', masi ña'a ti tya laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; jua'a ndyu'u cha' bi'. Bi' cha' lo'o jii' ñati lu'ú laca Ni loo, lo'o jua'a nti' tsa Ni cha' lcaa ñati chalyuu tyi'i cuentya jii' ycu' Ni —nacui Jesús.

³⁹Li' nacui sca tucua ti mstru cha' jo'ó bi' jii' Jesús:

—Cusu', tso'o tsa nchcui' nu'u — nacui ngu' jii'.

⁴⁰Ndyutsii' ngu' li'. Nga'aa ngua'ni tyiquee ngu' cha' chcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o Jesús.

**Nchcuane Jesús jii' ngu'
cuentya jii' nu Cristo**

⁴¹Li' nchcuane Jesús jii' ngu':

—¿Ni cha' laca nacui ngu' cha' rey David ngua jyo'o cusu' jii' Cristo?

⁴²Ndi'ya cha' nguscua ycu' David bi' lo quityi Salmos:

Ycu' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui jii' Cristo nu Xu'na na:

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' 'na, cha' stu'ba ti caca nu'u loo lo'o na'”, nacui Ni,

⁴³“ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' jii' lcaa tya'a cusuu nu'u'”, nacui ycu' Ndyosi jii' Cristo li'.

⁴⁴Xu'na na', ngua'ni ycu' David jii' Cristo. ¿Ñi'ya caca chcui' ngu' cha' jyo'o cusu' ti jii' Cristo ngua David lacua?

**Ngusta Jesús qui'ya
jii' mstru cha' jo'ó bi'**

⁴⁵Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii'. Lo'o jua'a lcaa ñati nu ndi'i slo nchca'a jyaca ngu' jii' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

⁴⁶—Tii ti ti' ma' cha' ná cñilo'o mstru cha' jo'ó jua jii' ma'. Ndiya tsa ti' mstru bi', cha' laca ngu' tlyu; bi' cha' lacu' ngu' bi' late' tyucui' cu', cha' lye tsa cua'ni chi' ngu' loo ngu' bi' lo'o tsa' ngu' bi' lca'ya', jua'a nti' ngu' mstru bi'. Xcu' lo yaca xly'a nu tso'o la ña'a ntyucua ngu' bi' ne' laa jii' ngu', jua'a ntyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndya'a ngu' bi' ta'a. ⁴⁷Hasta nxlyaa' ngu' bi' ña'a tsaca ni'i jii' nu cuna'a ti'i. Cñilo'o ti ngu' bi' jii' ñati cha' ñati tso'o laca ngu' bi'; bi' cha' quiña'a tsa cha' jo'ó nchcui' ngu', tyiquee' tsa nchcui' ngu' lo'o ycu' Ndyosi li'. Pana tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'; bi' cha' tlyu la cha' ti'í caca jii' ngu' bi', lye la chcube' ngu' bi' li'.

Cha' tso'o ji'i nu cuna'a ti'i

21 Lo'o li' na'a Jesús ji'i ngu' culiya' nu ndya'a ne' laa, cha' nsu'ba ngu' cñi ne' cñá' su tyu'u msta. ²Lo'o jua'a na'a yu ji'i sca nu cuna'a ti'i nu ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' cñá' bi'. ³Li' nchcui' Jesús lo'o tya'a ndya'a yu: —Chañi cha' nu nda na' lo'o ma, cha' quiña'a la cñi nda nu cuna'a ti'i jua que lcaa xa' ñati. ⁴Nu ngu' culiya' jua ni, nda ngu' xi cñi nu cua ntyucua ti ji'i ngu'; lo'o nu cuna'a ti'i jua ni, ti'i tsa, pana cua nda ma' lcaa nu ntsu'u ti xi ji'i ma' cha' tyiji yu'u ji'i ma' chalyuu re.

Ngulala ti cati nu laa tonu bi'

⁵La cui' hora ndu xi ñati nchcui' ngu' cha' ji'i laa tonu bi', lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i quee nu tso'o tsa ña'a nu ntsu'u ji'i laa bi'; nchcui' ngu' cha' ji'i na nu tso'o tsa ña'a, na nu cua nda ngu' ña'a msta ti ji'i cha' caca tso'o la ña'a ne' laa bi'. Li' nchcui' Jesús cha' ji'i laa bi':

⁶—Tyalaa tsa nu tye cha' ji'i lcaa na nu ña'a cu'ma re juani cati, ña'a cuayá' nu nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a chu' tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o
cua tye ti chalyuu

⁷Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—Mstru, ¿ni jacua' caca cha' bi'? —nacui' ngu' ji'i Jesús—. ¿Ñi'ya caca ca cuayá' ti' ya lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

⁸—Cui'ya ma cuentya —nacui' Jesús li'—, cha' ná tucui cñilo'o ji'i ma. Quiña'a tsa ngu' caa ngu' nu ñacui cha' Cristo laca ycui' ca

ngu': “Juani ndyalaa tyempo bi'”, ñacui' ngu' bi'. Pana ná xñi ma cha' ji'i ngu' bi'. ⁹Nu lo'o caja cha' ji'i ma cha' cua lijya tyempo cusuu, masi nde quichi tyi ma, masi tyijyu', ná cutsii ma li'. Nga'a cha' caca lcaa cha' bi' clyo la, pana tya lyiji tyalaa hora tye chalyuu.

¹⁰Li' tya nda la Jesús cha' lo'o ngu':

—Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a xuu tya'a ñati sca quichi tlyu lo'o ñati chaca quichi tonu. ¹¹Lye tsa clyacui chalyuu li', lye tsa caca jbi'ña ji'i ngu'; cua ña'a ca quichi caa quicha tyaala nu xñi ji'i lcaa ngu' li'. Lye tsa ña'a caca nde cua, tyi'i yutsii tya chalyuu lo'o ña'a ngu' sca na tlyu nu tyaca nde cua.

¹²Lo'o cu'ma ni, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi', li' xñi ngu' ji'i ma cha' sca' ngu' ji'i ma, ta ngu' cha' ti'í ji'i ma, sta ngu' qui'ya ji'i ma su ndyu'u ti'i ngu' ne' laa; lo'o jua'a su'ba ngu' ji'i ma ne' chcuá, tsa lo'o ngu' ji'i ma slo rey, jua'a slo xa' ngu' nu laca loo, xqui'ya cha' ngusni ma cha' 'na. ¹³Masi cuxi tsa caca cha', pana caja tyempo ji'i ma cha' chcu' ma cha' jna' lo'o ngu' li'. ¹⁴Ná quiña'a tsa cha' clyacua ti' ma yala la, ñi'ya nu chcu' ma lo'o ngu' nu laca cña cha' cua'ni lyaá ycui' ca ti ma ji'i ma. ¹⁵La cui' hora bi' cua'ni na' cha' ca'ya cha' hique ma cha' ca jlo ti' ma ñi'ya nu chcu' ma lo'o ngu' bi', cha' ná caja cha' nu xtyacui tya'a cusuu ma lo'o ma, cha' ná caja ñi'ya nu chcu' loo ngu' ji'i ma. ¹⁶La cui' sti ma, la cui' ngu' tya'a ngula ma, masi tya'a tyijyu' ti ma, masi tya'a tso'o ma, la cui' ca ngu' bi' tsa lo'o ngu' ji'i ma

slo ngu' tisiya. Lo'o ntsu'u cu'ma nu cujuui ngu' ji'i ma li', ¹⁷ cha' tyucui ña'a chalyuu ntsu'u quiña'a tsa ngu' nu ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma xqui'ya na'. ¹⁸ Pana ná chcuna' ni sca quicha' hique cu'ma cuentya ji'i ycuí' Ndyosi. ¹⁹ Nu lo'o cua ndalo ma ji'i lcaa cha' cuxi bi', li' tya caja chalyuu ji'i ma lo'o cua ndye cha'.

²⁰ Pana nu lo'o ña'a ma cha' nsu'ba lo'o ngu' cusuu tyi'i ca to' quichi Jerusalén re, li' ca cuayá' ti' ma cha' cua tye ti cha' ji'i quichi tyi ma re. ²¹ Lo'o li' lcaa cu'ma, lo'o lcaa ngu' nu tya ndi'i loyuu su cuentya Judea re, nga'a cha' xna ma tyaa ma tyu'u cuatsi' ma nde ca'ya; jua'a ngu' nu ndi'i quichi Jerusalén re, ntsu'u cha' tyu'utsu' ngu' quichi re; jua'a ngu' nu ndi'i ne' quixi', nga'aa caja tyempo cha' tyaa ngu' nde quichi. ²² Tsa chcube' ma caca tsá bi', lo'o li' nga'a cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' caca. ²³ Tya'na tsa caca ji'i ngu' cuna'a nu ntsu'u sñi' tsá bi'; jua'a tya'na tsa caca ji'i nu ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati', cha' lye tsa tyu'u cha' ti'í lo yuu; cuxi tsa cha' ti'í caca ji'i ngu' li'. ²⁴ Ntsu'u ngu' nu cajaa laja cha' cusuu bi', lo'o jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu tyaa ngu' preso lcaa lo yuu su cuentya ji'i xa' nasiyu tyijyu' la. Satá quiya' ngu' xa' tsu' bi' ji'i quichi Jerusalén re, ña'a cuayá' nu tye tyempo nu ngujui chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' caca ngu' loo ca nde.

**Ndi'ya caca lo'o chaca
quiya' caa ycuí' nu cua nda
Ni ji'i lijya cha' caca ñati**

²⁵ Tyu'u tucua cuayá' nu tyaca' ña'a ngu' lo cuichaa li', jua'a lo

co', la cui' jua'a lo cualya nu ntsu'u nde cua. Lo'o li' lye tsa quichi cha' hique ñati chalyuu; cutsii tsa ngu' li', xqui'ya cha' lye tsa cañi ntyiji'i clyoo' lo hitya tyujo'o. ²⁶ Hasta tyucua ti ti'i ñati, xqui'ya cha' cutsii tsa ngu' laja lo'o ntajatyá ngu' si tya caca la cha' cuxi bi'; lye tsa culacua ti' ngu' na ca caca chalyuu. Lo'o jua'a lye tsa quiña lcaa cuii nu ntsu'u nde cua. ²⁷ Li' ña'a ngu' ji'i ycuí' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ña'a ngu' lo'o tyaa na' laja coo nu ndubi tsa ña'a. Tlyu tsa chacuayá' ngujui jna' cha' tyaa na' li'; jua'a lye tsa quiji'i xee loo na' lo'o caa na' li', nu lo'o caca na' loo. ²⁸ Nu lo'o xana caca cha' bi', li' cua'ni tlyu ma tyiquee ma, taca ca chaa ti' ma chaca quiya' cha' cua ngulala tsa clyaa ma li' —nacui Jesús.

²⁹ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii re lo'o ngu' li':

—Ña'a ma xi ji'i cua ña'a ca yaca quityi, ña'a ma xi ji'i yaca ntsati;
³⁰ lo'o ña'a ma cha' cua ntyucua laca, li' nchca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala ti caca ni tyo. ³¹ La cui' jua'a caca lo'o caca lcaa cha' nu cua nchcui' na', li' ca cuayá' ti' ma cha' cua caa ti ycuí' Ndyosi cha' caca Ni loo. ³² Chañi cha' nu nda na' lo'o ma —nacui Jesús—, caca lcaa cha' bi' lo'o bilya tye cha' ji'i ñati nu lu'ú chalyuu juani. ³³ Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu, pana ná tye cha' ji'i cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma; nga'a cha' caca cha' bi'.

³⁴ Cui'ya ma cuentya, cua'a ma ji'i ycuí' ca ma cha' tii ti ti' ma tyi'i ma lo'o tyalaa tsá bi'; si culiji yu'u

ti mā chalyuu jilī mā jua'a ti lo'o ndya'a tsa mā calle, lo'o cu'bi ti mā, la cui' jua'a si ntsu'u tyuu tya'a cha' nu ndube tsa ti' mā jilī, ná caca tyilī mā tii ti ti' mā li'. Nī'ya ndyacu' sca lco'o, ³⁵jua'a caca nu lo'o tyalaa tsā bi' ca su ndi'ī lcaa ñati' lu'ú tyucui ña'a chalyuu. ³⁶Tii ti ti' mā tyilī mā chalyuu lacua. Lcaa tyempo chcuil' mā lo'o ycuil' Ndyosi cha' xtyucua Ni jilī mā, cha' talo mā lo'o caca cha' cuxi bi' chalyuu. Lo'o li' caja ñi'ya nu tyalaa mā su tyucua ycuil' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cha' cua'ni cuayá' na' jilī mā —nacui' Jesús jilī ngu'.

³⁷Lcaa tsā ndacuā ndya'a Jesús nclyu'u yu jilī ngu' ne' laa tonu ca quichi' Jerusalén bi'; lcaa talya ndyu'u yu ndyaa yu ndi'ī yu nde lo ca'ya nu ntucua cacua ti, nu naa ca'ya Olivos. ³⁸Lcaa tsā, tlya tsa ndya'a quiña'a ñati' ne' laa tonu bi', cha' cuna ngu' ni cha' nda Jesús.

Cuaana ti ngüiñi cha' jilī ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' jilī Jesús

22 Cua ngulala ta'a nu lo'o ndacu ngu' judío sca lo xlyá nu ná lo'o scuā tiye' ndya'; ta'a pascua, jua'a naa ta'a bi'. ²Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni, nclyana ngu' ñi'ya caca cha' cujuil' ngu' jilī Jesús, masi ntsij' ngu' jilī ñati' quichi'.

³Li' ndyatī ycuil' nu xña'a nu naa Satanás ne' cresiya jilī Judas Iscariote, masi la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jilī Jesús laca yu bi'. ⁴Bi' laca nu ndyaa, ndyaa na'a jilī ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o jilī ngu' nu laca cña ne' laa. Li' nchcuil' yu lo'o ngu' bi' ñi'ya nu cua'ni yu cha' tya yu jilī

Jesús ya' policia, cha' tyaa lo'o ngu' jilī slo sti jo'ó bi'. ⁵Tso'o tsa ngua ti' ngu' sti jo'ó bi'. Lo'o li' nacui' ngu' bi' jilī yu cha' ta ngu' cñi jilī; ⁶ngüiñi cha' jilī yu lo'o ngu', bi' cha' nguxana yu ngulana yu ñi'ya nu cua'ni yu cha' tyaa lo'o yu jilī Jesús laja lo'o ná ndi'ī ñati'.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sij' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jilī

⁷Li' ndyalaa tsā ta'a nu ndacu ngu' xlyá tiji; la cui' tsā bi' ntsu'u cha' cujuil' ngu' xlya' cuañi' cha' cacu ngu' sij' ta'a pascua bi'. ⁸Li' ngulo Jesús cña jilī Juan lo'o jilī Pedro: —Yaa clya mā cha' cua'ni cho'o mā sij' nu cacu na cuentya jilī ta'a pascua —nacui' yu jilī ngu' bi'.

⁹Li' nchcuane ngu' bi' jilī yu: —¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya sij' bi'?

¹⁰Nguxacu' Jesús cha' jilī ngu' bi' li':

—Nu lo'o tyalaa mā to' quichi, li' tyacua tya'a mā lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca te'ī hitya scu yu —nacui' Jesús—. Tyu'u lca'a mā jilī yu ña'a cuayá' nu tyalaa mā toni'ī su tyatī yu ni'ī. ¹¹Li' chcuil' mā lo'o ngu' ca tyi bi': “Ndi'ya ñacu' mstru ji'na jinu'u: ¿Macala ntucua cuarto su caa na' cha' cacu na' sij' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a 'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua re?” ñacu' mā jilī yu. ¹²Li' culu'u yu sca cuarto jilī mā, sca cuarto tlyu ca cua la nu cua laca ngua tso'o. Ca bi' cua'ni cho'o mā sij' bi' —nacui' Jesús jilī ngu'.

¹³Ndu'u ngu' ndyaa ngu' bi' li'; lo'o ñi'ya nu nacui' Jesús jilī ngu' cha' caca cha' bi', jua'a ngua cha'. Li' ngua'ni cho'o ngu' sij' cuentya jilī ta'a pascua bi'.

¹⁴Nu lo'o ndyalaa hora cha' cacu ngu' sii, li' ndyaa tucua Jesús to' mesa lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' bi'. ¹⁵Li' nacui yu jii' ngu' bi':

—Tya sa'ni nti' tsa na' cha' cacu na' sii ta'a pascua re lo'o cu'ma, nu lo'o tya lyiji ti cajaa na' —nacui Jesús—. ¹⁶Nti' na' cacha' na' jii' ma cha' ni chaca quiya' nga'aa cua'ni na' ta'a re lo'o cu'ma ña'a cuayá' nu tye chalyuu, lo'o li' cacu na stu'ba ti lo'o caca ycu' Ndyosi loo jii' lcaa ñati.

¹⁷Li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xlya'be jii' ycu' Ndyosi li'. Ndi'ya nacui yu jii' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' bi' li':

—Co'lo ma vino nu ntsu'u ne' vaso re, lo'o jua'a ta ma vino re co'lo ca ta'a tya'a ma —nacui Jesús li'—.

¹⁸Chañi cha' nu ndacha' na' jii' ma, cha' nga'aa co'lo na' vino lo'o ma ña'a cuayá' nu caca ycu' Ndyosi loo jii' lcaa ñati.

¹⁹Nu lo'o cua ntsu'u xlyá bi' ya' Jesús, li' ndya xlya'be jii' ycu' Ndyosi, cuati ngusa'be yu xlyá bi', cha' tacha jii' ngu'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Nde laca na', ycu' cuaña' na' laca re. Na cua nda ycu' Ndyosi Sti na' 'na cha' cajaa na' cha' caca tso'o cha' jii' cu'ma. Tyl'u ti' ma 'na lo'o cacu ma xlyá re.

²⁰La cui' jua'a ngua'ni Jesús lo'o vaso bi' lo'o ndye ndyacu ngu'.

—Lo'o co'lo ma vino re tyl'u ti' ma jii' cha' cucui nu cua quiñi ti jii' ycu' Ndyosi lo'o ma —nacui Jesús li'—. Nu lo'o cajaa na' lo crusi, li' tyalú tañi na' xqui'ya cu'ma.

²¹Pana nga'a yu juani la cui' yu nu cuju' cresiya 'na jii' ngu' cuxi;

stu'ba ti nga'a yu bi' to' mesa re lo'o na' —nacui Jesús li'—. ²²Nga'a cha' tsa'a na' nu cua lijyaa cha' caca na' ñati, tsa'a tyucui su cua nscua cuayá' cha' tsa'a cuentya jii' ycu' Ndyosi Sti na'. Pana tya'na tsa nu qui'yu nu cua cuju' ti cresiya 'na jii' ngu' cuxi bi'.

²³Li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ndii' ti ngu':

—¿Tilaca laca nu tya jii' mstru jii'na re ya' ngu' xña'a? —nacui ngu'.

Nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ti ngu'

²⁴Lo'o ti nguxana ngu' nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ti ngu', nchcui' ngu' cha' jii' tilaca nu caca loo la jii' tya'a ngu'.

²⁵Laja li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Cua ña'a ca xu'na chalyuu, tso'o tsa nclyo bi' cña jii' ñati jii'; ñati nu tso'o tsa ndu'ni laca nu laca loo bi', nacui' ngu' li'. ²⁶Pana cu'ma ni, ná ntsu'u cha' cua'ni ma jua'a lo'o tya'a ma. Ndi'ya cua'ni ma tso'o la: nu lo'o nti' ma cha' ndulo la cha' jii' ma que cha' jii' tya'a ma ni, li' nga'a cha' cua'ni ma ñi'ya si laca ma nu cuañi' la jii' tya'a ma —nacui Jesús jii' ngu' bi'—. Jua'a cu'ma nu nti' ma culo ma cña jii' tya'a ma ni, nga'a cha' cua'ni ma cña cuentya jii' lcaa tya'a ma. ²⁷¿Tilaca laca nu ndulo la cha' jii' lacua? ¿Ha nu ntucua to' mesa cha' cacu? ¿Ha msu nu nxacu jii' yu? Chañi cha' yu nu ntucua to' mesa ni, bi' laca nu ndulo la cha' jii', cha' bi' laca xu'na ngu'. Pana nu na' ni, ñi'ya si laca na' sca msu jii' ma, jua'a ti ndii' na' laja cu'ma —nacui Jesús—.

²⁸Cu'ma ni, cua ndi'i ma lo'o na' lcaa tyempo lo'o nchcub'e' na' ndi'i na' chalyuu re, ²⁹bi' cha' ta na' sca cña tso'o nu cua'ni ma cha' caca ma cña lo'o na'; cña bi' caca ñi'ya laca cña nu nda Sti na' 'na, cha' caca na' loo. ³⁰Nga'a cha' stu'ba ti cacu ma co'o ma lo'o na' ca su tlyu bi' su tyucua na'; nga'a cha' stu'ba ti tyi'i ma lo'o na' nu lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati; lo'o jua'a cua'ni cuayá' ma ji'i tya'a ñati ma, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel tya'a na.

**Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná
nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti**

³¹Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro bi':

—Simón —nacui—, laca cha' ñi'ya laca si cua ngüijña Satanás chacuayá' cha' cua'ni lya' ti' ji'i lcaa cu'ma; cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i ma, cha' xcutsii yu ji'i ma. Ñi'ya laca lo'o nscuii ngu' ji'i si'yu trigo cha' tyubii ji'i, jua'a cua'ni yu lo'o ma, nti' yu. ³²Pana cua ngüijña na' ji'i ycu'i Ndyosi Sti na' cha' jinu'u Pedro, cha' ná tye cha' jly'a ti' nu'u 'na. Lo'o cua nteje tacui cha' cuxi bi' hi, nu lo'o xa' chcui' nu'u cha' 'na, li' taca xtyucua nu'u ji'i xa' la tya'a ma cha' tso'o la xñi ngu' cha' 'na.

³³—Cusu' —nacui Simón li'—, ná ndu'ni cha' jna' masi tsa'a lo'o nu'u ne' hcua, masi cajaa na' lo'o nu'u —nacui ji'i Jesús.

³⁴—Ndi'ya nchcui' na' lo'o nu'u juani, Pedro —nacui Jesús ji'i—, cha' nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacu'i nu'u cha' ná nslo nu'u 'na.

Cua ngulala ti hora nu chcub'e' Jesús

³⁵Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Nu lo'o ngulo na' cña ji'i ma cha' tsa'a ma xa' quichi nu ná lo'o cuju'i cñi ji'i ma, ná lo'o xa' cuju'i, ná lo'o caña ji'i ma, cha ntsu'u na nu lyiji ji'i ma li'?

—Ná sca na lyiji ji'i ya li' — nguxacui ngu' cha' ji'i.

³⁶Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Jua'a ngua tu'ni, pana xa' ña'a nga'a cha' cua'ni ma juani. Nu cu'ma nu ntsu'u cuju'i cñi ji'i ma ni, lo'o bi' cui'ya ma tsa'a ma, lo'o xa' cuju'i lo'o; si ná ntsu'u maxtyi cusuu ji'i ma, nga'a cha' cuju'i ma ste' ma cha' cui'ya ma maxtyi. ³⁷Jua'a cha' nchcui' na' lo'o ma cha' nga'a cha' tyu'u tucua cha' cuxi nu nchcui' quityi cusu' cha' caca 'na. Ndi'ya nscua cha': “Ñi'ya nu ndu'ni ngu' lo'o ñati cuxi, jua'a cua'ni ngu' lo'o ycu'i Cristo”. Lcaa cha' nu nscua cha' caca 'na, jua'a caca 'na tu'ni — nacui Jesús ji'i ngu'.

³⁸Li' nacui ngu' bi' ji'i:

—Cusu', nde ntsu'u tucua tya'a maxtyi cusuu —nacui ngu'.

—Cuayá' cua lacua —nacui Jesús li'.

**Nchcui' Jesús lo'o ycu'i Ndyosi
Sti yu ca Getsemani**

³⁹Li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca lo ca'ya Olivos, ñi'ya nu ndu'ni ti yu. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', ndu'u lca'a ngu' ji'i yu li'. ⁴⁰Nu lo'o ndyalaa ngu' ca bi', li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Chcui' ma lo'o ycu'i Ndyosi Sti na' cha' ná tyijiloo nu xña'a ji'i ma —nacui.

⁴¹Li' ndu'utsu' Jesús nde slo ngu' ña'a cuayá' nu tyalaa sca quee cu na, ca bi' ndyatü sti' Jesús cha' chcui' lo'o ycu'i Ndyosi.

⁴²—Sti na' —nacui yu—, ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu caca cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús jil'i ycuil' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³Li' ndu'u tucua sca xca nu ngutu'u slo ycuil' Ndyosi nde cua, cha' ta la juersa jil'i Jesús. ⁴⁴Nu lo'o lye tsa nchcubel' Jesús, li' lye la nchcui' yu lo'o ycuil' Ndyosi. Lo'o li' ntyucua jatá Jesús, ndyalú nchcua' lo yuu; ñi'ya si nchcua' tañi ycuil', jua'a ña'a.

⁴⁵Ndye nchcui' Jesús lo'o ycuil' Ndyosi Sti yu, li' nguxtyuu yu ñaa yu slo nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu. Li' nquije ngu' jil'i yu, ndi'i ngu' laja' ngu' cha' ndye juersa jil'i ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu'. ⁴⁶Li' nacui yu jil'i ngu':

—¿Ni cha' laca ndi'i ma laja' ti ma? Tyatu clya ma cha' chcui' ma lo'o ycuil' Ndyosi, cha' ná tyijiloo nu xña'a jil'i ma.

Ndyaa lo'o ngu' jil'i Jesús preso

⁴⁷Tya nchcui' ca Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa quiña'a tsa ñati. Nu naa Judas bi', tsaca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús ni, ngulu'u yu tyucuii jil'i ngu' quiña'a bi'. Ñaa yu ca slo Jesús cha' chcuicha' yu saca' Jesús. ⁴⁸Li' nchcui' Jesús lo'o yu bi':

—Judas —nacui—, ¿ha bi' cha' chcuicha' nu'u 'na cha' tya nu'u 'na ya' ngu' cuxi, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati?

⁴⁹Lo'o na'a ngu' nu ndu lo'o Jesús ñi'ya caca cha' bi', li' nchcuane ngu' jil'i yu:

—Cusu' —nacui ngu'—, ¿ha cua'a ya jinu'u lo'o maxtyi, cha' ná caa ngu' cua?

⁵⁰Li' ngusicua tsaca tya'a ngu' bi' maxtyi jil'i yu, ngusi'yu yu jyaca sca msu jil'i xu'na sti jo'ó; ngusi'yu cu' yu scua' jyaca la'a tsu' cui jil'i yu.

⁵¹Li' nacui Jesús jil'i ngu':

—Cuayá' tsa lo cua ti. Ta ti'i ma maxtyi jil'i ma.

Li' ngusta ya' Jesús lo scua' jyaca msu bi', ngua tso'o ca scua' jyaca yu li'. ⁵²Lo'o ti nchcui' Jesús lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' nu laca cña ne' laa, jua'a lo'o ngu' cusu' jil'i quichi, lcaa ngu' nu ñaa cha' tyaa lo'o ngu' jil'i:

—¿Ha na ndu'u cu'ma lijya ma lo'o maxtyi jil'i ma, lo'o yaca jil'i ma, cha' quiji'i yaca ma 'na ñi'ya nu ntyijil'i na jil'i sca cuaana? ⁵³Lcaa tsa lo'o nguti'i na' lo'o cu'ma ne' laa tonu bi', ni sca quiya' ná ngusacui ya' cu'ma 'na. Pana cua ngujui xi tyempo jil'i ma cha' cua'ni ma cha' cuxi bi' juani, cha' cua nda nu xña'a chacuayá' jil'i ma; la cui' nu bi' laca loo jil'i ma.

Lye tsa nchcui' Pedro cha' ná nslo yu jil'i Jesús

⁵⁴Lo'o li' ngusni ngu' jil'i Jesús cha' caca preso, ndyaa lo'o ngu' jil'i nde toni'i jil'i xu'na sti jo'ó. Lo'o Pedro ni, ndyaa lca'a yu jil'i ngu' tyijyu' ti li'. ⁵⁵Ca bi' nguxtyu'u ngu' xi quii' cla'be la su laja to' ni'i, lo'o li' ndyu'u ti'i ngu' to' lquii' bi'; lo'o Pedro ndyaca'a laja ngu'. ⁵⁶Li' na'a sca nu cuna'a cua' jil'i ngu' cha' lo'o Pedro nga'a to' lquii' bi'. Ña'a tsa nu cuna'a bi' jil'i yu, li' nchcui' lo'o ngu':

—Lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o nu Jesús bi' —nacui jil'i ngu'.

⁵⁷Hora ti nguxacui Pedro cha' jil'i nu cuna'a bi':

—Ma' cusu', ná nslo na' ji'i yu jua —nacui Pedro li'.

⁵⁸Ca tiya' la xi na'a chaca ñati ji'i.

—Lo'o nu'u laca tya'a ndya'a ngu' jua —nacui ñati bi' ji'i Pedro.

—Si'i na' —nacui yu—. Ná laca na' tya'a ndya'a ngu' jua —nacui Pedro ji'i ngu'.

⁵⁹Cua nteje tacui sca hora, li' nchcui' chaca ñati lo'o tya'a ndya'a ti yu ndacua:

—Chañi cha' lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o preso jua, cha' lo'o yu re laca ngu' Galilea —nacui yu li'.

⁶⁰—Chocue —nacui Pedro li'—, ná jlo ti' na' ni cha' nchcui' nu'u.

La cui' hora nu lo'o tya ndu Pedro nchcui', li' ngusi'ya sca ndye'e. ⁶¹Li' nguxtyacui loo Jesús su ndu ne' ni'i, cha' ña'a ji'i Pedro. Hora ti ndyi'u ti' Pedro cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o yu tya tsá la. Ndi'ya ngua cha' bi': “Nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacui nu'u cha' ná nslo nu'u 'na”, nacui Jesús tya li'. ⁶²Li' ndu'u Pedro nde liya', lye tsa ndyunaa yu cha' ngua xñi'i tsa ti' yu.

Nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús

⁶³Lo'o ngu' nu ndu cua ji'i Jesús ni, nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús, lo'o jua'a ngujui'i ngu' ji'i yu. ⁶⁴Ndacui' ngu' cloo Jesús lo'o sca late', cuati ngujui'i ya' ngu' saca' yu. Li' nacui' ngu' ji'i yu:

—Ca tii nu'u, çtilaca laca nu ngujui'i jinu'u lacua?

⁶⁵Lo'o jua'a quiña'a la cha' suba' nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús li'.

Ndu Jesús nde loo ngu' nu laca cña

⁶⁶Lo'o nguxee, li' ndyu'u ti'i ngu' cusu' ji'i ngu' judío, lo'o ngu' sti

jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús nde loo ña'a taju ngu' tisiya bi'. Ca bi' nguxana ngu' ndacha' ngu' ji'i yu:

⁶⁷—Cuacha' clya nu'u ji'i ya si nu'u laca Cristo —nacui ngu' ji'i yu.

Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' li': —Masi ñacui na' ji'i ma' jua'a, ná jlya ti' ma' 'na. ⁶⁸Masi xcuane na' sca cha' ji'i ma', ná xacui ma' cha' 'na. Cua jlo ta' cha' ná culaá ma' 'na.

⁶⁹Pana nde loo la tyucua na' nu lijyaa cha' caca na' ñati, tyucua na' nde la'a tsu' cui' ji'i ycu' Ndyosi nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni.

⁷⁰Lo'o ti nchcuane lcaa ngu' tonu ji'i yu:

—¿Ha nu'u laca Sñi' ycu' Ndyosi lacua?

Li' xa' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' nu nchcui' cu'ma' lo'o nacui ma' cha' bi' laca na' —nacui yu ji'i ngu'.

⁷¹—Nga'aa nti' culana na xa' la ñati nu jlo ti' —nacui ngu' li'—. Cua ndyuna lcaa na cha' nu nchcui' yu re. Tu'ba ycu' ca yu cua ndu'u cha' cuiñi.

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

23 Ndatu lcaa ngu' tisiya li', ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús slo Pilato nu ngua gobernador romano tyempo bi'. ²Ca bi' nguxana ngu' ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús:

—Cua ngusñi ya ji'i nu qui'yu re, cha' ndatsaa tsa yu ji'i ngu' judío tya'a ya. Nacui yu cha' ná ntsu'u chacuayá' ta ya cñi cña loo ya ji'i nu laca cña ji'i cu'ma', ngu' romano; lo'o jua'a lye tsa nchcui' yu cha' ycu' yu laca Cristo, ñi'ya si laca yu rey ji'i ya —nacui ngu' ji'i Pilato.

³Li' nchcuane Pilato ji'i Jesús:
—¿Ha rey ji'i ngu' judío laca nu'u?
—nacui.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pilato bi':
—La cui' cha' nu cua nchcui' nu'u,
la cui' bi' laca na' —nacui.

⁴Li' nacui Pilato ji'i ngu' sti jo'ó
nu laca loo lo'o ji'i xa' la ngu' nu
ndya'a lo'o:

—Ná nquije ni sca cha' cuxi 'na
cha' sta na' qui'ya ji'i yu re —nacui
Pilato.

⁵Pana nu ngu' bi' ni, chaca quiya'
lye la nchcui' ngu', cuii tsa ngusi'ya
ngu' ji'i Pilato bi' li':

—Na ngusu'ba ñasi' ti yu re ji'i
lcaa ñati Judea lo'o cha' nu ngulu'u
yu ji'i ngu' —nacui ngu'—. Nde
Galilea nguxana yu re, lo'o hasta ca
nde nclyu'u yu cha' cuxi bi' ji'i ngu'
juani.

Ndu Jesús nde loo Herodes

⁶Lo'o cua ndyuna Pilato cha'
bi', li' nchcuane yu ji'i ngu' si nde
Galilea ngutu'u Jesús lijya.

⁷—La cui' —nacui ngu'.

Li' ndyi'u ti' Pilato cha' ndi'i
Herodes quichi' Jerusalén tsá bi'.
Lo'o nu Herodes ni, laca yu loo
loyuu su cuentya Galilea; bi' cha'
nda Pilato ji'i Jesús ndyaa slo
Herodes bi' li'. ⁸Lo'o na'a Herodes
ji'i Jesús, tso'o tsa ngua tyiquee
yu li', cha' cua sa'ni tsa nti' yu ña'a
yu ji'i Jesús. Cua ndyuna yu lo'o
nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús, lo'o
nti' tsa yu ña'a yu sca cha' tlyu
nu cua'ni Jesús. ⁹Quiña'a tsa cha'
nchcuane yu ji'i Jesús li', pana ná
nguxacui Jesús cha' ji'i yu tsiya'
ti. ¹⁰Lo'o jua'a ndi'i ngu' sti jo'ó

nu laca loo lo'o ngu' mstru cha'
jo'ó; ngu' bi' laca nu ngusta qui'ya
ji'i Jesús, lo'o juani tya quiña'a tsa
cha' cuxi nchcui' ngu' bi' ji'i. ¹¹Li'
ngua'ni lya' ti Herodes ji'i Jesús;
jua'a sendaru ji'i yu, cuxi tsa
ngua'ni ngu' lo'o. Cha' caja ñi'ya nu
xtyí lo'o ngu' ji'i, li' nguxacu' ngu'
late' tso'o tsa ña'a ji'i; late' ndubi
ña'a ñi'ya ña'a ste' rey nguxacu'
ngu' ji'i. Lo'o li' nda Herodes
ji'i Jesús ndyaa chaca quiya' slo
Pilato. ¹²Tsa bi' ngua stu'ba cha' ji'i
Herodes lo'o Pilato chaca quiya';
tya'a cusuu ngu' ngua ngu' bi', pana
juani cua ndyaca tya'a tso'o ngu'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' ji'i Jesús

¹³Li' nguxuti'i Pilato ji'i lcaa sti
jo'ó nu laca loo, lo'o ji'i lcaa ngu'
tisiya, lo'o ji'i lcaa ñati. ¹⁴Nchcui'
yu lo'o ngu' li':

—La cui' cu'ma ñaa lo'o ma ji'i nu
qui'yu re slo na', nu nacui ma cha'
lye tsa ndu'ni yu cha' ná tyi'i ti ti
ngu' —nacui yu ji'i ngu'—. Pana
cua nchcui' na' lo'o yu re slo lcaa
cu'ma; cua na'a ma cha' ná nquije
ni sca qui'ya ji'i yu 'na, ñi'ya nu
qui'ya nu ngusta cu'ma ji'i yu. ¹⁵La
cui' jua'a Herodes, ná ngujui ñi'ya
qui'ya nu sta nu cusu' bi' ji'i nu
Jesús re, bi' cha' cua nda nu cusu'
bi' ji'i yu ñaa slo na' chaca quiya'.
Ná sca cha' cuxi ná ngua'ni yu
lacua, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha'
cajaa yu cuentya jna'. ¹⁶Xcube' na'
xi ji'i yu clyo, cuati culaá na' ji'i yu
li' —nacui Pilato ji'i ngu'.

¹⁷Lcaa yija lo'o ndyaca tsá ta'a
pascua bi', li' ndu'ni lyaá nu laca
governador ji'i sca ti preso jua'a ti;

¹⁸bi' cha' nguxana ngu', tyucui ña'a taju ngu' stu'ba ti, cuii tsa nxi'ya ngu' ndijña ngu' chaca preso jii Pilato:

—Si'i nu qui'yu re cua'ni lyaá nu'u jii —nacui ngu'—. Yaa lo'o jii yu re. Culaá jii nu Barrabás bi' cha' tyu'u.

¹⁹Na cua ngusu'ba ngu' jii nu Barrabás bi' ne' chcuá xqui'ya cha' ndatsaa tsa jii ñati quichi cha' xuu tya'a ngu' lo'o ngu' xa' tsu' nu laca loo. Cuati cua ndyujui Barrabás jii ñati. ²⁰Pana ngua ti' Pilato culaá jii Jesús, bi' cha' xa' nchcui' yu lo'o ngu'. ²¹Cuii la nguxacui nu quiña'a tsa ñati bi' cha' jii Pilato li':

—iCujui' ca'a clya jii yu lo crusi cha' cajaa yu! —nacui ngu'—. iCujui' ca'a clya jii yu lo crusi! —nacui ngu' quiña'a bi' li'.

²²Nu nchca tyuna quiya' nchcui' Pilato lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' cuxi ngua'ni yu re? Ná nquiye ni sca cha' cuxi jii yu 'na —nacui Pilato—, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu. Tso'o la si na xcube' ti na' jii yu, ca tiya' la li' culaá na' jii yu.

²³Li' cuii la ngusi'ya ngu' nguxacui ngu' cha' jii nu Pilato bi', cha' cujui' ca'a clya jii Jesús lo crusi. Lye tsa nchcui' ngu', jua'a sti jo'ó nu laca loo nchcui' tsa ngu', bi' cha' ntaja'a Pilato cua'ni ña'a cha' nu ngua ti' ngu'. ²⁴Li' nda yu chacuayá' cha' caca cha' nu ngüijña ngu'. ²⁵Lo'o jua'a ngulo laja ti jii yu Barrabás nu ngua'ni tsa cha' cusuu, hasta ndyujui jii ñati, cha' bi' laca nu ngusubi ngu' quichi cha' tyu'u ne' chcuá tyaa tsá bi'. Lo'o li' ndya Pilato jii Jesús jii ngu' cha' cua'ni

ngu' ña'a cha' nu nti' ti ngu' cua'ni ngu' lo'o.

Ngujui' ca'a ngu' jii Jesús lo crusi

²⁶Lo'o li' ndyaa ngu' sendaru, ndyaa lo'o ngu' jii Jesús cha' cujui' ca'a ngu' jii lo crusi. Li' ndyacia tya'a ngu' sendaru lo'o sca ñati nu naa Simón, nu lo'o ñaa yu ndyaa yu ne' quixi'; ngu' quichi Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo ngu' cña jii yu cha' tsaa lo'o yu jii crusi cuentya jii Jesús.

²⁷Quiña'a tsa ñati lca'a ngu' jii Jesús ndyaa. Jua'a ndya'a quiña'a tsa nu cuna'a, ndyunaa tsa ngu'; cuii tsa nxi'ya ngu' cha' tiji' tsa ti' ngu' jii Jesús. ²⁸Li' nguxña'a Jesús su ndu ngu' cuna'a bi', cha' chcui' lo'o ngu':

—Cu'ma ngu' cuna'a Jerusalén re, ná xi'ya ma xqui'ya na' —nacui Jesús jii ngu'—. Tso'o la xi'ya ma xqui'ya ycui' ca ti ma, cuati xqui'ya sñi' ma. ²⁹Cua tyalaa ti tyempo cuxi, lo'o li' ñacui ngu' ndi'ya: “Juani tso'o la ndi' nu cuna'a nu ná ngujui sñi', nu bilya cua'ni cala sca ñati, nu bilya ta cati' sca nu sube”, ñacui ngu'. ³⁰Li' xana ñati xi'ya ngu': “Tso'o la si clyú ca'ya cuá hichu' na, masi tyacu' cuati yuu hichu' na, cha' tye cha' ji'na tsiya' ti”. Jua'a ñacui ngu' li'. ³¹Ña'a ma ñi'ya nu ndyu'ni ngu' lo'o na' juani. ¿Ñi'ya ta cua'ni ngu' lo'o cu'ma ngu' judío li' lacua? Tso'o tsa cha' nu ntsu'u jna'; ntsu'u tsa chalyuu jna', cha' ñi'ya nti' sca yaca cuañi', jua'a nti' na'. Pana cu'ma ni, ná tso'o cha' nu ntsu'u jii ma; na culiji yu'u ti cha' bi' jii ma jua'a ti, cha' ñi'ya nti' sca yaca ncui, jua'a nti' cu'ma —nacui Jesús jii ngu' bi'.

³²Lo'o jua'a ndyaa lo'o ngu' ji'i tya tyucuaa tya'a ñati nu tlyu tsa qui'ya ntsu'u ji'i; ndyaa lo'o ngu' ji'i tyucuaa ñati bi', cha' cujuui ngu' ji'i ñati bi' stu'ba ti lo'o Jesús. ³³Lo'o ndyalaa ngu' su naa La Calavera (ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o), li' ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi ca bi'. La cui' jua'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i tyucuaa ñati nu ntsu'u qui'ya tlyu ji'i bi'; ngujui'i ca'a ngu' ji'i tsaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi nu ndu la'a tsu' cui' ji'i Jesús, cuati ngujui'i ca'a ngu' ji'i chaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi nu ndu la'a tsu' coca. ³⁴Lo'o tya ndi'i ngu' nu ngujui'i ca'a ji'i ngu' lo crusi, li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu:

—Sti na! —nacui' yu—, cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'i ngu' re, cha' ná jlo ti' ngu' ni cha' laca ndyu'ni ngu' jua'a.

Li' ndacha ngu' sendaru bi' ste' Jesús ji'i tya'a ngu' laja lo'o ndijya ti ngu' lo'o tya'a ngu'. ³⁵Lo'o jua'a ndi'i tsa ñati cha' ña'a cui'ya ngu' ji'i Jesús. Lo'o ngu' tisiya ni, nxyí lo'o ngu' ji'i Jesús li'. Ndi'ya nacui' ngu' bi':

—Ngu'a'ni lyaá yu ji'i xa' ñati nquicha'; pana juani ntsu'u cha' cua'ni lyaá yu ji'i ycui' ca ti yu, si chañi cha' laca yu Cristo nu ngusubi ycui' Ndyosi ji'i lija chalyuu re —nacui' ngu' bi'.

³⁶Lo'o jua'a ngu' sendaru bi', ngustí lo'o ngu' ji'i yu ñaa ngu' cacua ti su ndu crusi, cuati nda ngu' vino tiye' cha' co'o yu. ³⁷Li' ndu'ni ngu' bi' ji'i yu ndi'ya:

—Cua'ni lyaá nu'u ji'i ycui' ca si laca nu'u rey ji'i ngu' judío —nacui' ngu' sendaru bi' ji'i Jesús.

³⁸Cua nscua letra nde que la su nga'a Jesús lo crusi bi'; ndi'ya nchcui' letra bi': “Nu nde laca rey ji'i ngu' judío”. Sna lo cha'cña ji'i ngu' nscua cha' bi': cha'cña ji'i ngu' griego nscua, lo'o cha'cña ji'i ngu' latín nscua, lo'o cha'cña ji'i ngu' judío nscua.

³⁹Li' chiya'a tsa nchcui' sca nu cuaana tya'a nga'a Jesús lo crusi: —Si chañi cha' Cristo laca nu'u, cua'ni lyaá nu'u ji'i ycui' ca nu'u lacua; lo'o jua'a cua'ni lyaá nu'u ji'i cuare —nacui' ji'i Jesús.

⁴⁰Li' nguxacui' chaca nu cuaana cha' ji'i tya'a:

—¿Ha ná ntsii nu'u ji'i ycui' Ndyosi lacua? Stu'ba nchcubel' ngu' ji'i ca ta'a sna na juani —nacui' ji'i tya'a cuaana—. ⁴¹Liñi tsa ntsu'u cha' nchcubel' ngu' ji'na, cha' bi' laca caya' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni na; pana nu ñati re ni, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni yu.

⁴²Li' nacui' yu bi' ji'i Jesús: —Cusu' Jesús —nacui'—, tucua' nu'u cha' jna' nu lo'o xana nu'u cha' caca nu'u loo nde chalyuu —nacui' nu cuaana bi'.

⁴³Nguxacui' Jesús cha' ji'i li': —Chañi cha' nda na' lo'o nu'u —nacui'—, juani ti taca tyl'i nu'u lo'o na' ca su tso'o nde cua, ca su ntucua ycui' Ndyosi —nacui' Jesús ji'i.

Ngujuii Jesús

⁴⁴Lo'o cua ngua nde hora, li' ngua talya tyucui' ña'a loyuu; ngua cha' bi' hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii, ⁴⁵jua'a ngua talya loo cuichaa. Lo'o jua'a nu late' tlyu nu ndacui' ne' laa

tonu bi', ndya'be late' bi' cla'be la.

⁴⁶Hora bi' cuij tsa ngusi'ya Jesús:

—Sti na', qui'ya nu'u cresiya 'na —nacui yu.

Nu lo'o cua nchcui' yu cha' bi', hora ti ngujui yu li'.

⁴⁷Lo'o na'a nu capitán jil'i sendaru romano ñi'ya ngua cha' bi', li' ngua'ni tlyu jil'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' li':

—Chañi cha' ná ntsu'u qui'ya jil'i jyo'o re tsiya' ti —nacui nu capitán jil'i sendaru bi'.

⁴⁸Li' lcaa ñati nu ndi'i hora bi', nu na'a lcaa cha' nu ngua bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Ndyu'u tya ngu' tyiquee ngu' ndyaa ngu' cha' xñi'i tsa ti' ngu'. ⁴⁹Pana ndyanu lcaa ngu' tya'a tso'o Jesús ca su ndu crusi, jua'a nu cuna'a nu cua ndya'a lo'o yu nu lo'o nguxana ti cña jil'i yu nde Galilea, ndyanu ngu' bi' tyijyu' ti ña'a cui'ya ngu' cha' nu ndyaca bi'.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁰Cua ntsu'u sca ñati tso'o nu ndyu'ni tlyu jil'i ycui' Ndyosi, José naa nu qui'yu bi'. Arimatea laca quich'i tyi; loyuu su cuentya Judea, bi' ndi'i quich'i tyi. Sca nu laca cña laca nu José bi', stu'ba ti ntucua lo'o lcaa ngu' tisiya jil'i ngu' judío.

⁵¹Tya tsubi' cua ntajatyá nu José bi' ni jacua' caa ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo nde chalyuu, bi' cha' ná ngua stu'ba cha' jil'i lo'o tya'a ngu' tisiya lo'o ngusta ngu' qui'ya jil'i Jesús.

⁵²Ndyaa José li', ndyaa slo Pilato cha' jña chacuayá' tsa lo'o jil'i jyo'o Jesús cha' xatsi' jil'i jyo'o bi'. ⁵³Lo'o cua nda'ya ngu' jil'i jyo'o bi' lo crusi, li' ngüixi José sca tasá lubii hichu' jyo'o Jesús; ndyaa lo'o jil'i jyo'o bi'

ngusu'ba jil'i ne' cuaá nu ngulu ngu' sii' cua'a, su bilya xatsi' ngu' jil'i ñati tsiya' ti. ⁵⁴Tsa ta'a sii' laca, bi' cha' tii ti ndi'i ngu' cha' cua xana ti ta'a.

⁵⁵Lo'o nu ngu' cuna'a nu ñaa lo'o Jesús nde Galilea ni, ndyaa lca'a ngu' jil'i nu José bi', ndyaa na'a ngu' cuaá jil'i, cha' cui'ya ngu' cuentya mala ngusta ngu' jil'i jyo'o Jesús bi'. ⁵⁶Li' nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde quich'i chaca quiya'. Li' ngua'ni cho'o ngu' hitya tyixi xtyi'i, jua'a setye nu tso'o tsa xtyi'i cha' tyu'u chu' jyo'o bi'. Pana ngua'a cña' ngu' tsa ta'a bi', ñi'ya nu nscua cña lo quityi nu ngua sa'ni cha' cua'ni ngu'.

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

24 Nu lo'o cua quixee ti tsa clyo jil'i semana bi', tlyu tsa ndyaa nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá su nguatsi' jyo'o Jesús. Ndyi'ya ngu' hitya tyixi xtyi'i nu cua ngua'ni cho'o ngu'. Lo'o xa' nu cuna'a ndyaa ngu' lo'o. ²Ngulaa ngu' to' cuaá, li' na'a ngu' quee nu ndyacu' to' cuaá bi', cha' nga'aa ntsiya quee bi' to' cuaá; ntucua yaala ti cuaá bi'. ³Li' ndyatí ngu' ne' cuaá cha' ña'a ngu', pana nga'aa ntsiya jyo'o Jesús. ⁴Ndyutsii tsa ngu' li', nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu'. Li' na'a ngu' cha' ndu' tu'cua tya'a nu qui'yu slo ngu'; ndubi tsa ña'a late' lacu' nu ngu' qui'yu bi'. ⁵Ntyucua tii ti'i ngu' li', ndyaca'a ngu' lyuu cha' ndyutsii tsa ngu' jil'i nu ngu' qui'yu bi'. Lo'o li' nchcui' ngu' qui'yu bi' lo'o ngu':

—¿Ni cha' laca nelyana ma jil'i sca nu lu'ú laja ngu' jyo'o re? —nacui ngu'—. ⁶Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde,

cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'. Tyi'u ti' ma ñi'ya nu nacui yu jii' ma lo'o tya ndi'i ma ca Galilea. ⁷Cua nacui yu cha' ycu' nu liya cha' caca yu ñati' ni, nga'a cha' ta ngu' jii' yu ya' ngu' xña'a, cha' cujui' ca'a ngu' jii' yu lo crusi. Lo'o chu' sna tsa, li' tyu'ú yu chaca quiya' nacui yu.

⁸Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' nu nda Jesús lo'o ngu' tya tsubi' la cuentya jii' ycu' yu. ⁹Nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde quichi, ndyalaa ngu' slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a jii' Jesús. Li' ndacha' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' bi' jii' ngu', lo'o jua'a lcaa ngu' nu nguta'a lo'o Jesús ndyuna ngu' cha' bi' li'. ¹⁰Ndi'ya naa ngu' cuna'a nu ndyaa to' cuaá bi': ndyaa María Magdalena, cuati Juana, lo'o María xtya'a Jacobo, lo'o xi xa' la ngu' cuna'a. ¹¹Pana si'i jua'a ngua, ngua ti' ngu' nu ngua tsa'a bi'; na nguichi tsa cha' hique ngu' cuna'a bi', ngua ti' ngu'. Ná jlya ti' ngu' cha' nu nda ngu' cuna'a bi' lo'o ngu' tsiya' ti.

¹²Sca ti Pedro, hora ti ngusna ndyaa to' cuaá bi'. Chacua' na'a Pedro ne' cuaá bi', cha' ntsiya ti tasá nu ngüixii hichu' jyo'o Jesús nquicha', na'a cha' chaca se'i nde la'a ti ntsiya late' bi'; lo'o li' ngutu'u Pedro ñaa nde toni'i, ngulacua tsa ti' na laca ngua cha' ndyaa jyo'o bi'.

Su ndyaa ngu' tyucuii nde Emaús

¹³La cui' tsá bi' ndu'u ndyaa tucua tya'a ngu' nde quichi Emaús. Quichi bi' ntsu'u tii chaca kilómetro cuayá' tyijyu' jii' Jerusalén. ¹⁴Ndya'a ti ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' jii' lcaa cha' nu ngua bi'.

¹⁵Tya nchcui' tube ngu' jii' cha' bi', lo'o li' ndyalaa ycu' Jesús slo ngu', stu'ba ti ndya'a yu lo'o ngu'. ¹⁶Masi na'a ngu' xi jii' Jesús, pana ná ngua tyuloo tso'o ngu' jii' yu, cha' ntsu'u sca cha' nu ngua'a jii' ngu'. ¹⁷Li' nchcuane Jesús jii' ngu':

—¿Ni cha' nchcui' tube cu'ma lo'o liya ma tyucuii re? ¿Ni cha' laca xñi'i ti' ma? —nacui Jesús jii' ngu'.

Se'i ti ndyatú ngu', ¹⁸lo'o li' nguxacui tsaca nu naa Cleofas cha' jii' Jesús:

—Tyucui ña'a chalyuu cua jlo ti' ngu' na laca nu ngua nde Jerusalén tsá nu nteje tacui ca ti. ¿Ha sca ti nu'u nu ná jlo ti' na laca nu ngua nde Jerusalén bi'? Jlo ti' lcaa ngu' xa' quichi nu ñaa ta'a.

¹⁹—¿Na laca ngua? —nacui Jesús jii' ngu'.

Li' nguxacui ngu' cha' jii' yu:

—Cha' jii' Jesús Nazaret —nacui ngu'—, tu'ba jii' ycu' Ndyosi ngua yu bi' nchcui' Ni lo'o ñati. Ngua tsa jii' cha' tu'ba, lo'o jua'a ngua tsa jii' ngua'ni quiña'a tsa cha' tlyu cuentya jii' ycu' Ndyosi; jua'a quiña'a tsa ñati' na'a jii' cha' tlyu bi'. ²⁰Li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' nu laca cña, nda ngu' jii' yu ndyaa cha' cujuii ngu' jii' yu lo crusi. ²¹Cua sna tsá nteje tacui nu ngua cha' bi'. Lo'o cuare ni, jlya tsa ti' ya jii' yu nquicha', cha' bi' laca nu cua'ni lyaá jii' ngu' Israel tya'a na, cha' nga'aa caca loo ngu' xa' tsu' jii' na, cha' tyi'i tso'o ti na loyuu quichi tyi na, ngua ti' ya. ²²Pana juani nchcutsii xi ngu' cuna'a tya'a ndya'a ya jii' ya, cha' tlya tsa juani ndyaa ngu' cuna'a bi' to' cuaá, ²³lo'o nga'aa nquije jyo'o Jesús bi'

ji'i ngu'. Ñaa ngu' li', nda ngu' cha' lo'o ya cha' cua na'a ngu' sca cha' tlyu. Na ngulu'uloo ti tucua tya'a xca ji'i ycu'i Ndyosi ji'i ngu' ngua ti' nu ngu' cuna'a bi'; nacui xca bi' ji'i ngu' cha' lu'ú Jesús juani. ²⁴Lo'o ti ndyaa xi ngu' tya'a ngua tsa'a cua to' cuaá li'. Lo'o li' na'a ngu' ji'i xca bi' ñi'ya nu nacui ngu' cuna'a bi' ji'i ya, pana ná na'a ngu' ji'i ycu'i Jesús.

²⁵Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu tya'a ndyaa yu tyucuii:

—Lyiji tsa cha' ji'i cu'ma cha' ca cuayá' ti' ma scaa cha'; tiya' tsa nxñi ma lcaa cha' nu nda ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi sa'ni la. ²⁶¿Ha si'i na cua ntsu'u cha' chcube' nu laca Cristo bi' ñi'ya nu ngua juani? Tiya' la li' tyalaa Cristo su tso'o tsa ña'a su tyucua ycu'i li'.

²⁷Li' nguxana Jesús ngulu'u yu cha' ji'i ngu', ña'a cha' nu cua nscua lo quityi cusu' cha' ji'i ycu'i yu. Nguxana ngu' lo'o quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o li' nchcui' ngu' lo lcaa quityi nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi nu ngua sa'ni.

²⁸Cua tyalaa ti ngu' ca quichi' su tsaá ngu', li' ngua'ni Jesús ñi'ya si na tya tsaá la yu tyucuii tyijyu' la. ²⁹Pana ndatsaa tsa ngu' ji'i yu cha' tyanu yu slo ngu'. Nacui' ngu' ji'i yu: —Tyanu nu'u lo'o cua cha' cua ngusii tsa juani, cua ca talya ti.

Li' ndyatí Jesús ndyaa ni'i cha' tyanu yu lo'o ngu'. ³⁰Pana nu lo'o cua nga'a yu lo'o ngu' to' mesa, li' ngusñi yu sca xlyá, ndya yu xlyá'be ji'i ycu'i Ndyosi; lo'o li' ngusa'be yu xlyá bi', cha' ta yu ji'i ngu'. ³¹Bi' hora laca nu ndyaala cloo ngu', cha' ndyuloo tso'o ngu' ji'i yu. Li' nguliji yu'u yu slo ngu', nga'aa na'a ngu' ji'i yu li'. ³²Hora ti nacui tsaca ji'i tya'a:

—¿Ha ná chañi cha' tso'o tsa ngua ti' na? —nacui—. Ti ti nguti'i cresiya ji'na lo'o lijya ycu'i nchcui' lo'o na tyucuii, nu lo'o nda yu cha' lo'o na, ñi'ya nu nchcui' quityi cusu' —nacui ji'i tya'a.

³³Li' xtyi'i ti ndyanu ngu', hora ti ngusñi ngu' tyucuii nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén chaca quiya'. Ca bi' ndyalaa ngu' ca su ndyu'u ti'i nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi', lo'o xi xa' la tya'a ndya'a ngu' ndi'i ngu' bi'. ³⁴Hora ti nchcui' ngu' nu nga'a ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyalaa ca ti li':

—Chañi cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya' —nacui ngu'—. Cua na'a Simón ji'i yu.

³⁵Lo'o nu ngu' nu ndyaa nde Emaús ni, nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu ngua ji'i ngu' tyucuii; nacui' ngu' ñi'ya ngua cha' ndyuloo ngu' ji'i ycu'i Jesús nu lo'o ngulacua yu ji'i xlyá bi'.

Ngulu'uloo Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu

³⁶Tya nchcui' ti ngu' ji'i cha' bi' lo'o tya'a ngu', lo'o li' ñaa ycu'i Jesús. Ndatu yu cla'be laja ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Ti ti tyi'i tyiquee ma —nacui yu ji'i ngu' bi' li'.

³⁷Ntsii tya ngu' ndi'i ngu' li', nclyacua tsa ti' ngu', cha' sca cui'i ti na'a ngu', nti' ngu'. ³⁸Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ntsii ma ndi'i ma? —nacui—. ¿Ni cha' laca nclyacua tsa ti' ma? —nacui yu ji'i ngu'—.

³⁹Ña'a ma ya' na', ña'a ma quiya' na'; la cui' ti na' laca. Cala' ma 'na, cha' taca jlya ti' ma cha' na' laca.

Sca cui'i ti ni, ná ntsu'u cuaña' ji'i, lo'o jua'a tyijya ná ntsu'u ji'i; pana cua na'a mā cha' ntsu'u cuaña' 'na —nacui Jesús ji'i ngu'.

⁴⁰Li' ngulu'u ya' ycu'i yu, ngulu'u quiya' yu ji'i ngu'. ⁴¹Ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i yu xqui'ya cha' chaa tsa ti' ngu' ngua, cha' ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i yu. Bi' cha' nacui Jesús ji'i ngu':

—¿Ha ntsu'u na cacu na' ji'i mā?

⁴²Li' nda ngu' sa yu'be cualya ngüi'i ji'i yu, lo'o sa yu'be jble' cuiña' cuityu.

⁴³—Tso'o —nacui Jesús li'.

Ngusñi yu ji'i na bi', ndyacu yu ji'i nde slo ngu' li'. ⁴⁴Lo'o ti nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cha' nu ngua ca ti 'na, bi' laca cha' nu cua ndacha' na' ji'i mā lo'o tya ndi'i na' lo'o cu'mā tya tsubi' la —nacui yu—. Cua nacui na' ji'i mā cha' nga'a cha' caca 'na lcaa cha' nu cua nscua cuentya 'na lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a lo quityi nu nguscua jyo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'a lo quityi Salmos nscua cha' bi'.

⁴⁵Li' ngulu'u Jesús ji'i ngu' ña'a cha' nu nchcui' quityi cusu' bi'.

⁴⁶Nacui yu ji'i ngu':

—Cua sa'ni nscua cha' cajaa ycu'i na' nu laca na' nu Cristo bi', lo'o tsa nchca tyuna lo'o cua ngujuii

na', li' nscua cha' tyu'ú na' chaca quiya'. ⁴⁷Li' ntsu'u cha' ta ngu' cha' ji'i ycu'i na' lo'o ñati tyucui ña'a chalyuu. Nde Jerusalén xana mā cacha' mā cha' bi' ji'i ngu' clyo. Nga'a cha' chcui' mā lo'o ñati cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu', cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'; li' cua'ni clyu ti' ycu'i Ndyosi ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'. ⁴⁸Lo'o cu'mā ni, taca chcui' mā cuentya jna', cha' jlo ti' mā lcaa ña'a nu cua ngua 'na. ⁴⁹Lo'o jua'a ta na' Xtyi'i ycu'i na' ji'i mā, cha' cua nchcui' Sti na' cha' ta Ni Xtyi'i ycu'i Ni ji'i mā; bi' cha' tyanu mā nde Jerusalén re, ña'a cuayá' nu caja juersa ji'i Xtyi'i ycu'i Ndyosi ji'i ma. Tyu'u bi' nde cua cha' caa tyanu ne' cresiya ji'i mā.

Ndyacui Jesús ndyaa yu nde cua

⁵⁰Li' ndu'u Jesús quichi Jerusalén bi', ndyaa lo'o yu ji'i ngu' ca to' quichi Betania bi'. Nde bi' ngusicua ya' Jesús cha' culacua yu ji'i ngu'. ⁵¹Laja lo'o nclyacua yu ji'i ngu', hora ti ndu'u yu ndyaa yu nde cua li'. ⁵²Ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i yu, li' xa' nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén. Tso'o tsa ngua tyiquee ngu' li', ⁵³lu'ba tsa ndya'a ngu' ne' laa cha' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycu'i Ndyosi. Tsa lo cua ti cha'.